

TÜRKİYE'DE KOBİLER ve KOSGEB

Mehmet CANSIZ

DPT - Uzmanlık Tezleri
Ankara 2008

YAYIN NO: DPT: 2782

TÜRKİYE'DE KOBİLER ve KOSGEB

Mehmet Cansız
DPT - Uzmanlık Tezi

SOSYAL SEKTÖRLER VE KOORDİNASYON
GENEL MÜDÜRLÜŐÜ

Ankara 2008

ÖZET

Planlama Uzmanlığı Tezi

TÜRKİYE’DE KOBİ’LER VE KOSGEB

Mehmet CANSIZ

Küçük ve orta boy işletmelerin (KOBİ) ülke ekonomisi içindeki önemi her geçen gün artmakta ve bu işletmelerin istihdam, üretim, ihracat, katma değer ve yatırım içindeki payları, önemli büyüklüklere ulaşmaktadır. KOBİ’lere yönelik politika ve programların geliştirilmesi ve mevcut uygulamaların iyileştirilmesi amacıyla bu alanda daha çok araştırma ve değerlendirme yapılması gerektiği gerçeğinden hareketle hazırlanan bu çalışmanın amacı, etkin bir KOBİ destek politikası geliştirilmesi sürecinde politika belirleyiciler ile uygulayıcılara yol gösterecek önerilerin geliştirilmesidir.

Çalışmada KOBİ’lerin önemi ve desteklenmesine ilişkin gelişmiş ülke örnekleri hakkında literatür taraması ve AB’de KOBİ’leri geliştirmeye ve desteklemeye yönelik politika programları incelenerek Türkiye ile karşılaştırması yapılmış, Türkiye’de KOBİ’lerin durumu analiz edilmiş ve ülkemizde KOBİ’lere yönelik en kapsamlı destek programını uygulamakla sorumlu bir kamu kuruluşu olan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığının (KOSGEB) 2000-2007 yılları arasında yürüttüğü KOBİ’lere yönelik destek programları değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında yapılan analizler neticesinde, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında Türk KOBİ’lerinin finansman, teknoloji, yönetim ve kalite altyapılarının son derece yetersiz olduğu, bunun yanında etkin destek modelleriyle de desteklenemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Değerlendirilen KOSGEB destek programlarının kapsam ve verimlilik açısından yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda, KOBİ’lerin tespit edilen sorunlarını çözebilecek bir KOBİ destek sistemine ulaşılması amacıyla, KOSGEB’in destek politika ve programlarını bütüncül bir yaklaşımla geliştirmeye yönelik öneriler getirilmiştir.

Anahtar kelimeler: KOBİ, KOBİ Destekleri, KOSGEB.

ABSTRACT

Planning Expertise Thesis

SMEs AND KOSGEB IN TURKEY

Mehmet CANSIZ

The importance of SMEs in the economy is increasing and though the share of these enterprises in workforce, exports, creation of added value and investments is increasing. This study has been initiated with the belief of there is strong need to develop programs and policies regarding SMEs, evaluation and improvement of current implementations. For this purpose, this study aims at formulating some recommendations for the policy making and implementing bodies to show the way for effective SME supporting policies.

Study was conducted by making literature survey on the importance of SMEs and support systems, and by evaluation and comparison of the policy programs of developed countries and Turkey regarding the improvement of SMEs and support systems. Besides, the analysis of SMEs in Turkey is conducted and the SME support programs of KOSGEB (Small and Medium Industry Development Organization), the public institution which implements the most comprehensive support program for SMEs, in the period 2000-2007 are analyzed.

As a result of the analysis conducted during the study, it is concluded that Turkish SMEs are insufficient in terms of finance, technology, managing and quality infrastructure in comparison to developed countries, and they are not supported by effective supporting models. The evaluated KOSGEB supporting programs are found to be insufficient in terms of coverage and efficiency. Within this context, some recommendations are derived for developing the supporting policies and programs of KOSEB, to achieve a SME support system that can solve the problems detected in this study.

Keywords: SME, SME support system, KOSGEB

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLOLAR	iv
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
1. DÜNYADA KOBİ’LERİN ÖNEMİ VE DESTEKLENMESİ.....	3
1.1. KOBİ Tanımı	3
1.2. KOBİ’lerin Önemi	4
1.3. KOBİ’lerin Desteklenmesi.....	7
1.4. Gelişmiş Ülkelerde KOBİ’lere Sağlanan Destekler.....	14
2. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN (AB) KOBİ POLİTİKALARI ve DESTEKLERİ	21
2.1. AB’de KOBİ’ler.....	21
2.2. AB KOBİ Politikası	24
2.3. AB Ülkelerinde Ortak KOBİ Destek Programları ve Uygulama Araçları.....	26
2.4. Avrupa Birliğinde Devlet Yardımları	29
3. TÜRKİYE’DE KOBİ’LER VE KAMU KOBİ POLİTİKALARI.....	33
3.1. Türkiye Ekonomisi İçinde KOBİ’lerin Yeri ve Önemi.....	34
3.2. Türkiye’de KOBİ Politikaları ve Destekler	40
3.3. KOBİ’lerin İhtiyaçlarının Tespiti.....	45
4. KOSGEB’İN YAPISI VE DESTEK SİSTEMİ	80
4.1. KOSGEB’in İdari ve Mali Yapısı	80
4.2. KOSGEB’in Destek Sistemi	89
4.2.1. KOSGEB Desteklerinin Gelişimi	89
4.2.2. Desteklerin Ölçeklere, Sektörlere ve Bölgelere Göre Dağılımı	107
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	116
KAYNAKLAR	121

TABLOLAR

Tablo 1.1. Ülkelerin KOBİ Tanımlarını Belirlerken Dikkate Aldığı Ölçütler.....	3
Tablo 1.2. AB-Türkiye KOBİ Tanımı.....	4
Tablo 1.3. KOBİ’lerin Ülke Ekonomileri İçindeki Yerleri.....	5
Tablo 1.4. Ülkeler İtibarıyla İmalat Sanayiindeki İşletmelerin ve İstihdamın İşletme Büyüklüğüne Göre Dağılımı (2002).....	6
Tablo 2.1. AB’de KOBİ’lerin İstihdam ve Katma Değer Payları (2005)	21
Tablo 2.2. AB-Türkiye İmalat Sanayii Ölçeksel Bazda Göstergeler (2005)	23
Tablo 2.3. AB-15 Devlet Yardımlarının Sektörel Dağılımları.....	30
Tablo 2.4. İmalat Sanayii Devlet Yardımları	31
Tablo 2.5. Türkiye’de KOSGEB ve DTM’ce Verilen Hibe Destekler	31
Tablo 2.6. Seçilmiş AB Ülkeleri ve Türkiye İmalat Sanayiine Verilen Destekler	32
Tablo 3.1. Türkiye’de İmalat Sanayii İşletmelerinin Ölçeksel Dağılımı	35
Tablo 3.2. OECD Teknoloji Sınıflamasına Göre Türkiye’de İmalat Sanayiinde Kurulan-Kapanan İşletme Sayıları (2003-2006)	36
Tablo 3.3. AB ve Türkiye’de Açılan Kapanan İşletmelerin Tüm İşletmelere Oranı.	37
Tablo 3.4. Yıllara Göre İhracat Yapan İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı	39
Tablo 3.5. KOBİ’lerin İhracat Bilgileri (2005).....	40
Tablo 3.6. Kredi Garanti Fonunun Sağladığı Teminat Tutarları.....	44
Tablo 3.7. İşletmelerin Faaliyet Konuları	47
Tablo 3.8. İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı	48
Tablo 3.9. Bölgelere Göre İşletme Sayıları.....	49
Tablo 3.10. Anket Yapılan İllere Göre İşletme Sayıları	50
Tablo 3.11. İşletmelerdeki Yöneticilerin Eğitim Durumu	51
Tablo 3.12. İşletmelerin Sahip Olduğu Belge ve Sertifikalar	53
Tablo 3.13. İşletme Ölçeğine Göre Bilişim Alt Yapısı ve Bilgisayar Kullanımı	54
Tablo 3.14. İşletmelerin Ölçeklerine Göre Sermaye Yapıları.....	56
Tablo 3.15. KOBİ’ler ve Teşvik Belgesi	56
Tablo 3.16. İşletme Ölçeğine Göre Kredi Kullanım Durumu ve Kredi Türü.....	58
Tablo 3.17. Kredilerde Banka Teminatı.....	58
Tablo 3.18. Yeni Yatırım Yapma İstekliliği ve Yatırım Türü	60
Tablo 3.19. Alınan Danışmanlık ve Eğitim Türü.....	62

Tablo 3.20. Alınan Hizmetler, Konuları ve İşletme Ölçeği	63
Tablo 3.21. İşletmelerin Yönetim, Üretim ve Satış Sistemleri	66
Tablo 3.22. İşletmenin Geleceğe Dönük İhtiyaçları	69
Tablo 3.23. İşletmelerin İhracat Yapma Durumları	70
Tablo 3.24. İşletmelerin İhracat Yapmama-Yapamama Nedenleri	71
Tablo 3.25. İhracat- Kredi Kullanım ve Kredi Türü İlişkisi	72
Tablo 3.26. İhracat-Yönetim, Üretim ve Satış Sistemleri İlişkisi	74
Tablo 3.27. İhracat-Geleceğe Dönük İhtiyaçlar İlişkisi	75
Tablo 3.28. İhracat Yapma Durumu ve Alınan Danışmanlık-Eğitim İlişkisi	76
Tablo 3.29. İhracat-Belge İlişkisi	76
Tablo 3.30. İşletme Sermayesine Göre; İhracat, Kredi, Yatırım, İlave İşletme Sermayesi ve Ortaklık İlişkisi	78
Tablo 4.1. KOSGEB Bütçesi (2000-2006)	86
Tablo 4.2. Ödenek Türlerine Göre Bütçe	87
Tablo 4.3. 2004 Yılı Destek Bütçeleri Sapmaları	88
Tablo 4.4. Analiz Yöntemiyle Verilen Destekler (2003-2004)	90
Tablo 4.5. SYH ile Verilmesi Planlanan Destekler	91
Tablo 4.6. SYH Dolduran İşletmelerin Çalışan Sayısı ve İhracat Durumu	91
Tablo 4.7. Destek Türlerine Göre Dağılım	92
Tablo 4.8. KOSGEB Banka Kredileri	94
Tablo 4.9. KOSGEB İstihdam Kredi Bilgileri	95
Tablo 4.10. KOSGEB Destek Bütçesi-AR-GE Destekleri	98
Tablo 4.11. AR-GE Proje Destekleri	98
Tablo 4.12. KOSGEB AR-GE Projeleri Belge İlişkisi (2000-2005)	99
Tablo 4.13. TEKMER'lerde Destek Faaliyet Türleri (2003-2004)	100
Tablo 4.14. Yazılım Desteklerinin Türü ve İşletmede Çalışan Sayısı	102
Tablo 4.15. Nitelikli İstihdam Desteği Bittikten Sonra Elemanın İşletmede Çalışma Durumu	103
Tablo 4.16. İstihdam Desteği Bittikten Sonra İşletmeden Ayrılma Zamanı	103
Tablo 4.17. İstihdam Desteğini Alan İşletmelerin Çalışan Sayısı (2003-2005)	104
Tablo 4.18. 50'den Fazla Çalışan Olan İşletmelere Verilen İstihdam Desteği	105
Tablo 4.19. İşletmelerin Aldıkları Danışmanlık Destekleri (2003-2005)	106

Tablo 4.20. KOSGEB Desteklerinin Çalışan Sayısına Göre Dağılımı (2003-2007)	108
Tablo 4.21. KOSGEB Desteklerinin İmalat Sanayi Alt Sektörlerine Göre Dağılımı (2003-2007)	109
Tablo 4.22. KOSGEB Desteklerinin OECD Teknoloji Sıralamasına Göre Sektörel Dağılımı (2003-2007)	111
Tablo 4.23. KOSGEB Desteklerinin Bölgesel Dağılımı.....	112
Tablo 4.24. Bölgelere Göre Bölgesel Kalkınma Destekleri.....	113
Tablo 4.25. İllere Göre KOSGEB Destekleri (2004).....	114

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKE	Bölgesel Kalkınma Enstitüsü
BSGM	Bölgesel Sanayi Geliştirme Merkez Müdürlüğü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTİ	Duvarsız Teknoloji İnkübatörü
DTM	Dış Ticaret Müteşarlığı
GSİS	Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı
HM	Hazine Müteşarlığı
IRC	AB Yenilik Aktarım Merkezi
İGEM	İşletme Geliştirme Merkez Müdürlüğü
İGEME	İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi
İşGEM	İş Geliştirme Merkezi
İGM	İş Geliştirme Merkezi
KGF	Kredi Garanti Fonu A.ř.
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletme
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KÜGEM	Küçük İşletme Geliştirme Merkez Müdürlüğü
MPM	Milli Prodüktivite Merkezi
NBIA	National Business Incubation Association
ORTKA	Ortak Kullanım Atölyesi
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
TEKMER	Teknoloji Geliştirme Merkezi
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TESKOMB	Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği
TİM	Türkiye İhracatçılar Meclisi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TPE	Türk Patent Enstitüsü
TSE	Türk Standartları Enstitüsü

TTGV	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRKAK	Türk Akreditasyon Kurumu
SBA	Amerika Birleşik Devletleri Küçük İşletmeler İdaresi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
STB	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
SYH	Stratejik Yol Haritası

GİRİŞ

Küçük ve orta boy işletmelerin (KOBİ) ülke ekonomisi içindeki önemi her geçen gün artmakta ve bu işletmelerin üretim, ihracat, katma değer ve yatırım içindeki payı önemli büyüklüklere ulaşmaktadır.

Yüksek vergi oranları ve girdi maliyetleri, teknoloji ve yenilikçilik düzeyinin düşük olması, finansmana erişimde yaşanan sorunlar, kalite bilincindeki eksiklik ve kamunun sağladığı hizmet ve desteklerin etkin olmayışı Türk sanayiinin rekabet gücünü olumsuz yönde etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunlar yapısal özellikleri nedeniyle KOBİ’lerde daha fazla hissedilmektedir.

KOBİ’lerin, yapılarının küçük olması, bankacılık sisteminden yeterince yararlanamamaları, teknoloji düzeylerinin geri ve sermaye miktarlarının düşük olması, rekabet güçlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Ülkemizde genç nüfusun ve kadınların artan oranda işgücü piyasasına girmesi, tarım sektöründe yaşanmakta olan daralmaya bağlı olarak ortaya çıkan işgücü arzı ve sanayi sektörünün yeniden yapılanması gibi gelişmeler devam etmektedir. Bu gelişmeler, sanayi ve hizmet sektörlerinde önemli ölçüde yeni iş imkanı yaratılması ihtiyacını doğurmaktadır. Bu durumda mevcut işletmelerin büyütülmesi ve başarılı olacak yeni girişimlerin oluşturulması gerekmektedir. Bunu sağlamak için etkin bir KOBİ destek sisteminin kurulmasına ihtiyaç duyulmakta ve verilen desteklerin ihracata, istihdama ve bölgesel kalkınmaya sağlayacağı katkının artırılması önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, KOBİ’leri desteklemek amacıyla kurulan KOSGEB’in etkin bir destek mekanizmasına sahip olmasının sağlanmasına yönelik öneriler sunmaktır. Bu çalışma ile, imalat sanayii KOBİ’lerinin ihtiyaçları doğrultusunda, etkin bir KOBİ destek politikası oluşturulması ve bu politikadan hareketle KOSGEB özelinde program ve projelerin geliştirilmesine de katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Etkin bir KOBİ destek politikası ve araçlarının oluşturulabilmesine katkı sağlamak için öncelikle KOBİ’lerin mevcut durumunun tespit edilmesi,

ihtiyaçlarının belirlenerek önceliklendirilmesi ve KOBİ’lere yönelik uygun destek önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, KOBİ’lerin tanımı, ekonomideki önemleri ve desteklenmesi konuları gelişmiş ülke örnekleriyle beraber incelenmiştir.

İkinci bölümde, AB’de KOBİ’lerin yapısı incelenerek Türkiye’nin KOBİ yapısı ile karşılaştırması yapılmış, AB KOBİ politika ve programları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, Türkiye’de KOBİ’lerin yeri ve önemi irdelenmiş, KOBİ politikaları ve destekleri incelenmiş ve KOBİ’lere yönelik etkin bir destek mekanizması oluşturulabilmesi için ihtiyaç analizi yapılmıştır.

Dördüncü bölümde, KOSGEB destek programları incelenmiş ve 2000-2007 yılları arasındaki KOSGEB destek ve faaliyetleri analiz edilmiştir.

Son bölümde ise, çalışmanın sonuçları tartışılarak değerlendirme ve önerilerde bulunulmuştur.

1. DÜNYADA KOBİ’LERİN ÖNEMİ VE DESTEKLENMESİ

1.1. KOBİ Tanımı

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme (KOBİ) kavramı hemen hemen tüm ülkelerde kullanılan bir kavramdır. Kavramın ifade ettiği büyüklük; ekonomiye, sanayileşme düzeyine, pazarın büyüklüğüne, sektöre ve kullanılan üretim yöntemine bağlı olarak ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir.¹ İşletmelerin uluslararası pazarlarda rekabet edebilme kapasitesi, iç piyasada var olabilmek için taşıması gereken asgari nitelikler ve ülkelerin destek uygulamalarına tahsis edebilecekleri kaynakların büyüklüğü bu tanımların sınırlarının çizilmesinde belirleyici olan başlıca unsurlardır. Ülkeler, KOBİ’lerin ekonomiye olan katkılarını artırmak için çeşitli politika ve programları uygulamaya koymakta ve politika ve programların hedef kitlesini belirleyebilmek amacıyla da kendi KOBİ tanımlarını oluşturmaktadırlar.²

Ülkeler, KOBİ tanımlarını, politikaları ve kaynakları çerçevesinde sermaye büyüklüğü, işçi sayısı ve ciro gibi belirleyici unsurlardan bir ya da birkaçını kullanarak belirlemektedirler. Bazı ülkelerin tanımlarının nasıl belirlendiğine ilişkin ölçütler Tablo 1.1’de verilmektedir. Tabloya bakıldığında, tanım oluşturmada genel olarak gelişmiş ülkelerin, ciro, sermaye ve çalıştırılan işçi sayısı ölçütlerini birlikte kullanarak KOBİ tanımlarını oluşturdukları görülmektedir.

Tablo 1.1. Ülkelerin KOBİ Tanımlarını Belirlerken Dikkate Aldığı Ölçütler

ÖLÇÜTLER	SERMAYE	İŞÇİ SAYISI	CİRO+ SERMAYE+İŞÇİ SAYISI
ÜLKELER	Bangladeş Endonezya Gana Hindistan Nepal Nijerya Kenya Srilanka	Brezilya Malezya OECD Tayland	AB ABD Filipinler Japonya Peru Sudan Türkiye Venezuela

Kaynak: Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT, 2000.

¹ Karataş, 1991.

² Alpugan, 1994:3-6.

Tablo 1.2’de görüleceği üzere ülkemizde, çalışan sayısı bakımından AB ile uyumlu bir KOBİ tanımı yapılmıştır.³ Ancak, ülkemizde işletmelerin ciro ve sermaye yapılarının küçük olması nedeniyle bu ölçütler bakımından AB KOBİ tanımında kabul edilen değerlerin altında bir değer belirlenmiştir. AB’ye uyum çerçevesinde çıkarılan söz konusu yönetmeliğe göre ülkemizde faaliyet gösteren işletmelerinin yaklaşık yüzde 99’u KOBİ niteliğindedir.

Tablo 1.2. AB-Türkiye KOBİ Tanımı

	Tanım Kriteri	Mikro İşletme	Küçük İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler
AB	Çalışan Sayısı	≤10	≤50	≤250
	Yıllık Net Satış Hasılatı	≤2 Milyon Avro	≤10 Milyon Avro	≤50 Milyon Avro
	Yıllık Mali Bilançosu	≤2 Milyon Avro	≤10 Milyon Avro	≤43 Milyon Avro
TÜRKİYE	Çalışan Sayısı	0–9	10–49	50–249
	Yıllık Net Satış Hasılatı	≤1 Milyon YTL (606.000 Avro)	≤5 Milyon YTL (3 Milyon Avro)	≤25 Milyon YTL (15,15 Milyon Avro)
	Yıllık Mali Bilançosu	≤1 Milyon YTL (606.000 Avro)	≤5 Milyon YTL (3 Milyon Avro)	≤25 Milyon YTL (15,15 Milyon Avro)

Kaynak: KOBİ Tanımı Yönetmeliği.

1.2. KOBİ’lerin Önemi

KOBİ’ler değişen piyasa koşullarına karşı hızlı uyum yetenekleri, esnek üretim yapıları, bölgesel kalkınmadaki rolleri, işsizliğin azaltılması ve yeni iş alanlarının açılmasındaki katkıları gibi bir dizi olumlu özellikleri nedeniyle ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasında önemli bir işlev görmektedirler. KOBİ’ler sağladıkları bu katkılarından dolayı kamu politikalarının önemli uygulama alanlarından biri haline dönüşmüştür. Bu çerçevede, başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm ülkeler KOBİ’lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunabilmesi için elverişli ekonomik ortamı yaratacak politikaları geliştirmeye çalışmaktadırlar.⁴

³ Resmi Gazete 18.11.2006 tarih ve 997 sayılı KOBİ Tanımı Yönetmeliği.

⁴ DPT, 2004:3.

Tablo 1.3’de KOBİ’lerin ülke ekonomileri içindeki yerleri verilmiştir. Tablodan görüleceği üzere ülkelerdeki KOBİ’lerin durumuna bakıldığında;

- Toplam işletmelerin çok büyük bir kısmı KOBİ’dir.
- Toplam istihdamın yarısından fazlasını KOBİ’lerde çalışanlar oluşturmaktadır.
- Yatırımların yaklaşık üçte biri KOBİ’lerce yapılmaktadır.
- Katma değer ve ihracat içinde önemli paylara sahiptirler.

Tablo 1.3. KOBİ’lerin Ülke Ekonomileri İçindeki Yerleri (Yüzde)

	ABD	Almanya	Hindistan	Japonya	İngiltere	G.Kore	Fransa	İtalya	Türkiye*
KOBİ’lerin Toplam İşletmelere Oranı	97,2	99,8	98,6	99,4	96	97,8	99,9	97	98,9
KOBİ’lerde Çalışanların İstihdamda Oranı	50,4	64	63,2	81,4	36	61,9	49,4	56	76,7
KOBİ’lerin Yatırımdaki Payı	38	44	27,8	40	29,5	35,7	45	36,9	38
KOBİ’lerin Üretimdeki Payı	36,2	49	50	52	25,1	34,5	54	53	37,7
KOBİ’lerin İhracattaki Payı	32	31,1	40	38	22,2	20,2	23	-	10
KOBİ’lerin Katma Değer İçindeki Payı	36,2	49	50	52	25,1	34,5	54	53	26,5
KOBİ’lerin Kredilerde Payı	42,7	35	15,3	50	27,2	46,8	48	-	25**

Kaynak: OECD 2002, * KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2003, **BDDK 2007.

Tablo 1.4’de ülkeler itibarıyla imalat sanayiindeki işletmelerin sayısı ve istihdamın işletme büyüklüğüne göre dağılımı verilmiştir. Tablo incelendiğinde, KOBİ’lerin, OECD ülkelerinde imalat sanayi işletmelerinin yüzde 98-99’unu ve istihdamın ise yaklaşık yüzde 60’ını oluşturarak temel iş yaratan kesimi oluşturduğu görülmektedir. Son yıllarda, KOBİ sayısı genel işletme sayısındaki artıştan daha hızlı bir büyüme göstermiştir. Ülkeler KOBİ’lerin endüstriyel yapılanma için çok önemli olduğunu kabul etmekte ve ulusal KOBİ politikalarını ve programlarını oluşturmaktadırlar.

Tablo 1.4. Ülkeler İtibarıyla İmalat Sanayiindeki İşletmelerin ve İstihdamın İşletme Büyüklüğüne Göre Dağılımı (2002)

Ülkeler İşletme Büyüklüğü	1-9		10-49		50-249		250+	
	İşletme Sayısı (Yüzde)	İstihdam (Yüzde)	İşletme Sayısı (Yüzde)	İstihdam (Yüzde)	İşletme Sayısı (Yüzde)	İstihdam (Yüzde)	İşletme Sayısı (Yüzde)	İstihdam (Yüzde)
Türkiye	90,3	27,6	7,8	20,9	9,1	34,9	0,4	30,5
Avustralya	72,6	14,1	21,8	20,5	4,1	17,8	1,5	47,7
Avusturya	71,0	10,3	21,8	18,9	5,5	26,9	1,6	43,8
Belçika	79,4	11,6	15,5	18,9	4,1	23,8	1,0	45,8
Çek Cumhuriyeti	89,2	14,2	7,6	15,6	2,6	25,5	0,7	44,7
Danimarka	71,4	7,4	21,1	18,9	6,0	26,3	1,5	47,4
Finlandiya	84,0	9,0	11,4	14,8	3,6	22,5	1,0	53,7
Fransa	81,6	12,0	14,0	19,0	3,4	22,3	0,9	46,7
Almanya	62,1	6,7	27,3	14,5	8,4	23,7	2,2	55,1
Yunanistan	79,4	26,6	17,1	34,0	3,5	39,5
Macaristan	87,2	16,1	9,4	16,5	2,7	23,2	0,8	44,2
İrlanda	39,0	4,4	42,0	19,2	15,2	32,3	3,8	44,2
İtalya	83,4	25,5	14,4	31,0	1,9	20,8	0,3	22,8
Japonya	50,9	10,8	39,2	28,4	8,5	29,9	1,4	30,9
Kore	88,6	42,9	8,3	20,7	2,9	23,2	0,2	13,3
Hollanda	74,7	9,9	18,9	23,3	5,2	30,6	1,2	36,2
Norveç	60,6	8,7	29,4	22,9	7,6	28,3	1,7	40,1
Polonya	89,7	19,4	6,5	12,8	3,0	27,9	0,8	39,9
Portekiz	78,9	18,9	16,7	28,1	3,9	29,3	0,5	23,7
İspanya	78,4	19,2	18,4	31,9	2,8	22,6	0,5	26,2
İsveç	85,4	11,1	10,8	15,2	3,0	20,7	0,8	53,0
İngiltere	71,7	10,1	21,0	18,8	5,9	25,8	1,5	45,3

Kaynak: TÜİK 2003, OECD 2005.

Dünyada KOBİ’lerin önemine ilişkin literatürde çok sayıda yapılmış çalışma vardır. İtalya’da KOBİ’lerin istihdam yaratma, teknoloji, değişim, verimlilik ve katma değer gibi özellikleri bakımından büyük şirketlerden daha iyi durumda oldukları görülmektedir. Japonya’nın rekabet gücünün gerisinde sözleşmeli çalışan bu işletmelerin oluşturduğu bir ağı bulduğunu ortaya koymaktadır. California’da ise KOBİ’lerin canlılığına ve ekonomide oynadıkları kritik role dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla, KOBİ’lerin ekonominin esnek üretim sistemine gayet iyi ayak uydurmuş örgütlenme biçimleri olarak görüldüğünün doğruluğu kanıtlanmış olmakla

beraber, yenilenmiş dinamiklerinin ekonomik güç yapılanmasının merkezinde yer alan büyük şirketlerin denetiminde olduğu da doğrulanmaktadır.⁵

1.3. KOBİ’lerin Desteklenmesi

Ekonomik ve sosyal bakımdan KOBİ’lerin öneminin anlaşılması II. Dünya Savaşı dönemine rastlamaktadır. KOBİ’lerin istihdam içindeki payı, ülkeleri bu kesimi korumaya yönelik tedbirler almaya itmiştir. Savaş sonrası dönemde, tüm dünyada, KOBİ’leri desteklemek için politikalar geliştirilmiş ve onların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik destekler sağlanmaya başlanmıştır. Bu destekleri KOBİ’lere verebilmek için ülkeler hizmet ağlarını mümkün olduğunca geniş bir şekilde oluşturmaya çalışmışlardır. KOBİ destek sistemlerinin kurulduğu ve geliştiği 1950’li yıllardan 1980’li yılların sonuna kadar devam eden dönemde KOBİ’lerin desteklenmesine yönelik uygulamalara ağırlık verilmiştir.

Günümüzde, KOBİ politikaları artık uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, kendi KOBİ’lerini dolayısıyla pazar paylarını korumak için birbirlerinin KOBİ destek uygulamaları üzerinde belirleyici ve hatta sınırlayıcı tedbirler alma yolunda uluslararası düzeyde kararlar almışlardır. Bu çerçevede ulusal ve uluslararası düzeyde KOBİ hizmet ve destek politikaları yeniden yapılandırılmakta olup, temel olarak KOBİ’ler için uygun iş ortamının yaratılması ve onların iç ve dış pazarlarda rekabet edebilirliklerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

KOBİ’lerin geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik yapılanmaların neredeyse tamamı kamu kesimi tarafından yapılmakta ve öncelikle KOBİ’lerin her türlü finansman, eğitim, danışmanlık ve teknoloji talebini karşılayacak yapılanmalar oluşturulmaktadır.⁶

⁵ Castells, 2005:212-213.

⁶ Valandova, 2003.

Tüm dünyada KOBİ’ler, ekonomik kalkınmaya ve iş yaratmaya önemli katkı sağlayıcılar olarak kabul edilirler.⁷ Küçük işletmeler, büyük işletmelere kıyasla yeni iş yaratılmasına daha çok katkı sağlamaktadır.⁸ Küçük işletmelere yönelik politikalar üzerinde önemle durulmasının nedeni, istihdam yaratma ve artırma kapasitelerinin fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Uzun bir süre boyunca KOBİ’lerin tümüne yönelik istihdam artırıcı programlar ve destekler sağlandıktan sonra, artan bir şekilde politika yapıcılar küçük işletmelere bir bütün olarak yaklaşmanın ekonomik ve sosyal sınırlamalarının farkına varmaya başlamışlardır.⁹ Yeni işlerin KOBİ’lerin küçük bir kısmı tarafından sağlandığı görüşü yaygın bir şekilde kabul görmektedir.¹⁰ Bu nedenle son zamanlarda küçük işletmeler alanında büyüme eğilimi olanlara odaklanma şeklinde bir anlayış vardır. Bu değişim politika oluşturmada, desteklerin uygulanmasında ve ilgili araştırma sonuçlarında görülmektedir.¹¹ Bu anlayışın temelinde yatan düşünce; eğer destek kaynakları sınırlıysa desteklerin etkinliğini artırmak için bu kaynakların büyüme ve istihdam yaratma potansiyeli olan KOBİ’lere verilmesidir.¹²

KOBİ’ler desteklenirken, gelişme ve büyüme potansiyeli olan KOBİ’leri belirlemede kullanılan ve bazıları aşağıda verilen ölçütlere göre işletmeler seçilebilir:

- Ürün, pazar veya teknolojiye önemli bir atılım yapmış, yapmakta olan ve yapma potansiyeli olan firmalar,
- Gelişme ve büyüme vizyonu ile stratejileri somutlaşmış, bunları gerçekleştirmek için aktif kaynak ve yardım arayışı gösteren firmalar,
- İhracat yapmak için somut adımlar atmış veya hali hazırda ihracat yapmakta olan firmalar.

⁷ Morris and Brennan, 2000.

⁸ Birch, 1979.

⁹ Gray, 2000.

¹⁰ Stanworth ve Curran 1976; Burns ve Dewhurst 1996; Glancey 1998.

¹¹ Bridge, 1998.

¹² Morrison, 2003.

Staley ve Morse, sürekli bir mali yardım almadan, kendi ayakları üzerinde durabilecek ve milli gelirin büyümesine olumlu katkıda bulunabilecek işletmelerin geliştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu yaklaşım, KOBİ’lerde verimliliğin sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır.¹³ Aynı konuda Cook’a göre küçük işletmeler yeni teknolojileri ve üretim yöntemlerini kullanmaları ve uzun vadede mümkün olduğu ölçüde üretim ölçeklerini artırmaları konusunda özendirilmelidir.¹⁴

KOBİ’lerin gelişmesinde iç ve dış faktörlerin etkisi ayrıştırılmaya çalışılmıştır. 1970’lerde düşük gelirli ülkelerde oluşturulan politikalarda küçük işletmelerin aleyhine bir yaklaşım görülmüş ve politikalardaki bu eğilimi telafi etmek için destek kurumları tasarlanmaya başlanmıştır.¹⁵ KOBİ’leri etkileyen dışsal faktörler, uygun maliyetli kredinin sağlanamaması, yetersiz altyapı ve büyük firmaların rekabeti olarak belirtilmiştir. 1980’lerde ise düşük gelirli ülkelerde KOBİ’lerin geliştirilmesi için politikalar oluşturulması ihtiyacı üzerinde önemle durulmuştur.¹⁶

KOBİ konusunda De Chiara ve Antonio tarafından yapılan bir çalışmaya göre ise¹⁷, firmaların ihracat yoğunluğu arttıkça destekler için taleplerinin arttığı görülmektedir. Ayrıca performansı daha iyi olan firmalar kendilerine özgü desteklere yönelmektedirler. Bu durum, ihracat faaliyeti arttıkça destekler için talebin artmakta olduğunu ve firmaların farklılıklarını ve rekabet üstünlüklerini geliştiren hizmetlere yöneldiklerini göstermektedir. Firmaya özel destekler genellikle kalite konusunda rekabet eden işletmeler tarafından talep edilmektedir. Bu firmalar daha çok pazar analizi, müşteri seçimi, satış artırıcı unsurlar vb. konularda hizmet talep etmektedirler. Fiyat rekabeti yapan firmalar ise muhasebe, kredi yönetimi, finansman gibi üretim verimliliklerini ve mevcut kaynaklarını artıran hizmetleri talep etmektedirler.

¹³ Staley ve Morse, 1965.

¹⁴ Cook, 2001.

¹⁵ Schmitz, 1982.

¹⁶ Stewart, 1990.

¹⁷ De Chiara ve Antonio, 2002.

Rodrik’e göre, destekler sadece yeni faaliyetler için sağlanmalı, zaten yapılacak yatırımlara ve projelere destek sağlanmamalı, başarı ve başarısızlık için açıkça belirlenmiş ölçütler olmalı ve verilecek destekler sektörleri değil faaliyetleri hedef almalıdır.¹⁸

Yeni istihdam alanları yaratılmasına en büyük katkı, ayakta kalabilen ve büyüyen girişimcilerden gelecektir. Ancak, bu grubu hedef alan politika uygulamasının da maliyeti yüksek olacaktır. Girişimciliği, işsiz ve düşük gelirli kişiler arasında teşvik ederek yoksulluk ve sosyal eşitlik konularına eğilmeyi hedeflemek, diğerine göre daha düşük bir maliyeti beraberinde getirebilecektir. Ancak, bu tür bir yaklaşım da, işten çıkarma oranlarının daha yüksek ve istihdam yaratma gücünün daha kısıtlı olmasına sebep olabilecektir.

Diğer bir politika seçeneği ise; desteğin, kurulmuş olan işletmeleri mi, yeni kurulacak işletmeleri mi, yoksa her ikisini de mi hedef alması gerektiğidir. Yeni işletmelerin oluşturulmasını hedefleyen bir politika pazarda rekabeti artıracığından güçlü işletmelerden tam destek alamayacaktır. Güçlü işletmeler, yeni kurulanlara kıyasla daha iyi bir organizasyon yapısına sahip oldukları ve tercihleri daha iyi bilindiği için oluşturulması istenen politikayı etkileyebileceklerdir.

Daha ayrıntılı belirtmek gerekirse bu alandaki bir görüş, desteğin yerleşik ve/veya hızlı büyüyen işletmelere yönlendirilmesi gerektiğini şiddetle savunmaktadır. Bunun nedeni ise, genelde başarısızlık oranlarının, kurulmuş olan girişimlerde daha az olması ve büyüme oranı yüksek olan sadece küçük bir bölümünün özel sektör iş yaratımına katkıda bulunabilmesidir. Yeni girişimlerin kurulması sırasında tahsis edilen kamusal kaynaklar, çok yüksek oranda kaybedilebilir. Çünkü, başlangıç aşamasındaki işletmeler yüksek oranda başarısız olma riski ile karşılaşmaktadırlar. İstihdam yaratılması üzerindeki etkisi de yerleşik işletmelere odaklanıldığı takdirde elde edilecek olandan daha düşük olmaktadır. Bazı çalışmalar, özellikle mikro ölçekli işletmelere yoğunlaşan belli program türlerinin, güçlü işletmelere odaklanması halinde daha etkili olacağını göstermektedir.

¹⁸ Rodrik, 2004.

Diğer taraftan, yeni kurulan işletmelere öncelik tanıyan politikayı destekleyen görüşler de vardır. Bu görüşlere göre; programlar ortalama girişim kalitesini düşürmeden yeni girişimcilerin sayısını arttırmakta başarılı olursa, hızlı büyüyen işletmelerin sayısı da artabilir. Diğer bir görüşe göre ; girişimcilik faaliyeti sırasında görülen piyasa başarısızlıklarından bazıları, yeni kurulan ve başlangıç aşamasındaki işletmeler için oldukça önemli olabilir. Diğer bir görüş ise; girişimcilik yerel kalkınmaya özgüdür. Büyüyen işletmelerin yerel ekonomiye daha az yerleşik olduğu gözlemine dayalıdır. Büyümekte olan işletmeler, genelde ürünlerinin çok daha büyük bir kısmını bölge dışı piyasalarda satmaya ve girdilerini bölge dışından temin etmeye başlarlar. Böylece yerel bir ekonomi, kurulan girişimlerin yeni faaliyet aşamalarından çıkar sağlayabilir. Bununla birlikte, yeni işletmelerin kurulmasının desteklenmesine karşı çıkan görüşler de ciddi bir şekilde dikkate alınmalıdır. Kamu kaynaklarının; ayakta kalma veya büyüme potansiyelleri dikkate alınmadan, yeni işletmelerin sayısını artırmaya yönelik programlara tahsis edilmesi, kaynakların boşa harcanması anlamına gelecektir.¹⁹

Sonuç olarak; politikaların hem yüksek nitelikli yeni girişimlerin kurulmasını, hem de var olan küçük işletmeleri desteklemesi gerekmektedir. Bu ikisi arasında uygun bir dengenin kurulması ülkenin ya da bölgenin özgül koşullarına bağlı olmalıdır.

İşletmeler açısından rekabet gücü, piyasadan pay alabilme kapasitesi anlamına gelir. Burada vurgulanması gereken bir husus, genişleyen bir pazarda daha fazla şirkete de yer olacağı için, piyasadan pay alabilmek her zaman rakipleri bertaraf etmek anlamına gelmez. Ancak rekabet gücünün artırılmasının gerisinde, genelde kazananları ve kaybedenleri olan rekabetçi bir dünyada piyasanın ve kamunun iyi olan girişimcileri ödüllendireceği ve başarısız olanları ise dışlayacağı yönünde Darwinci bir anlayış da vardır. Dolayısıyla hem işletmeler hem de ülkeler açısından rekabet gücü, genişleyen bir pazarda, piyasa konumunun güçlendirilmesini gerektirir.²⁰ Dışlayıcı, seçici ve son derece dinamik bir ortamda rekabet mücadelesi

¹⁹ OECD, 2003:120-122.

²⁰ Castells, 2005:125.

veren işletmelere, verilecek destekler seçilirken başarılı olma şansı olan işletmelerin desteklenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Hangi KOBİ’lerin desteklenmesi gerektiği hususunun önemli olmasının yanısıra etkin destek programlarının oluşturulması ve uygulanması ile tahsis edilen kaynakların sonuçlarının izlenmesi ve değerlendirilmesi de oldukça önemlidir. Desteklerin uygulama sonuçlarının ekonomiye, işletmeye ve o işletmenin bulunduğu piyasaya olan katkısının bilinmesi politikaların oluşturulması ve desteklerin önceliklendirilmesi için gereklidir.

Destek programını oluşturan ve uygulayan birimler, programların hedeflerine ulaşip ulaşmadığını ve kaynakların maliyet etkinliğine göre kullanılıp kullanılmadığını değerlendirmek ve uygulamanın etkinliklerini ölçmek zorundadırlar. KOBİ politikalarının yürütülmesinden ve koordinasyonundan sorumlu program yöneticileri, programların tasarımında ya da yürütülmesinde hangi değişikliklerin etkililiği veya verimliliği arttıracaklarını sürekli olarak sorgulayarak kaynak dağılımını yapmalıdırlar.

Yürütülen programların etkinliği; maliyet – kar analizi, ekonomik etki analizi ve vaka incelemeleri gibi yöntemlerle değerlendirilebilir.²¹ KOBİ’ler için hazırlanan programın hedeflerinin, KOBİ’lerin ihtiyaçlarına ve piyasanın koşullarına uygun olması, aynı hedeflere ulaşacak diğer programlardan daha etkili olması, diğer programlarla etkileşim içinde olması, hedeflerine ulaşmada maliyet etkinliğine sahip olması, programın sonuçlarının yeni program önerisine girdi verebilmesi ve politika değişikliklerine uyum sağlayacak esnekliğe sahip olması gerekmektedir.²²

KOBİ’ler desteklenirken dünyada genellikle İş Geliştirme Merkezleri (İGM) kullanılmaktadır. Bu merkezlerin temel amaçları bölgesel ve ulusal ekonominin güçlenmesini sağlamak için yeni işletme ve yeni iş yaratmak ve bunların ayakta kalabilmesi için her türlü danışmanlık, eğitim, teknolojik ve finansal destekleri sağlamaktır.²³

²¹ OECD, 2004:82.

²² OECD, 2000:27 – 28; Andersson, 2000.

²³ NBIA, 2003.

ABD’de 1980’lerden bu yana 900 adet İGM kurulmuş olup bunların yüzde 27’si üniversitelerle ilişkilidir. ABD dışında dünyada 2.500 iş geliştirme merkezi bulunmakta ve bunların yaklaşık 300’ü Almanya’da, 1.000’i diğer AB ülkelerinde bulunmaktadır.²⁴ Ülkemizde ise İGM’lerin sayısı yaklaşık 60 tanedir. Bunlardan 25’inde işletmelere mekan sağlanmakta ve 20’si ise üniversitelerle ilişkilidir.

İş geliştirme merkezleri, yeni girişimcilere çeşitli yetenekler kazandırırken aynı zamanda işletmeler arası iletişim ağını da geliştirmektedir. Buralarda işletmelere ve yeni girişimcilere tecrübe, bilgi, motivasyon, işe başlamaya hazırlanma ve çeşitli hizmetleri paylaşma ile finansal destekler sağlanmaktadır.²⁵ Bir çok çalışmada²⁶; iş geliştirme merkezinde mekan, sermaye, danışmanlık hizmetleri ve geniş bir iletişim ağının yer alması gerektiği vurgulanmaktadır.

Üniversitelerle ilişkili destek merkezleri teknoloji odaklı olmakla beraber girişimciye, ürününü uygun şartlarda geliştirmek için hem mekan hem de işini başarabilmek için ihtiyacı olan bilgi ve becerileri kazandırmakta ve ticarileştirilebilen yenilikçi faaliyetleri desteklemektedirler.²⁷ Bu merkezlerin etkin bir şekilde çalışabilmesi için; eylem stratejilerinin olması, uygun fiziksel koşullarının bulunması, girişimci ağlarına kolay erişim sağlaması, uzman ve danışman desteği sağlaması, finansman desteği ve danışmanlığı ile Ar-Ge ve teknoloji transferi faaliyetlerinde destek sağlaması, hukuk ve iş danışmanlığı, girişimci eğitim programları düzenlemesi ve devlet desteğinin olması gerekmektedir.²⁸

Bu merkezlerin; yaratılan iş, üretilen yenilik sayısı, yeni kurulan işletme sayısı, işletmelerin mezun (başarılı) olma durumu, yatırımların, istihdamın ve satışların artması gibi ölçütlerle ekonomik kalkınmaya etkisi incelenmelidir.²⁹

Sonuç olarak; iş geliştirme merkezleri yeni işletmelerin kurulmasına ve mevcut işletmelerle birlikte hızlı bir şekilde ülke kalkınmasına katkı sağlamaktadırlar.

²⁴ Scaramuzzi, 2002:5.

²⁵ Allen ve Bazan, 1990.

²⁶ Allen ve McCluskey 1990; Duff 1994; Hansen, 2000; Lyons 1996; Sherman ve Chappell 1998.

²⁷ Tornatzky, 1996.

²⁸ Lee ve Osteryoung, 2004.

²⁹ Markley ve McNamara, 1994.

1.4. Gelişmiş Ülkelerde KOBİ'lere Sağlanan Destekler

Gelişmiş ülkelerde KOBİ'lere sağlanan desteklerinin incelenmesi ve bu tecrübelerden yararlanmak amacıyla, Almanya, Fransa, İtalya, ABD, Japonya ve Kore örnekleri sırasıyla incelenmiştir. İncelemede genel olarak OECD'nin 2000, 2002 ve 2005 yıllarında yayınlanan “Small and Medium Enterprise Outlook” çalışmasından yararlanılmıştır.³⁰

Almanya

Almanya’da KOBİ'lere sağlanan finansal destekleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

- Kredi ve teminatlar,
- Öz sermaye yardımı,
- KOBİ yatırım kredisi,
- Yatırım kredileri,
- İşyeri destek programları,
- Yenilikçilik teşvik programı,
- Kredi garanti teminat finansmanı,
- AR-GE finansman destekleri.

Fransa

Fransız Hükümeti, KOBİ'lerin ekonomi ve sosyal yaşam içindeki yeri ve istihdam yaratma kapasiteleri sebebiyle bu kesime özel önem vermektedir.

Öz kaynak yatırımlarını desteklemek için geliştirilen araçlar olarak;

- Öz varlıklara yatırılan yaşam sigortası sözleşmeleri,

³⁰ OECD 2000, 2002, 2005.

- Kamu risk sermayesi fonu,
- Yeni açılan işletmelerde vergi ertelemeleri,
- Yeni açılan işyeri için fonlar,
- Küçük yatırım teşvikleri

sayılabilir.

Fransa’da KOBİ’lere yönelik olarak belirlenen destek tedbirleri üç temel hedefe yönelik olarak düzenlenmektedir. Bunlar:

- KOBİ’lerin nakit akışlarının iyileştirilmesi, risk sermayesinin geliştirilmesi ve KOBİ Geliştirme Bankası kaynaklarının artırılması,
- Yeni yatırımlar ve yeni açılan işyerleri de dahil olmak üzere yenilikçi işletmelere borç desteği sağlanması,
- KOBİ’lerle ilgili taraflar arasında daha etkin işbirliğinin sağlanması, işletmelerin gelişmeleri ve yeni piyasalara girmeleri ile yeni teknoloji kullanımı için yardım edilmesidir.

Fransa’da KOBİ’lere yönelik uygulanan politikalarda, sanayi sektöründeki KOBİ’ler ayrı olarak ele alınmaktadır. Bu kesime özel önem verilmekte ve genel KOBİ desteklerine ek olarak, özel destek tedbirleri uygulanmaktadır.

İtalya

KOBİ’lerin desteklenmesine yönelik politikalar üç başlık altında toplanabilir;

- KOBİ’ler için elverişli bir çalışma ortamının yaratılması,
- İşletmelerin yerel düzeyde buldukları ortamda gelişmelerinin desteklenmesi,
- Yerel yetkililere gerekli yetki ve sorumlulukların verilmesi.

İtalya’da KOBİ’lerin iş ortamlarının iyileştirilmesine yönelik yasal ve bürokratik engellerin azaltılması ve böylece girişimciliğin özendirilmesi amacıyla yapısal reformlar yapılmış ve bazı programlar uygulamaya koyulmuştur. Bu çalışmalar kapsamında vergi sisteminin basitleştirilmesi, vergi indirimleri, araştırma ve mesleki eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanması ile kamu idaresinde modernizasyona yönelik çalışmalar da yer almaktadır.

İtalya’da uygulanan destekler aşağıda verilmektedir:

- Üretim yatırımlarının teşviki,
- Risk sermayesinin teşviki,
- AB dışı pazarlara giriş teşviki,
- Dış ticaret ve özel ihracat kredisi,
- Kefalet (teminat)yardımı,
- Küçük işletme destekleri,
- Mali yardımlar.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

ABD’de küçük işletmelerin gelişmesini destekleyen ana faktör, iyi bir kurumsal altyapının olmasıdır. Ayrıca, iş kurma ve kapatma maliyetlerinin düşük olması, risk sermayesi sisteminin gelişmiş olması, yönetim ve işletme danışmanlığı veren kaynakların zenginliği, değişik becerilere sahip, esnek işgücü yapısı ve girişimciliği teşvik eden bir vergi sisteminin varlığı etkili olmaktadır. Ayrıca, üniversiteler, işletmelerin araştırma ve yenilikçilik ve yeni ürünlerini ticarileştirme yeteneklerini artırmaya çalışmaktadır.

ABD’de küçük işletmelerle ilgili destek mekanizmalarını düzenleyen kuruluş Küçük İşletme İdaresidir (SBA). SBA, KOBİ’lerin geliştirilmesine yönelik olarak 3 ana hedef belirlemiştir:

- KOBİ’lerin sermayeye erişimini sağlamak,
- Kamu alımlarında KOBİ’lerin payını artırmak,

- KOBİ’lerin rekabet gücünü artırmak.

Bu hedeflere ulaşmak için geliştirilen programlar ise şunlardır;

- Kredi garanti programları, küçük işletme yatırım şirketleri,
- Kamu alımı programları,
- Teknoloji programı,
- İşletme geliştirme programı,
- Bilgilendirme ve eğitim programıdır.

SBA, bu programları yürüten kuruluşlara iş planı çerçevesinde fon temin etmekte, hizmetlerin sonuçlarını izlemekte ve yürütücü kuruluşları denetlemektedir. Esas olarak programlar, piyasada sunulan finansman ve diğer araçlardan yararlanamayan KOBİ’lere destek sağlamak üzere geliştirilmiştir.

ABD’de KOBİ’lere yönelik destekleri sağlayan kuruluşları aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- Bilgi destekleri sağlayan kuruluşlar,
- Birleşik Devletler Küçük İşletmeler ve Girişimcilik Kurumu,
- Küçük ve Orta Boy İşletmeler Girişimcilik Enstitüsü,
- İşletmecilik Enstitüsü,
- Küçük İşletmeciliği Bilgilendirme ve Geliştirme Merkezleri,
- Bilimsel Teknoloji Danışma Merkezi,
- Ulusal Finans ve Muhasebe Büroları,
- Ulusal Kadın İşletmecilik Konseyi.

Japonya

Japonya önceliği rekabet potansiyeline sahip sektörlerle vererek KOBİ’leri üretim hatları, ihracat, teknoloji ve örgütlenme konularında güçlü finansal araçlarla desteklemektedir. Seçilen sektörlerle yönelik; vergi muafiyeti, AR-GE, personel eğitimi ve danışmanlık ile kredi sağlanmaktadır. Ayrıca, Japonya KOBİ-Büyük sanayi işbirliği ile yarattığı ağları yönlendirebilmektedir.³¹

KOBİ’lere yönelik destekler dört ana bölümde toplanmaktadır:

- KOBİ’lerin yapısal olarak güçlendirilmesi,
- KOBİ’lerin faaliyetleri sırasında karşılaştıkları olumsuz durumların düzeltilmesi,
- Çok küçük kuruluşlar ile ilgili özel tedbirler alınması,
- Finansman ve vergi sistemi ile ilgili konuları içeren tedbirler alınması.

Bu çerçevede, KOBİ’lerin modern bir yapıya kavuşturulmalarını teminen uygulanan proje ve program desteklerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Yönetim, finans ve teknik bilgi aktarımı danışmanlığı,
- AR-GE; ürün ve süreç geliştirme,
- Ortak hammadde satın alınması,
- Ortak pazarlama olanaklarının geliştirilmesi,
- Dış kaynak temini,
- Kredi kefaleti,
- Şirketleşen KOBİ’lerden indirimli kurumlar vergisi alınması.

³¹ Castells 2005:252.

Kore

1960’larda ihracata, 1970’lerde ağır sanayi ve kimya sanayiine, 1980’lerde teknoloji, otomobil, elektronik sektörlerine, 1990’larda bilgi teknolojisine ve telekomünikasyona yönelen Kore, yıllar itibarıyla değişik sektörlerle yönelmiş ve bu politikalarıyla başarıyı yakalamıştır.³² Kore rekabet gücünü artırmak için, gelişme potansiyeline sahip, daha fazla sermaye ve teknolojiyi yoğun halde kullanan sektörleri geliştirmeyi kalkınma planlarında hedeflemiş ve destekler bu sektörlerle yönlendirilmiştir. Bu sektörlerdeki işletmeleri desteklerken işletmelerin ihracat yapıyor olması en önemli ölçüt olarak belirlenmiş ve bu anlamda ekonomik ayrımcılık (Economic Discrimination) yaparak destek verilmiştir.³³

Ekonomik ayrımcılık yaklaşımı ile Kore, kaynaklarını etkin kullanmış ve başarılı işletmeleri desteklemiştir. İhracatı önemli bir ölçüt olarak görmüş ve işletmelerini desteklerken ihracat artışına göre desteklemiştir. Jwa ve Yoon (2004), ekonomik gelişme için ekonomik ayrımcılığın şart olduğunu, çünkü ihracat artışı sağlayabilen bir işletmenin uluslararası alanda rekabet gücünü artırabileceğini belirlemişlerdir. Bugünkü yaklaşımları da gelişme potansiyeli olan başarılı işletmelerin desteklenmesidir.

Kore’de KOBİ desteklerinde temel öncelikler aşağıdaki gibidir³⁴:

- Girişimciliğin desteklenmesi,
- Etkin finansman destekleri,
- İnsan kaynakları kapasitesinin artırılması,
- Yenilikçiliğin desteklenmesi,
- Girişim sermayesi.

³² KOREA-TURKEY Knowledge Sharing Project Public Dissemination Seminar, 2006.

³³ Castells, 2005:253.

³⁴ http://www.smba.go.kr/main/english/sub5/sub05_1.jsp.

Ülke örnekleri genel olarak değerlendirildiğinde, KOBİ’lere sağlanan teşvik sistemleri gelişmiş ülkelerde önemli politikalar arasında yer alır. Her ülke ekonomi ve KOBİ yapısına uygun destekler geliştirmekte ve uygulamaktadır. Benzer destekler ve yapılar ülkemizde de oluşum aşamasındadır. Burada asıl önemli olan ve bizim için kısıt oluşturan kavram hangi KOBİ’lerin destekleneceğidir. KORE’de uygulanmış ve uygulanmakta olan ekonomik ayrımcılık kavramının ülkemiz içinde tartışılması yararlı olacaktır.

2. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN (AB) KOBİ POLİTİKALARI ve DESTEKLERİ

2.1. AB’de KOBİ’ler

2003 yılı itibarıyla 25 AB ülkesinde yaklaşık 22 milyon işletme bulunmakta olup, bunların yüzde 9’unu oluşturan 1,8 milyon işletme imalat sanayiinde yer almaktadır. Bu oran ülkemizde yüzde 15 civarındadır.³⁵

Tablo 2.1’de, AB’deki KOBİ’lerin ekonomiye katkısı verilmektedir. Tabloya göre AB genelinde KOBİ’ler istihdamın yüzde 66’sını, katma değer ise yüzde 57’sini oluşturmaktadır.

Tablo 2.1. AB’de KOBİ’lerin İstihdam ve Katma Değer Payları (2005)

Çalışan Sayısı	İstihdam Payı (Yüzde)	Katma Değer Payı (Yüzde)
1-9	28	20
10-49	21	19
50-249	17	18
KOBİ’ler Toplam	66	57
250+	34	43

Kaynak: SME Envoy Report, 2005

AB’de seçilmiş 11 ülke ve Türkiye’deki imalat sanayiine ilişkin ölçek bazında işletme sayısı, istihdam, ciro ve katma değer verileri Tablo 2.2’de verilmektedir. Tablo oluşturulurken AB’nin önde gelen ülkeleri ile Türkiye’ye AB pazarında rakip olabilecek ülkeler dikkate alınmıştır. AB ülkelerinden 8 ülke küçük olmaları nedeniyle, 6 ülkede ise yeterince veri bulunamadığından dolayı Tabloya dahil edilmemiştir.

Tablo 2.2 incelendiğinde; imalat sanayiinde bulunan işletme sayısı bakımından; Türkiye, İtalya’dan sonra en fazla işletmeye sahip ülkedir. Bu işletmelerin ölçeksel dağılımına bakıldığında 1-9 işçi çalıştıran ölçek grubunda yüzde olarak en çok işletme Türkiye’de bulunmaktadır. Türkiye’deki işletmelerin yüzde

³⁵ Observatory of European SMEs, 2004

90’ı 1-9 ölçeğinde yer alırken, gelişmiş AB ülkelerde ise bu oran yüzde 60 ile 83 arasındadır.

Ekonomilerdeki en dinamik, genel olarak teknolojiyi üreten ve yoğun kullanan 10-49 ile 50-250 ölçek grubuna bakıldığında, ülkemizin bu ölçek grubundaki işletmelerin yüzdesi bakımından gelişmiş AB ülkelerinin ve rakip ülkelerin gerisinde olduğu görülmektedir. İmalat sanayiinde istihdam açısından AB ülkeleri ile Türkiye’yi karşılaştırdığımızda; ülkemiz imalat sanayiinde işletme başına ortalama 8 işçi istihdam ile sonuncu sırada yer almaktadır. Almanya’da ise bu rakam 36 işçidir. 1-9 ölçeğindeki istihdam oranlarına baktığımızda bu alanda Türkiye yüzde 28 ile birinci sıradadır.

İşletme başına katma değer verileri incelendiğinde, işletme başına katma değer Türkiye’de 210 bin Avro iken, gelişmiş ülkeler Türkiye’nin 3 ila 13 kat kadar üzerinde bulunmaktadır. Türkiye, işletme başına ortalama yıllık ciro rakamlarında ise son sırada bulunmakta olup, bu konuda Türkiye’ye en yakın ülke işletmelerinin ortalama cirosunun yarısına dahi ulaşamamaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki işletmeler ise, Türkiye’deki işletmelerden 6 ila 30 kat kadar fazla ciro elde etmektedirler.

Tablodan çıkan sonuçlara göre ülkemiz işletmeleri; her ölçekte, AB ülkelerindeki işletmelere göre daha küçük ve zayıf yapıda ve dolayısıyla daha az rekabetçi olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Tablo 2.2. AB-Türkiye İmalat Sanayii Ölçeksel Bazda Göstergeler (2005)

Göstergeler/ Ölçek/ Ülkeler	Ölçekler	Almanya (Yüzde)		İspanya (Yüzde)		Fransa (Yüzde)		İtalya (Yüzde)		Hollanda (Yüzde)		Türkiye (Yüzde)	
İşletme Sayısı (adet)	Toplam	201.389	100	220.281	100	260.017	100	534.222	100	45.990	100	272.513*	100
	1-9	121.251	60	171.885	78	215.389	83	441.405	83	34.260	74	246.011	90
	10-49	59.790	30	41.150	19	34.243	13	80.843	15	8.775	19	21.212	8
	50-249	16.178	8	6.233	3	8.199	3	10.519	2	2.435	5	4.267	2
	250+	4.170	2	1.013	0,6	2.186	1	1.455	0,7	520	1	1.023	0,4
İstihdam (işçi)	Toplam	7.293.159	100	2.618.209	100	3.940.778	100	4.771.484	100	795.320	100	2.126.896*	100
	1-9	490.789	7	490.393	19	475.192	12	1.209.074	25	119.034	14	586.596	28
	10-49	1.150.877	16	835.693	32	746.059	19	1.501.043	31	170.002	20	444.718	21
	50-249	1.703.456	23	608.237	23	869.456	22	1.001.998	21	223.992	26	446.238	21
	250+	3.948.037	54	683.886	26	1.850.071	47	1.059.369	22	282.292	40	649.344	31
Ciro (Milyon Avro)	Toplam	1.490.476	100	423.923	100	980.790	100	806.335	100	222.983	100	71.652**	100
	1-9	35.173	2	34.769	8	115.162	12	88.616	11	11.043	5		
	10-49	112.243	8	87.359	21	120.260	12	196.365	24	33.000	15		
	50-249	272.481	18	99.588	23	158.761	16	208.271	26	55.198	25		
	250+	1.070.578	72	202.207	48	586.607	60	313.084	39	123.742	55		
Katma Değer (Milyon Avro)	Toplam	411.789	100	112.298	100	206.131	100	201.629	100	53.994	100	44.200***	100
	1-9	13.637	3	11.200	10	16.923	8	29.245	15	3.966	7	3.140	7
	10-49	43.082	10	27.047	24	30.529	15	56.584	28	8.970	17	3.271	7
	50-249	85.895	21	27.369	24	39.415	19	51.421	26	14.267	26	7.769****	18
	250+	269.176	65	46.681	42	119.263	58	64.380	32	26.791	50	30.020****	68
İşletme Başına Ortalama İstihdam Sayısı	Toplam	36		12		15		9		17		8	
İşletme Başına Ortalama Katma Değer (Bin Avro)	Toplam	2.045		510		793		377		1.174		210*****	
İşletme Başına Ortalama Ciro (Bin Avro)	Toplam	7.401		1.924		3.772		1.509		4.849		263	

Kaynak: EUROSTAT 2005 verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

* TÜİK 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı.

** TÜİK 2004 satış değeri verisi 126.609.595.146 YTL.

*** TÜİK 2000 Toplam Katma Değer 25.370.719.293 YTL, (1-9) 1.802.379.211 YTL, (10-49) 1.877.375.638 YTL, (50-200) 4.459.692.150 YTL, (200+) 17.231.272 YTL.

**** 50-200 ve 200+ verisidir. DPT Temel Ekonomik Göstergeler 2005 Aralık Ortalaması Avro 1,574 YTL.

***** TÜİK 2000 yılındaki 209.798 işletme sayısına bölüm sonucu oluşan rakamdır.

2.2. AB KOBİ Politikası

2000 Lizbon Zirvesinde, AB işletmeler politikasının genel stratejisi ortaya konulmuş ve stratejik hedef olarak Avrupa Birliğinin 2010’a kadar dünyanın en rekabetçi, dinamik ve bilgiye dayalı ekonomisi olması hedeflenmiştir. Bu amaca ulaşmada en önemli aracın ise işletmeler politikası olduğu vurgulanmıştır. Lizbon Zirvesinde rekabet gücünün artırılmasını sağlamak amacıyla belirlenen stratejik hedefleri;

- Girişimciliğin ve yenilikçiliğin desteklenmesi ve bunlara yönelik iş ortamının teşvik edilmesi,
- Bilgi tabanlı bir ekonomi içinde girişimciliğin ve rekabet edebilirliğin geliştirilmesi,
- İşletmelere yönelik finansal imkanların geliştirilmesi,
- İş destek hizmetlerinin etkin ve AB ulusal rekabet şartlarına uygun bir şekilde sunulmasının sağlanması,
- Mal ve hizmetler piyasalarına erişimin geliştirilmesi,
- İş destek hizmetlerinin daha iyi anlaşılmasının ve kullanılmasının desteklenmesi olarak Çok Yıllı Program (MAP) ile belirlenmiştir.³⁶

AB’nin işletmeler politikası, 2001-2005 yıllarını kapsayan İşletme ve Girişimcilik Çok Yıllı Programında (MAP) ayrıntılandırılmış olup hedefleri aşağıdaki hususları kapsamaktadır;

- Bilgiye dayalı ekonomik ortamda iş dünyasının büyümesini ve rekabet edebilirliğini sağlamak,
- Girişimciliği teşvik etmek,

³⁶http://europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/mult_entr_programme/programme

- İş ortamını basitleştirmek, idari ve düzenleyici çerçeveyi iyileştirmek, böylece araştırma, yenilik ve yeni iş olanaklarının yaratılmasına imkan sağlamak,
- Özellikle KOBİ’ler olmak üzere işletmelerin finansal ortamını genişletmek,
- İşletmelerin, topluluğun destek birimleri, programları ve iletişim ağlarına ulaşımını kolaylaştırmaktır.

AB, MAP’ın 2001-2005 programlarının performansını değerlendirmiş ve MAP çerçevesinde uygulamaya konulan projeler ile Lizbon Stratejisinin genel amaçları arasında ilişkinin kurulmadığını, yıllık programlarda başarı göstergelerinin bulunmadığını, verimlilik göstergelerinin kısa ve orta vadeli dönemi kapsamadığını ve bu hususların projelerin başarılarını zayıflattığını ifade etmiştir.³⁷

Sonuç olarak, AB’nin, 2000 yılında Lizbon Gündemi adı altında aldığı kararlara ulaşmak için yeterince ilerleme kaydedilememiştir. 1996’dan bu yana AB’nin her geçen yıl Amerika’nın gerisinde kalması, AB’nin ABD’ye göre yeterince yatırım yapamaması, ABD’ye oranla AR-GE harcamalarının düşüklüğü, 2004 yılında Euro alanının ortalama büyümesi yüzde 2,2’de kalırken ABD ekonomisi’nin yüzde 4,3, Japonya’nın yüzde 4,4, Hindistan’ın yüzde 6,4 ve Çin’in yüzde 9 büyümesi, Lizbon Stratejisinin hedeflenen yolda olmadığını göstergeleri olarak kabul edilmiş ve yeni bir atılım yapabilmek için strateji yenilenmiştir. Yenilenen Lizbon Stratejisi aşağıdaki hedefleri içermektedir.

- Tek pazarı genişletmek ve derinleştirmek,
- AB altyapısını genişletmek ve iyileştirmek,
- Yatırımı desteklemek ve AR-GE için vergi ortamını düzenlemek,
- Devlet yardımlarını daha fazla AR-GE ve yenilik için kullanmak,

³⁷ European Commission, 2006:3-38

- Bölgesel yenilik kutupları oluşturmak ve bir “AB Teknoloji Enstitüsü” kurmak,
- Çevresel teknolojilerin geliştirilmesini teşvik etmek,
- Avrupa Teknoloji Girişimleri oluşturmak,
- AB Gençlik Girişimi ile gençlerin işsizlik sorunuyla mücadele etmek.³⁸

2.3. AB Ülkelerinde Ortak KOBİ Destek Programları ve Uygulama Araçları

AB ülkeleri kendi ulusal kaynaklarıyla KOBİ’leri destekledikleri gibi, AB Komisyonu vasıtasıyla üye ülkelerde ortak yapılanmalara da giderek KOBİ’lere destek sağlamaktadır. Bu ortak yapılanmalar aşağıda verilmektedir:

Yenilik Aktarım Merkezleri

Yenilik Aktarım Merkezlerinin (IRC) amacı, teknolojilerin sınır ötesi transferini destekleyerek Avrupa içerisinde yenilikçilik (inovasyon) çalışmalarını artırmaktır. “Yenilik Aktarım Merkezleri Ağı” Avrupa Birliği’nin Altıncı Çerçeve Programı’nın hedeflerine ulaşabilmesi için önemli bir araçtır. Bugün 70’in üzerinde merkez, 31 ülkede faaliyet göstermektedir. Bu program marka tescilleri, şirketler ve üniversitelerle kurulan yakın ilişkiler ile geliştirilen araç ve prosedürlerin etkinliği göz önüne alındığında, uluslararası teknoloji transferini hareketlendirmektedir.³⁹

Bölgesel Yenilik Stratejileri

Avrupa Birliği, bölgesel farklılıkların giderilmesi amacıyla KOBİ’ler arasındaki iletişimin ve işbirliğinin güçlendirilmesini ve AR-GE faaliyetlerinin artırılmasını desteklemektedir. Bu kapsamda farklı ülkelerdeki bölgeler arasında

³⁸ http://europa.eu.int/growthandjobs/index_en.htm 12.05.2006.

³⁹ www.irc-anatolia.org.tr, 18.08.2006.

sinerjiyi geliştirmek amacıyla Bölgeleer Arası Yenilik Projeleri adı altında belirli sektörlerde işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan programlar yürütölmektedir.⁴⁰

Avrupa Bilgi Merkezleri Ağı

Komisyon tarafından 1987 yılında kurulan Avrupa Bilgi Merkezleri Ağı, başta KOBİ’ler olmak üzere, işletmelerin AB’ye ilişkin bilgilere erişimini kolaylaştırmayı ve KOBİ’ler arasındaki işbirliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır. AB ölkelerinde birbiriyle bağlantılı 300 adet bilgi merkezi bulunmaktadır.⁴¹

İşletmeler Arası İşbirliği Ağı

İşletmeler arası işbirliği ağı; mali, ticari veya teknik ortak arayan işletmeler için, bünyesinde buldukları sanayi ve ticaret odaları, meslek kuruluşları, bölgesel kalkınma ajansları, Avrupa iş merkezleri, danışmanlık şirketleri ve bankalar gibi kurumlar aracılığıyla kapsamlı işbirliği profilleri hazırlamakta ve bu bilgiler bir merkezde toplanmaktadır. Böylece, toplanan iş profilleri doğrultusunda, işletmeler arasında işbirliği için gerekli adımlar atılmaktadır.

İşletmeleri Yakınlaştırma Bürosu

İş ortağı arayan işletmeler, ağ bünyesinde bulunan sanayi ve ticaret odaları, meslek kuruluşları, bölgesel kalkınma ajansları gibi özel ve kamu kuruluşlarına, faaliyet ve işbirliği aradıkları alanları belirterek başvurmaktadır. Bu profiller, işletmeleri yakınlaştırma bürosu kapsamındaki kuruluşlar aracılığı ile dergi, bülten, web sitesi gibi kaynaklarda yayınlanarak ilgililere iletilmekte ve ticari ortaklıkların yapılabilmesi için bir veri tabanı oluşturulmaktadır.

⁴⁰ Innovation Technology Transfer, July 2001, s.11.

⁴¹ http://europa.eu.int/comm/enterprise/networks/eic/pdf/eic_business_cooperation_en.pdf.

Avrupa Teknoloji Programı İşe Başlangıç Desteği

Desteğin amacı, başlangıç aşamasındaki KOBİ'lere finansman sağlanmasını kolaylaştırmaktır. Avrupa Yatırım Fonu tarafından uzmanlaşmış risk sermayesi fonlarına, özellikle başlangıç sermayesi fonlarına, küçük yatırım fonlarına, bölgesel düzeyde faaliyet gösteren fonlara, belirli sektör veya teknolojilere yoğunlaşan fonlar ile araştırma merkezleri ve bilim parklarıyla bağlantılı fonlara yatırım ve KOBİ'lere risk sermayesi sağlaması şeklinde işlemektedir.

Ortak Avrupa Girişim Programı

AB bu program ile KOBİ'lerin uluslararası alandaki ortak yatırım faaliyetlerini teşvik etmekte ve desteklemektedir. Ortak Avrupa Girişim Programı ile KOBİ'lerin sınır ötesindeki şirketlerle işbirliği yaparak, pazar fırsatlarını araştırmalarının teşvik edilmesi hedeflenmektedir.

Avrupa Teknoloji Kolaylığı Programı

Avrupa Teknoloji Kolaylığı Programı, başlangıç döneminde ve işletme aşamasındaki risk sermayesi fonlarına sermaye sağlamaktadır. Bu program ile yeterli uzmanlık deneyimine sahip ve ortak sermaye fonlarını yönetmede gerekli kabiliyeti ve güvenilirliği gösterebilen fonlara katkı sağlanır.

Yedinci Çerçeve Programı

Yedinci Çerçeve Programının temel amacı, bilgiye dayalı bir Avrupa ekonomisi kurmaktır. Katılan tüm ülkelerde yaratıcı düşünceleri ve yenilikçi potansiyeli harekete geçirmek ve uygulanabilir sonuçlara dönüştürmek hedeflenmektedir. Program ile, Avrupa'nın yaratıcı ve yenilikçi düşünceleri kullanmada ve bilgi toplumuna geçişte Amerika'nın ve Japonya'nın gerisinde kaldığı kabul edilmiş olup, 2010 yılına kadar aradaki farkın kapatılması planlanmaktadır.

2.4. Avrupa Birliğinde Devlet Yardımları

AB’de devlet yardımları; sürdürülebilir büyümeye, sosyal ve ekonomik kalkınmaya, bölgesel gelişmeye, çevrenin korunmasına ve rekabet edebilirliğe katkıda bulunabilmek için hazırlanmış olup destek programları da bu çerçevede yapılandırılmıştır.

AB’nin yaklaşımına göre, devlet yardımlarına karar verirken, bu yardımların pozitif etkileriyle negatif etkileri arasında bir denge kurulmaya çalışılmaktadır. Devlet yardımları, gerçekten önemli bir amaca hizmet ettiği, doğru bir teşvik kaynağı olduğu ve rekabet ortamı üzerindeki olumsuz etkisi en az düzeyde olduğu taktirde verilmektedir.

Benzer şekilde, yenilenen Lizbon Stratejisinde üye ülkelerin piyasa aksaklıklarına, sosyal ve ekonomik gelişmeye, sürdürülebilir kalkınmaya önem vermeleri istenmiştir. Bunun için de, daha az fakat daha etkin devlet yardımları ve süreçler, daha iyi uygulama ve şeffaflık öngörülmüştür.

Avrupa’nın ekonomik kalkınmasının, yüksek katma değerli, yenilikçi ve teknolojik sektörlerde dünyadaki en iyilerle rekabet edebilir düzeye gelmesine bağlı olduğu kabul edilmiş ve bu nedenle 2005 yılında mevcut Devlet Yardımları Mevzuatının yenilikleri teşvik edecek biçimde yeniden belirlenmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır. Devlet yardımları, teknoloji ve yeniliklerin geliştirilmesini teşvik ettiği, rekabeti ve özel girişimleri engellemediği ölçüde kabul görmekte ve bu konuda KOBİ’lere özel önem verilmektedir.

AB Komisyonu, aynı zamanda üye ülkelerden bölgesel yardımlar konusunda bir odaklanma beklemektedir. Devlet yardımlarının, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasında önemli bir rol üstlenebileceği vurgulanmıştır.⁴²

⁴² EU State Aid Action Plan: 2005.

Bu çerçevede AB devlet yardımlarına bakıldığında, AB 15 ülkelerinde devlet yardımlarının GSMH’larına oranı ortalama yüzde 0,6⁴³ olmakla beraber, bu oran ülkemizde vergisel teşviklerin maliyeti konusunda bir bilgi olmadığı için tam olarak bilinmemektedir.

AB Ülkelerinde toplam devlet yardımlarının yıllara ve sektörlere göre dağılımı Tablo 2.3’de verilmiştir. Tabloya göre 2000-2004 yıllarında devlet yardımlarının yüzde 54-60’ının imalat sanayii sektörüne, yüzde 22-26’sının tarım sektörüne ve yüzde 4-6’sının da hizmet sektörüne verildiği görülmektedir.

Tablo 2.3. AB-15 Devlet Yardımlarının Sektörel Dağılımları (Milyon Avro)

Sektörler	2000		2001		2002		2003		2004	
	Miktar	Yüzde	Miktar	Yüzde	Miktar	Yüzde	Miktar	Yüzde	Miktar	Yüzde
İmalat Sanayii	30.365	55	29.683	54	31.442	55	28.785	55	33.539	60
Hizmetler	1.978	4	2.868	5	2.825	5	3.039	6	2.977	5
Tarım	14.122	26	13.568	25	14.206	25	13.854	26	12.386	22
Balıkçılık	438	1	364	1	339	1	389	1	476	1
Kömür	7.381	13	7.522	14	5.755	10	5.394	10	5.071	9
Taşımacılık	824	1	1.173	2	1.998	3	1.215	2	1304	2
Diğer İmalat Dışı	95	0	98	0	886	2	98	0	461	1
Toplam	55.203	100	55.276	100	57.450	100	52.775	100	56.206	100

Kaynak: http://Europa.eu.int/comm/competition/state_aid/scoreboard/stat_tables.html.

2000-2004 yıllarında AB 15 ülkelerinin imalat sanayii sektörüne verdikleri devlet yardımlarının ülke bazında dağılımı Tablo 2.4’de verilmektedir. Tabloya göre Almanya, İngiltere, İtalya, İspanya ve Fransa gibi AB’nin önde gelen ülkeleri imalat sanayii sektörüne toplam desteklerin ortalama yüzde 82’sini verirken diğer 10 ülke sadece yüzde 18’ini vermektedir. Desteklerin yüzde 82’sini veren bu beş ülke aynı zamanda ülkemizin en çok ticaret yaptığı ülkelerdir. Bu durum dikkate alındığında, ülkemiz KOBİ’lerinin söz konusu ülkelerdeki KOBİ’lerle rekabet edebilmesi için ülkemizde imalat sanayiine verilen devlet yardımlarının artırılması gerektiği de ortaya çıkmaktadır.

⁴³ http://Europa.eu.int/comm/competition/state_aid/scoreboard/stat_tables.html.

Tablo 2.4. İmalat Sanayii Devlet Yardımları**(Milyon Avro)**

Ülkeler	2000	2001	2002	2003	2004	Toplam	Yüzde
AB-15	30.365	29.683	31.442	28.785	33.539	153.814	100,0
Almanya	10.958	11.624	12.466	10.218	11.450	56.716	36,9
İtalya	4.580	4.852	4.815	5.229	5.064	24.540	16,0
Fransa	4.124	3.734	4.050	3.559	4.850	20.317	13,2
İspanya	3.219	2.258	2.882	1.966	1.962	12.287	8,0
İngiltere	1.782	1.699	2.031	2.930	3.838	12.280	8,0
Danimarka	1.283	1.387	1.267	888	971	5.796	3,8
İsveç	416	319	307	921	2.068	4.031	2,6
Belçika	818	824	954	616	630	3.842	2,5
Hollanda	686	673	806	497	851	3.513	2,3
İrlanda	648	627	451	344	316	2.386	1,6
Avusturya	418	535	418	542	462	2.375	1,5
Finlandiya	470	390	411	493	543	2.307	1,5
Yunanistan	650	454	310	315	310	2.039	1,3
Portekiz	275	274	222	232	185	1.188	0,8
Lüksemburg	40	34	54	36	37	201	0,1

Kaynak: http://Europa.eu.int/comm/competition/state_aid/scoreboard/stat_tables.html

2001-2003 yıllarında imalat sanayii ve hizmetler sektörüne verilen devlet yardımlarının ortalama yüzde 67’si hibelerden, yüzde 22,7 ise vergi muafiyetinden oluşmaktadır.⁴⁴

Yıllar itibarıyla hibe şeklinde verilen desteklerin GSMH’ya oranı açısından, ülkemiz ile AB (15) ortalamasının karşılaştırması Tablo 2.5’de verilmektedir. Ülkemizde verilen hibe desteklerin çoğu KOSGEB ve Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) tarafından sağlanmaktadır.

Tablo 2.5. Türkiye’de KOSGEB ve DTM’ce Verilen Hibe Destekler

	2000	2001	2002	2003	2004
DTM (Avro)	39.044.891	57.415.855	62.812.722	88.138.905	107.403.410
KOSGEB (Avro)	2.263.447	1.505.523	2.178.100	10.125.717	38.555.316
Toplam (Avro)	41.308.338	58.921.378	64.990.822	98.264.622	145.958.726
Türkiye Destek/GSMH	0,0002	0,0004	0,0003	0,0005	0,0006
EU-15 Destek/GSMH	-	0,21700	0,2211	0,2211	-

Kaynak: DTM ile KOSGEB hibe destek bütçelerinin birleştirilmesinden oluşturulmuştur.

⁴⁴ http://Europa.eu.int/comm/competition/state_aid/scoreboard/stat_tables.html.

Bu durumda AB (15)’de ortalama olarak GSMH’nın yüzde 0,22’sine karşılık gelen imalat sanayiine hibe olarak verilirken, ülkemizin imalat sanayiine hibe olarak kullandığı desteklerin GSMH’ya oranı ortalama yüz binde 4’dir. Bu durumda ülkemiz hibe desteklerinin AB (15) ülkeleriyle karşılaştırılmayacak düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca, Tablo 2.6’da seçilmiş AB ülkeleriyle ülkemizde imalat sanayiine verilen destekler ile imalat sanayiindeki işletme sayıları karşılaştırılmıştır. Tabloya göre; ülkemizde işletme başına 4 yılda verilen ortalama destek 1.495 Avro iken, bu rakam diğer ülkelerde 227.229 Avro’ya kadar çıkmaktadır.

Tablo 2.6. Seçilmiş AB Ülkeleri ve Türkiye İmalat Sanayiine Verilen Destekler

Ülkeler*	İmalat Sanayii KOBİ Sayısı	2000-2004 Toplam Verilen Destek Miktarı (Milyon Avro)	İşletme Başına Düşen Destek Miktarı (Avro)
Danimarka	18.730	4.256	227.229
Almanya	201.389	29.422	146.095
İspanya	220.281	8.506	38.614
Fransa	260.017	9.700	37.305
İtalya	534.222	13.812	25.854
Hollanda	45.990	1.795	39.030
Avusturya	28.581	1.757	61.474
Finlandiya	25.504	1.258	49.326
Türkiye**	246.899	369	1.495

Kaynak:

(*) http://Europa.eu.int/comm/competition/state_aid/scoreboard/stat_tables.html

(**) 2001-2004 yılları DTM ile KOSGEB’in hibe destek bütçelerinin birleştirilmesinden oluşturulmuştur.

AB ülkeleri ülkemize göre işletmelere çok daha fazla hibe destek vermektedirler. Ülkemizde kredi faizlerinin, istihdam üzerindeki vergilerin ve enerji fiyatlarının da daha yüksek olduğu düşünüldüğünde, işletmelerimizin bu koşullarda AB işletmeleri ile rekabet edebilmesi çok zordur.

3. TÜRKİYE’DE KOBİ’LER VE KAMU KOBİ POLİTİKALARI

1980’li yıllarda dünyaya açılan Türk ekonomisi bu dönemden başlayarak yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu süreçte ülkemiz ekonomisinde tarım sektöründen hizmetler ve sanayi sektörüne dönüşüm yaşanırken, bütçe açıkları nedeniyle kamu kesiminde gerekli altyapı yatırımlarına yeterli kaynak ayrılamamıştır. Diğer taraftan, kamu kesiminin yüksek borçlanma gereği, mali sektör tarafından toplanan kaynakların reel sektöre aktarılmasını engellemiştir. Bu durum, reel sektörün gerek işletme sermayesi gerek sabit sermaye yatırımlarının finansmanında önemli bir kısıt oluşturmuştur.

2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrası, kamu kesimi ve bankacılık sektöründe başlayan yeniden yapılandırma ve yapısal reformlar yanında uygulanan sıkı para politikası sonucunda enflasyon oranlarının düşmesi, Türkiye için önemli bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Kamu kesiminin faiz dışı fazla politikası ve yapısal reformların hayata geçirilmesi, kamu kesimi borçlanma gereğinin azalmasını sağlamıştır. Diğer yandan kamu kesiminin finansal piyasalar üzerindeki mali baskınlık seviyesinin azalması, reel sektöre aktarılan kaynakların artmasını sağlamıştır. Nitekim bankacılık sektörünün aktifleri içindeki kredilerin payı son yıllarda giderek artmıştır.

Türkiye ekonomisi 2002 yılından beri yüksek oranlarda büyümüştür. Büyümenin özel sektör kaynaklı ve çoğunlukla verimlilik artışına dayanması Türkiye’de yapısal bir değişim olduğunu göstermektedir. Ancak, üretim artışlarının yeni kapasite yaratan yatırımlardan ziyade, mevcut atıl kapasitenin kullanılması ile elde edilmiş olması nedeniyle istihdam arzu edilen düzeyde artmamıştır.

Son yıllarda olduğu gibi önümüzdeki dönemde de ülkemizdeki tarım istihdamının azalması, sanayi ve hizmetlerdeki istihdamın artması beklenmektedir. Hem tarımdan çıkan hem de nüfus artışı ile oluşacak işgücünün, sanayi ve hizmetler sektörlerindeki KOBİ’lerde istihdam edilecek olması, bu kesime yönelik politikaların önemini daha da artırmaktadır.

3.1. Türkiye Ekonomisi İçinde KOBİ’lerin Yeri ve Önemi

Ülkemizde KOBİ’ler hizmet sektörü de dahil olmak üzere tüm işletmelerin yüzde 99,8’ini oluşturmakta ve toplam istihdamın yüzde 76,7’sini yaratmaktadır. KOBİ yatırımlarının, toplam yatırımlar içindeki payı yüzde 38’e, toplam katma değer içindeki payı ise yüzde 26,5’e ulaşmaktadır.⁴⁵ KOBİ’lerin toplam ihracat içindeki payları, yıllar itibarıyla değişiklik göstermekle beraber, ortalama yüzde 25-30 oranında gerçekleşmekte⁴⁶ ve bu kesimin toplam banka kredileri içindeki payı yüzde 25’in altında seyretmektedir.⁴⁷

2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımına göre; ülkemizde 1,7 milyon işletme bulunmakta ve işletmelerin yüzde 14’ü (yaklaşık 247.000) imalat sanayii işletmelerinden oluşmaktadır. İmalat sanayiinde çalışanların sayısı 2.043.815 olup toplam çalışan sayısına oranı yüzde 32’dir.

İmalat sanayiinde faaliyet gösteren 246.899 girişimin, sektörlere göre dağılımı, işletme sayılarına göre sıralandığında metal eşya, makine ve teçhizat, giyim eşyası ve tekstil, gıda ürünleri ve içecek imalatı, ağaç ürünleri ve mobilya imalatı ilk sıralarda yer almakta; istihdam açısından sıralandığında ise, tekstil, giyim eşyası, gıda imalatı ve makine teçhizat imalatı alt sektörlerinin öne çıktığı görülmektedir.⁴⁸

İmalat sanayii işletmelerinin ölçeksel dağılımı ise Tablo 3.1’de verilmiştir. Tabloya göre imalat sanayii işletmelerinin yüzde 90’a yakını, sadece işletme sahibinin çalıştığı veya 1-9 işçi çalıştıran mikro ölçekli işletmelerdir. 10-49 işçi çalıştıran işletme sayısı 20.325’dir. 50-250 işçi çalıştıran işletme sayısı 4.118 ve 250+ işçi çalıştıran işletme sayısı ise sadece 917’dir.

Ülkemizde, imalat sanayiinde faaliyet gösteren işletmeler arasında KOBİ tanımına giren (1-250 işçi çalıştıran) işletmeler, toplam işletmelerin yüzde 99,6’sını oluştururken, çalışanların yüzde 69,7’ini istihdam etmekte, toplam katma değer de yaklaşık yüzde 32,3’ünü oluşturmaktadır. KOBİ’lerin istihdam ve işletme sayısı

⁴⁵ KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2004: 13.

⁴⁶ KOBİ ÖİK 2006.

⁴⁷ BDDK 2007.

⁴⁸ 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, TÜİK.

açısından taşıdıkları öneme karşılık yarattıkları katma değer in azlığı onların geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik uygulamalara duyulan ihtiyacın göstergesidir.

İşletme büyüklükleri itibarıyla 1-9 işçi çalıştıran mikro işletmeler tüm işletmelerin yüzde 89,7’sini, istihdamın yüzde 27,7’sini oluştururken yarattıkları katma değer yüzde 6,5’de kalmaktadır. Genelde küçük aile işletmesi şeklinde yapılan ve düşük katma değerli, emek yoğun sektörlerde faaliyet gösteren bu işletmelerin gelirleri, genişlemeye ve büyümeye olanak vermeyecek miktarda olup sadece işletme faaliyetlerini sürdürecektir düzeydedir.

Tüm işletmelerin yüzde 8,2’sini oluşturan 10-49 işçi çalıştıran KOBİ’ler çalışanların yüzde 20,9’unu istihdam etmektedir.

50-250 işçi çalıştıran ve orta ölçekli işletmeler grubuna karşılık gelen işletme grupları da tüm işletmelerin yüzde 1,6’sını oluştururken istihdamın yüzde 21,1’ini sağlamaktadırlar. Bu işletmeler yüksek katma değerli ürünler üretmekte ve diğer gruplara oranla daha profesyonel bir anlayışla yönetilmektedir.

Tablo 3.1. Türkiye’de İmalat Sanayii İşletmelerinin Ölçeksel Dağılımı

Çalışan Sayısı	İşletme Sayısı	Toplam İşletmeler İçindeki Payı (Yüzde)	İstihdamdaki Payı (Yüzde)
1 - 9	221.539	89,7	27,7
10 - 49	20.325	8,2	20,9
50 - 249	4.118	1,6	21,1
250 +	917	0,3	30,3
Toplam	246.899	100	100

Kaynak: TÜİK 2003.

Açılan ve kapanan işletmeler, ekonominin genel durumunu yansıtması ve çok büyük bir kısmının KOBİ olması açısından önem arz etmektedir. Türkiye’de imalat sanayii faaliyet kollarına göre mevcut ve 2003-2006 yıllarında kurulan-kapanan işletmelerin OECD teknoloji sınıflamasına göre dağılımı Tablo 3.2’de verilmektedir.

Tabloya göre 2003-2006 yıllarında imalat sanayiinde 54.065 işletme (işletmelerin yaklaşık yüzde 21,9’u) kurulmasına karşın, 12.671 işletme (işletmelerin yaklaşık yüzde 5,1’i) kapanmıştır. Ayrıca, mevcut işletmelerin yüzde 86,7’si düşük teknoloji ve orta düşük teknoloji sanayi kollarında yer alırken, kurulan işletmelerin

yüzde 79,6’sı da bu sanayi kollarında bulunmaktadır. Dolayısıyla yeni kurulan işletmeler, imalat sanayiinin yapısını değiştirecek nitelikte değildir. Ülkemizde imalat sanayiinin yapısı emek yoğun ve düşük teknolojiyle üretim yapan işletmelerden oluştuğundan elde edilen katma değer düşük düzeyde kalmaktadır. Bu durumun değiştirilebilmesi için yeni kurulan işletmelerin etkin bir girişimcilik politikası ve uygulanacak destek programlarıyla, yüksek teknoloji ile daha yüksek katma değer üretecek sektörlerle yönlendirilmesi gerekmektedir.

Tablo 3.2. OECD Teknoloji Sınıflamasına Göre Türkiye’de İmalat Sanayiinde Kurulan-Kapanan İşletme Sayıları (2003-2006)

İmalat Sanayi Faaliyet Kolları	2002 GSİS İşletme Sayısı		2003-2006 Arasında Kurulan			2003-2006 Arasında Kapanan			2003-2006 Arasında Kurulan-Kapanan			2006 Sonu Toplam İşletme	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Kurulan İçindeki Payı	Sektör İçindeki Pay Yüzde	Sayı	Kapanan İçindeki Payı	Sektör İçindeki Pay Yüzde	Fark	Kapanan İçindeki Payı	Sektör İçindeki Pay Yüzde	Sayı	Yüzde
Düşük Teknoloji Sanayi Kolları	155.717	63,1	32.983	61,0	21,2	8.174	64,5	5,2	24.809	59,9	15,9	180.526	62,6
Orta-Düşük Teknoloji Sanayi Kolları	58.067	23,5	10.051	18,6	17,3	1.919	15,1	3,3	8.132	19,6	14,0	66.199	23,0
Orta-Yüksek Teknoloji Sanayi Kolları	30.176	12,2	9.153	16,9	30,3	2.101	16,6	7,0	7.052	17,0	23,4	37.228	12,9
Yüksek Teknoloji Sanayi Kolları	2.939	1,2	1.878	3,5	63,9	477	3,8	16,2	1.401	3,4	47,7	4.340	1,5
Toplam	246.899	100,0	54.065	100,0	21,9	12.671	100,0	5,1	41.394	100,0	16,8	288.293	100,0

Kaynak: TÜİK 2003-2006 kurulan kapanan işletmeler ve çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

AB ülkeleriyle karşılaştırma yapabilmek için hazırlanan Tablo 3.3’de açılan ve kapanan işletmelerin, tüm işletmeler içindeki oranı verilmektedir.

Tabloya göre Türkiye, açılan işletmelerin tüm işletmelere oranı bakımından Letonya’dan sonra ikinci sırada bulunurken, kapanan işletmelerin tüm işletmelere oranı bakımından ise son sırada yer almaktadır. Bu durum, ülkemizdeki mevcut ve potansiyel girişimciliğin AB ortalamalarının üzerinde olduğunu göstermektedir. Ancak, TÜSİAD’ın yaptırdığı girişimcilik çalışmasının sonuçlarına göre ülkemizdeki girişimcilik alt yapısı insan kaynakları, finans, kanuni düzenlemeler, sosyal, kültürel

ve politik altyapı ile girişimci teşvikleri ve destek mekanizmaları olmak üzere beş düzeyde incelenmiş ve ülkemizin girişimcilik konusunda yukarıdaki konularda OECD ülkeleri içerisinde oldukça gerilerde yer aldığı tespit edilmiştir.⁴⁹

Tablo 3.3. AB ve Türkiye’de Açılan Kapanan İşletmelerin Tüm İşletmelere Oranı

No	Ülkeler	2000-2002 Açılan İşletmelerin Toplam İşletmelere Oranı (Yüzde)	Ülkeler	1999-2001 Kapanan İşletmelerin Toplam İşletmelere Oranı (Yüzde)
1	Letonya	16,1	Türkiye*	4,1
2	Türkiye*	13,9	Portekiz	5,1
3	Macaristan	13,6	İsveç	5,4
4	Slovakya	13,3	Slovenya	6,4
5	Lüksemburg	12,4	Finlandiya	6,7
6	Estonya	11,9	İtalya	6,8
7	İngiltere	11,9	İspanya	7,0
8	Romanya	11,6	Norveç	8,0
9	Çek Cum.	11,2	Belçika	8,7
10	Litvanya	11,0	Danimarka	8,9
11	AB 19 Ort	10,2	AB 19 Ort	8,9
12	Norveç	10,2	Hollanda	9,2
13	Danimarka	9,6	Lüksemburg	9,4
14	Hollanda	9,5	Litvanya	10,2
15	İspanya	9,3	Macaristan	10,3
16	İtalya	7,6	Çek Cum.	10,6
17	Finlandiya	7,2	İngiltere	10,6
18	Belçika	7,0	Letonya	11,2
19	Portekiz	7,0	Romanya	11,4
20	Slovenya	6,7	Slovakya	11,8
21	İsveç	6,6	Estonya	12,2

Kaynak: <http://epp.Eurostat.cec.eu.int/portal/>.

* TÜİK açılan-kapanan işletmeler 2003-2005 verisidir. Esnaf ve sanatkarlar dahil değildir. AB’den elde edilen verilerin tarihi Türkiye’de kriz yılı etkilerinin devam ettiği yıllara denk geldiği için karşılaştırma 2003-2005 yılları arasında yapılmıştır.

Not: Diğer AB ülkelerine ilişkin veri bulunamamıştır.

KOBİ’ler açısından bir diğer önemli gösterge ise ihracat yapabilmeleridir. Bu durum KOBİ’lerin rekabet gücü, üretim koşulları ve finansman olanakları çerçevesinde gerçekleşmektedir. Ülkemizde ne yazık ki KOBİ’lerin ihracat rakamlarına ilişkin veriler derlenmemektedir. Bu nedenle Türkiye İhracatçılar Meclisinden (TİM) 2000-2005 yıllarında ihracat yapan işletmelerin, ihracat miktarı

⁴⁹ Çetindamar, 2002.

ve vergi numaraları Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) gönderilmiş ve yıllara göre çalışan sayıları tespit edilerek KOBİ’lerin ölçeklerine göre ihracat miktarları bulunmaya çalışılmış ve derlenen veriler Tablo 3.4’de verilmiştir.

Tabloya göre ülkemizde ihracat yapan işletme sayısı 2000-2004 döneminde yıllık ortalama yüzde 8,5 oranında artmış olup, 2004 yılında yaklaşık 38.000 işletme ihracat yapmıştır. Çalışan sayısına göre KOBİ ölçeğindeki işletmelerin, toplam ihracat yapan işletme içindeki payının yüzde 45’den fazla olduğu görülmektedir. Ancak, bu işletmelerin ne kadarının imalat sanayii işletmesi, ne kadarının büyük bir işletmenin dış ticaret şirketi, ne kadarının sektörel dış ticaret şirketi ve ne kadarının büyük bir işletmenin iştiraki olduğu yönünde bilgi ve veriler bulunamamıştır.

İmalat sanayii işletmelerinin üretimlerinin bir kısmını doğrudan, bir kısmını ise dolaylı olarak ihraç ettikleri de bilinmekte, fakat istatistiki bilgiler bulunmadığından görüş oluşturulamamaktadır. Çalışan sayısı kriterine göre, KOBİ ölçeğindeki işletmelerin, 2005 yılında ihracat değerindeki payı yüzde 70’e ulaşmaktadır. Bunların ancak yüzde 25-30’luk kısmının KOBİ tanımına uygun işletmeler olduğu tahmin edilmektedir çünkü toplam ihracatın yaklaşık yüzde 70’ini ülkemizdeki en büyük ihracatçı olan 1.000 işletmenin yaptığı bilinmektedir.

Dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise her yıl yaklaşık 3.000 işletmenin ihracatçı oluşudur. Tabloya göre 2000 yılından itibaren yaklaşık 18.000 işletme ihracat yapmaya başlamıştır. Türkiye’deki işletmelerin ölçek yapıları itibarıyla bu işletmelerin tamamına yakınının KOBİ olduğu söylenebilir.

Tablo 3.4. Yıllara Göre İhracat Yapan İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı

Çalışan Sayısı		2000		2001		2002		2003		2004	
		İşletme sayısı ve yüzdesi	Kayıt Değeri Milyar Dolar	İşletme sayısı ve yüzdesi	Kayıt Değeri Milyar Dolar	İşletme sayısı ve yüzdesi	Kayıt Değeri Milyar Dolar	İşletme sayısı ve yüzdesi	Kayıt Değeri Milyar Dolar	İşletme sayısı ve yüzdesi	Kayıt Değeri Milyar Dolar
1-9	Sayı	8.593	6,6	10.590	7,4	12.165	8,5	14.223	8,8	15.918	12,4
	Yüzde	35,7	24,6	38,3	24,1	39,4	23,5	41,8	18,4	42,1	19,4
10-49	Sayı	4.127	6,06	5.169	7,3	6.262	9,9	7.558	9,7	9.081	18,4
	Yüzde	17,1	22,4	18,7	23,8	20,3	27,5	22,2	20,3	24,0	28,7
50-149	Sayı	1.243	3,0	1.320	3,7	1.408	3,7	1.561	4,3	1.692	8,1
	Yüzde	5,1	11,1	4,7	12,1	4,5	10,2	4,5	9,0	4,4	12,7
150-249	Sayı	306	1,0	328	1,0	334	2,0	365	1,7	410	4,8
	Yüzde	1,2	4,0	1,1	3,2	1,0	5,7	1,0	3,6	1,0	7,6
250+	Sayı	301	4,1	328	5,8	338	6,2	384	4,9	420	11,7
	Yüzde	1,2	15,5	1,1	19,0	1,1	17,2	1,1	10,3	1,1	18,3
Bilinmeyen	Sayı	9.475	6,0	9.879	5,4	10.341	5,7	9.881	18,2	10.228	8,3
	Yüzde	39,4	22,2	35,7	17,5	33,5	15,7	29,0	38,1	27,0	13,0
Toplam	Sayı	24.045	26,9	27.614	30,9	30.848	36,2	33.972	47,8	37.749	64,0

Kaynak: TİM, 2005

Tablo 3.5’de de, Tablo 3.4 hazırlanırken kullanılan yöntem kullanılmıştır. Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) verileri, KOSGEB Saha araştırma Anketi aracılığıyla oluşturulan veri tabanında sorgulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 3.5’de verilmiştir.

Bu hesaplama ile 2004 yılında imalat sanayiinde 1-150 işçi çalıştıran ve KOSGEB saha taraması içinde yer alan⁵⁰ imalat sanayii işletmelerinin ihracat tutarı TÜİK verilerine göre 2004 yılında 53.440 milyon ABD dolarıdır. TİM’e üye işletmeler içinden KOSGEB veri tabanı kullanılarak KOBİ tanımına uymayanlar çıkarıldığında, kalan işletmelerin 8.289 milyon ABD doları tutarında ihracat yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu meblağ, 53.440 milyon ABD dolarının yüzde 16’sına karşılık gelmektedir. Bu nedenle KOBİ’lerin ihracat içindeki paylarının yüzde 16’dan az olmadığı söylenebilir.

⁵⁰ KOSGEB anketi, 2004 yılında başlamış verilerin sorgulandığı dönemde yaklaşık 49 bin KOBİ’ye ulaşılmıştır.

KOBİ’lerin ihracattaki payının daha ayrıntılı ve kapsamlı olarak incelenmesi gerekmektedir. İhracatçı KOBİ’lerin yapısı ve özellikleri, destek stratejilerinin hazırlanmasında ve desteklenecek KOBİ’lerin seçiminde önemli ölçüt olabileceği gibi bu kesime özgü desteklerin geliştirilmesinde de önemlidir.

Tablo 3.5. KOBİ’lerin İhracat Bilgileri (2005)

Çalışan sayısı	İşletme Sayısı	İhracat Tutarı (Milyon \$)
1-150	10.179	8.289

Kaynak: TİM ve KOSGEB veri tabanından yararlanılarak hazırlanmıştır.

3.2. Türkiye’de KOBİ Politikaları ve Destekler

Ülkemizde KOBİ’lere dönük politika oluşturma ve uygulamayla sorumlu çok sayıda kamu kuruluşu bulunmakta olup bunların faaliyet alanları ve görevleri aşağıda verilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), hazırladığı Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarla KOBİ’lere yönelik politikaları hazırlamakta ve bu politikaların etkili bir biçimde uygulanması için koordinasyon görevi yürütmektedir.

Ülkemizde KOBİ’lerin geliştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla geliştirilen hükümet politikaları ve bu politikaların uygulanması için oluşturulan yapılanmaların gelişimi 90’lı yılların başına dayanmaktadır.

VI. Plan döneminde KOBİ’lerin ihtiyaçlarına ilişkin tespitler yapılmış ve destek sistemine yönelik asgari bir yapılanma oluşturulmaya çalışılmıştır. VII. Plan döneminde ise KOBİ’lerin desteklenmesine yönelik somut adımlar atılmıştır. KOSGEB hizmet merkezlerinin sayısı artırılmıştır. KOBİ’lerin ihracatını kolaylaştırmak için sektörel dış ticaret şirketleri şeklinde örgütlenmelere imkan sağlayan mevzuat çıkarılarak uygulanmaya başlanılmıştır. 1996 yılında KOBİ’lerin kalkınma planları ve yıllık programlarda yer alan hedeflere uygun olarak korunmalarını, teşvik edilmelerini, üretim ile kalite ve standartlarını arttırmak için

Bakanlar Kurulunun 96/8615 sayılı “Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar” yürürlüğe girmiştir. İhracata yönelik devlet yardımları kararı ile düzenlenen yardım programları arasında bulunan Pazar Araştırması Yardımı sadece KOBİ'lere yönelik olarak hazırlanmıştır.

VIII. Kalkınma Planı döneminde, KOBİ'lerin geliştirilmesinin önündeki engeller somut olarak tespit edilmiş, bu kesime yönelik kaynaklar ve kurumsal kapasiteler artırılarak destek faaliyetleri çalışmalarına başlanmıştır. Aynı dönemde, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı ve Sanayi Politikası Dokümanları ilgili kurum ve kuruluşların katkılarıyla hazırlanmış ve Yüksek Planlama Kurulu'nun kararı ile yürürlüğe girmiştir (DPT, 2004).

Sanayi Politikası Dokümanında (DPT, 2004) KOBİ'lere yönelik olarak; rekabet gücünü ve verimliliği artırmak, AR-GE ve yenilikçiliğe önem vermek, bölgesel dengesizlikleri gidermek, girişimciliği teşvik etmek ve KOBİ'leri desteklemek temel hedefler olarak yer almıştır. KOBİ Stratejisi ve Eylem Planının amacı var olan politika ve programların çerçevesini açık bir şekilde belirlemek, bu kapsamda yer alan faaliyetleri sorumlu kuruluşuyla birlikte programlamak ve gerekli faaliyet ve projeleri tanımlamaktır.

IX. Kalkınma Planında, KOBİ'ler “Rekabet Gücünün Artırılması” gelişme ekseninde ele alınmıştır. KOBİ'lerin geliştirilmesi için etkin destek uygulamalarının geliştirilmesi, finansmana erişimlerinin kolaylaştırılması, teknolojilerinin yenilenmesi ve finansman dışı destekler sağlanması alanlarında politikalar belirlenmiştir.

Maliye Bakanlığı

Maliye Bakanlığı, KOBİ'lere ve büyük işletmelere yönelik olarak belirlenen vergisel destekler politikasını uygulamaktadır. Vergisel destek politikasının yer aldığı kanunlar; 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu, 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu, 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu, 4325 sayılı Kalkınmada Öncelikli Yörelerde İstihdam ve Yatırımların Teşviki Kanunu, 4562 sayılı Organize

Sanayi Bölgeleri Kanunu, 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu, 492 sayılı Harçlar Kanunu ve 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanunundan oluşmaktadırlar.

Yukarıda belirtilen vergisel teşviklerden ve muafiyetlerden yararlanan işletme sayısı, teşviklerin maddi değeri, sağlanan teşvikler ile hedeflenen ekonomik değerlerin gerçekleşme durumu ve teşvikler neticesinde gerçekleşen kazançlar dolayısıyla ödenen vergiler gibi performans ve etkinliğe ilişkin veri yoktur. Bu durum, sağlanmış olan vergisel teşviklerin KOBİ’lere ve genel ekonomiye katkısı ile teşvikin etkinliği konusunda sağlıklı bir değerlendirme yapabilme imkanını ortadan kaldırmaktadır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, sanayi ve KOBİ politikalarının oluşturulmasında en önemli kurumdur. Bakanlık, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerine kredi desteği, teknoloji geliştirme bölgeleri ile endüstri bölgelerinin alt yapıları için yatırım desteği sağlamaktadır. Ayrıca, Bakanlık Türk Standartları Enstitüsü, Türk Patent Enstitüsü (TPE), Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK), Milli Prodüktivite Merkezi (MPM) gibi bağlı ve ilgili kuruluşları vasıtasıyla KOBİ’lere yönelik hizmetleri gerçekleştirmektedir.

Hazine Müsteşarlığı (HM)

KOBİ’lerin, uluslararası düzeyde rekabet edebilmelerini sağlamak için Hazine Müsteşarlığı tarafından teşvik programları uygulanmaktadır. Programlar KOBİ’lere ve diğer işletmelere yönelik olmak üzere iki şekilde uygulanmakta, işletmelere bütçe kaynaklarından işletme ve yatırım kredisi sağlanmaktadır.

HM tarafından imalat sanayiinin teknoloji yoğun sektörlerine verilen KOBİ teşviklerine ilişkin veriler incelendiğinde teknoloji yoğun sektörlerde verilen teşvik belgelerinin, tüm belgelere oranının 2001-2005 ortalamasının yüzde 19 olduğu görülmektedir. Bu oran, imalat sanayiindeki yatırım teşvik belgeleri için de geçerli bir orandır. Hazine Müsteşarlığının tüm sektörleri yatırıma özendirmesinin, sektörler

arasında farklılıklar yaratmamasının, ülkemizdeki geleneksel sanayi yapısının teknoloji yoğun bir yapıya dönüşmesine yeterince katkı sağlamadığı düşünülmektedir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM)

Dış Ticaret Müsteşarlığı KOBİ’lere yönelik destek programları yürüterek onların gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı’na dayanılarak, Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu tarafından çıkarılan tebliğlerle imalat sanayii ve sektörel dış ticaret şirketlerine ihracata yönelik desteklerle AR-GE destekleri sağlamaktadır.

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)

TÜBİTAK tarafından Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikası çerçevesinde, yeni bir ürün geliştirme veya üretimle ilgili bir teknik geliştirme amacıyla planlanan AR-GE projelerine destek sağlanmaktadır.

Halk Bankası

Halk Bankası, esnaf, sanatkar ve KOBİ’lere uygun koşullarda kredi vermek amacıyla kurulmuş olup dört farklı kredi vermektedir. Bunlar kooperatif, sınai, ticari ve fon kredileridir. Banka, KOBİ’ler ile esnaf ve sanatkarlara en önemli kredi kaynağı sağlayan bir kurumdur.

Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği (TESKOMB)

TESKOMB, Halk Bankası tarafından esnaf ve sanatkarlara kullanılan kredilere kefalet veren bir kuruluştur.

Kredi Garanti Fonu A.Ş.

Kredi Garanti Fonu A.Ş. (KGF) KOBİ’lerin bankalardan kredi alırken karşılaştıkları teminat sorunlarının çözümüne yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur.

Tablo 3.6’da KGF’nin son altı yılda sağladığı teminatlar verilmektedir. Tabloda, son altı yılda kefalet verilen toplam işletme sayısının 1.011 olduğu görülmektedir.

Tablo 3.6. Kredi Garanti Fonunun Sağladığı Teminat Tutarları

YILLAR	ADET	KREDİ (Bin YTL)	KEFALET (Bin YTL)
2002	93	6.900	5.200
2003	172	19.200	14.100
2004	253	42.100	28.200
2005	235	41.800	28.600
2006	258	51.087	33.919
2007*	200	17.404	24.863
Toplam	1.211	178.491	134.882

*Ağustos itibarıyla KOSGEB verisi,

Kaynak: KGF Faaliyet Raporu 2006, KOSGEB

KOBİ ihtiyaç analizinden görüleceği üzere, imalat sanayiinde yer alan yaklaşık 250 bin işletmenin yüzde 90’nın krediye ihtiyacı bulunduğu ve bunların da yüzde 90’nının kefalet problemi çektiği göz önüne alındığında, KGF’nin çok yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu alana muhakkak kaynak bulunması gerektiği ve yeni KGF’lerin hatta bölgesel KGF’lerin de kurulması gerekliliği düşünülmelidir.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)

3624 sayılı Kanun ile kurulan KOSGEB, ülkemizin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında, küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun bir şekilde gerçekleştirmek üzere KOBİ’lere çok geniş bir alanda geri ödemeli ve ödemesiz destek sağlamaktadır. Bu çalışmanın ana unsurunu oluşturan KOSGEB ve destekleri 4. bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

3.3. KOBİ’lerin İhtiyaçlarının Tespiti

KOBİ’lerin ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik olarak, bu alanda yapılmış daha önceki çalışmalar, kamu kuruluşları tarafından yapılan çalışmalar ve KOSGEB tarafından yaptırılan KOBİ Saha Anketinden yararlanılmıştır.

Bu çerçevede; daha önce yapılan benzer nitelikteki çalışmalar incelendiğinde;

- Genellikle imalat sanayii girişimcisinin orta ölçekte kurulan işletmeyi orta ölçekte, büyük ölçekte kurulan işletmeyi ise büyük ölçekte sürdürmekte olduğu görülmüştür.⁵¹
- Girişimcilerin tamamına yakınının işyeri açarken karşılaştıkları en önemli sorunun, yeterli sermaye bulma güçlüğü olduğu⁵², bunu kalifiye eleman bulma güçlüğü, kaliteli ve ucuz hammadde temini, sosyal güvenlik primlerinin yüksekliği ve bürokratik engeller gibi sorunların izlediği tespit edilmiştir.
- İşletmelerin yeni teknolojiyi takip edememeleri nedeniyle rekabet güçlerinin zayıf olduğu, büyük çoğunluğunun ürünlerini ancak tüccarlar vasıtasıyla pazarlayabilmekte oldukları, işletmede üretim ve istihdam artmış olsa bile üretimin yapısında değişiklik olmadığı için iş hacmi büyümesinin çoğu zaman verimliliği artırıcı bir rol oynamadığı, yöneticilerin eğitim düzeyinin yükselmesine paralel olarak sermaye gücünün artma eğiliminin yüksek olduğu ve girişimcilerin büyük ölçüde kent kökenli olduğu gibi hususlar belirlenmiştir.⁵³
- Bunların yanı sıra girişimciliği destekleyecek bir yatırım ortamının bulunmadığı⁵⁴ ve sorunların çözümüne yönelik olarak, iç ve dış pazar araştırması yapılması, yurt dışındaki işletmelerle bağlantı kurulması, ithalat, ihracat ve teşvik konularında bilgilendirme, kalifiye eleman temini, işkolu ile ilgili istatistiklerin sağlanması, bölgelerin ekonomik potansiyeli ve diğer bölgelerle karşılaştırılması üzerine araştırmalar yapılması, finansman temini, ihtisas fuarları düzenlenmesi

⁵¹ Özgen, 1992.

⁵² Gödek 1994; Eyüpoğlu 2000.

⁵³ Ayata 1991; Kurban 1994; Aytaç 1999; Kapu 2001.

⁵⁴ Çetindamar, 2002.

gibi alanlarda hizmetler sağlayacak bir kuruma ihtiyaç olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.⁵⁵

DPT koordinasyonunda yapılan, İktisat Kongresinde hazırlanan KOBİ Çalışma Raporu, KOBİ Özel İhtisas Komisyon Raporu, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, Sanayi Stratejisi Dokümanı, Kalkınma Plan ve Programlarında KOBİ’lere ilişkin olarak yetersiz sermaye yapıları, geleneksel üretim yapıları, teknoloji ve kalite düzeylerinin düşüklüğü, finansmana ve desteklere ulaşmada yaşadıkları sorunların fazlalığı, eğitim ve danışmanlık hizmetlerinden yeterince yararlanamama ve dolayısıyla rekabet düzeylerinin düşüklüğü vurgulanmaktadır.

KOBİ’lere yönelik diğer önemli bir çalışma KOSGEB’in yaptırdığı KOBİ Saha Anketidir. KOBİ’lerin sorunlarına daha kapsamlı ve etkili çözüm getirebilmek amacıyla, KOSGEB 2004 yılında 40.000 işletmeye yönelik bir anket çalışması yaptırmıştır. Bu araştırma ile, imalat sanayiindeki KOBİ’lere verilen hizmet ve desteklerin etkin şekilde sunulabilmesi için, desteklerden faydalanacak olan işletmelerin mevcut durumlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Anket, illerin tamamında yoğun olarak faaliyet gösteren tüm sektörlerde uygulanmıştır. 2005 yılından itibaren destek alabilmenin ön koşulu olan anket uygulaması, işletmelerin başvuruları çerçevesinde devam etmekte olup, çalışma kapsamında değerlendirilen anket sayısı 49.935’dir.⁵⁶

Bu çerçevede söz konusu anket verileri KOSGEB’den alınmış ve çalışma kapsamında incelenerek veriler analiz edilmiş ve tablolar oluşturulmuştur.

KOBİ Saha Anketi Sonuçlarının Değerlendirilmesi

KOSGEB tarafından KOBİ’lere uygulanan anketi değerlendirebilmek için TÜİK’in 2002⁵⁷ verileri ile karşılaştırma yapılmış ve aşağıda alt başlıklar halinde incelenen hususlar tespit edilmiştir.

⁵⁵ Kumral, 1993.

⁵⁶ 16.01.2006 tarihi itibarıyla KOSGEB’teki mevcut anketler kullanılmıştır.

⁵⁷ 2002 TÜİK verilerinin Kasım 2005 revize bilgileri.

Ankette Katılan İşletmelerin Faaliyet Konuları

Ankette katılan işletmelerin sayısı ile, Türkiye’deki toplam işletme sayısının sektörel açıdan karşılaştırması Tablo 3.7’de verilmektedir. Tabloya göre, ankete katılan işletmeler içerisinde Tekstil Ürünleri İmalatı (17) ve Mobilya İmalatı (36) konusunda faaliyet gösterenlerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bunları sırasıyla Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı (15), Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat İmalatı (29), Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (28), Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı (25) izlemektedir. Anketteki sektörlerin işletme sayıları bakımından ağırlıkları ile Türkiye’nin tamamı karşılaştırıldığında bazı sektörlerin yüzde 4, bazılarının yüzde 44 oranında kapsandığı görülmektedir.

Tablo 3.7. İşletmelerin Faaliyet Konuları

Faaliyet Konuları	Anketteki İşletme Sayısı	Toplam İşletme Sayısı	Anket/ Türkiye (Yüzde)
72-Bilgisayar ve ilgili faaliyetler	1.477	2.906	50,8
23-Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt	103	231	44,5
27-Ana metal sanayi	2.661	6.000	44,3
21-Kağıt hamuru, kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	824	2.128	38,7
24-Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı	1.487	4.343	34,2
25-Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	3.059	9.165	33,3
31-Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazların imalatı	1.450	4.369	33,1
17-Tekstil ürünleri imalatı	7.053	22.930	30,7
35-Diğer ulaşım araçlarının imalatı	274	979	27,9
34-Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı römork imalatı	1.058	4.082	25,9
32-Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı	137	567	24,1
29-Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı	4.343	19.162	22,6
19-Derinin tabaklanması ve işlenmesi; bavul, el çanta, saraçlık, koşum takımı ve ayakkabı imalatı	1.515	7.465	20,2
26-Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	2.399	12.347	19,4
36-Mobilya imalatı başka yerde sınıflandırılmamış imalatlar	6.699	34.773	19,2
30-Büro makineleri ve bilgisayar imalatı	69	416	16,5
15-Gıda ürünleri ve içecek imalatı	5.353	32.698	16,3
33-Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı	361	2.208	16,3
28-Makine ve teçhizatı hariç; fabrikasyon metal ürünleri imalatı	3.602	35.756	10
22-Basım ve yayım	513	9.445	5,4
18-Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması	1.509	34.263	4,4
20-Ağaç ve ağaç mantarı ürün imalatı(mobilya hariç)	1.068	29.053	3,6
Toplam	49.935	275.419	18,1

Kaynak: KOSGEB anket verileri ile TÜİK 2002 verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Ankette Katılan İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı

Ankete katılan işletmeler ile Türkiye genelinin ölçeksel karşılaştırması Tablo 3.8’de verilmektedir. Anket uygulanan işletmeler çalışan sayısına göre gruplandırıldığında 1-9 işçi çalıştıran işletmelerin çoğunlukta olduğu ve anket yapılan işletmelerin hemen hemen yarısını kapsadığı görülmektedir. Bu işletmeleri yüzde 41 ile 10-49 işçi, yüzde 9 ile 50-150 işçi çalıştıran işletmeler takip etmektedir.

Tabloda, ankete katılan 50-150 arası çalışanın bulunduğu işletme sayısının mevcut işletme sayısından yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumun, iki verinin elde edildiği tarihler arasında açılan-kapanan işletmeler olması, işçi sayısındaki değişiklikler, kayıt dışılıktaki değişim ve anketin yanlış doldurulması gibi nedenlerden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Yapılan anket çalışmasıyla, 1-9 ölçeğindeki KOBİ’lerin yüzde 9’una, 10-49 ölçeğindeki işletmelerin yüzde 96’sına ve 50-150 ölçeğindeki işletmelerin ise tamamına ulaşıldığı görülmektedir.

Tablo 3.8. İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı

Çalışan Sayısına Göre İşletme Grupları	Ankete Katılan İşletme Sayısı	Ankete Katılan İşletmelerin Ankete Katılanlar İçindeki Payları (Yüzde)	Türkiye’deki İşletme Sayısı	Anket/ Türkiye (Yüzde)
1-9	22.148	44,3	248.708	9
10-49	20.592	41,2	21.390	96
50-150	4.427	8,8	3.511	126
Toplam	49.935	100,0	273.609	18
Yanıtsız	2.768	5,5		

Kaynak: KOSGEB anket verileri ile TÜİK 2002 verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Bölgelere Göre Ankette Yer Alan İşletmelerin Dağılımı

Tablo 3.9’da ankete katılan işletmeler ile Türkiye genelinin bölgesel karşılaştırması verilmektedir. Türkiye’de sanayinin Marmara Bölgesinde yoğunlaşması nedeniyle, ankete katılan işletmelerin büyük bir kısmı da bu bölgede yer almıştır. Ankete katılan işletmelerin, buldukları bölgede faaliyet gösteren toplam işletme sayısına oranında bölgelere göre dengeli bir dağılım gözlemlenmemiştir.

Tabloya göre ankette Marmara, İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin, diğer bölgelere nazaran daha ağırlıklı olarak temsil edildiği görülmektedir.

Tablo 3.9. Bölgelere Göre İşletme Sayıları

Coğrafi Bölgeler	Ankete Katılan İşletme Sayısı	Anket İçindeki Pay (Yüzde)	Bölgelerdeki Toplam İşletme Sayısı	Anket Katılan İşletme Sayısı/Toplam İşletme Sayısı Oranı (Yüzde)
Marmara B.	23.336	46,7	104.866	22,2
İç Anadolu B.	8.541	17,1	44.034	19,4
Ege B.	6.353	12,7	46.800	13,6
Akdeniz B.	4.920	9,8	30.695	16,0
Güneydoğu Anadolu B.	2.903	5,8	14.434	20,1
Karadeniz B.	2.689	5,4	26.423	10,1
Doğu Anadolu B.	1.193	2,5	8.146	15,3
Toplam	49.935	100,0	275.398	18,1

Kaynak: KOSGEB anket verileri ile TÜİK 2002 verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

İllere Göre Ankette Yer Alan İşletmelerin Dağılımı

Tablo 3.10’da ankete katılan işletmeler ile Türkiye genelinin seçilmiş illere göre karşılaştırması verilmektedir. Anketin en fazla uygulandığı iller sırasıyla İstanbul, Bursa, Ankara, İzmir, Gaziantep, Konya, Adana, Kayseri, Balıkesir, İçel ve Denizli’dir. Bu illerdeki toplam işletme sayısı Türkiye’deki toplam işletme sayısının yüzde 60,4’ünü oluştururken, bu illerin anket içindeki payı yüzde 72,8’dir.

Tablo 3.10. Anket Yapılan İllere Göre İşletme Sayıları

İller	İşletme Sayısı	İşletme Payı (Yüzde)	İldeki Toplam İşletme Sayısı	İşletme Payı (Yüzde)	Uygulanan Anketin Yüzdesi
İstanbul	14.435	28,9	68.698	24,9	21,0
Bursa	4.859	9,7	14.894	5,4	32,6
Ankara	4.275	8,5	19.166	6,9	22,3
İzmir	2.926	5,8	19.178	6,9	15,2
Gaziantep	2.099	4,2	6.428	2,3	32,6
Konya	1.933	3,8	9.346	3,3	20,6
Adana	1.384	2,7	7.126	2,5	19,4
Kayseri	1.299	2,6	3.781	1,3	34,3
Balıkesir	1.168	2,3	5.291	1,9	22,0
İçel	1.025	2,0	5.483	1,9	18,6
Denizli	995	1,9	7.198	2,6	13,8
10 il Toplamı	36.398	72,8	166.589	60,4	21,8
Anket Toplamı	49.935	100	275.419	100	18,1

Kaynak: KOSGEB anket verileri ile TÜİK 2002 verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Sonuç olarak, KOSGEB anketini genel olarak değerlendirdiğimizde, örneklem seçiminin yeterince iyi olmadığı görülmektedir. Ancak, bu eksikliğe rağmen, anket ile önemli sayıda işletmeye ulaşılmış olması nedeniyle KOBİ’lerin geneline yönelik destek ihtiyacının belirlenebilmesi amacıyla, anketin uygulanması sonucunda elde edilen verilerin kullanılabilmesi düşünülmektedir.

KOSGEB KOBİ Saha Anketi, Türkiye geneli ve çalışan sayısına göre işletme büyüklüğü gruplarına göre incelenmiş ve işletmelerin destek ihtiyaçları belirlenmeye çalışılmıştır.

İşletme Yöneticisi

Ankete katılan işletme yöneticilerinin eğitim durumu Tablo 3.11’de verilmektedir. Tablodan görüleceği üzere ankete katılan işletmelerdeki yöneticilerin yüzde 34’ü üniversite mezunudur. Bunu yüzde 30’la ilköğretim, yüzde 29’la lise mezunu yöneticiler izlemektedir. Yüksek lisans ve doktorası olan yöneticilerin oranı ancak yüzde 4’lerde kalmaktadır.

Ölçek bazında 50-150 işçi çalıştıran orta büyüklükteki işletmelerde üniversite mezunu yönetici oranı yüzde 55 tir. 10-49 işçi çalıştıran işletmelerde bu oran yüzde 41’e, 1-9 işçi çalıştıran işletmelerde ise yüzde 23’e düşmektedir. İşletmenin çalışan sayısı arttıkça yöneticinin eğitim düzeyinin artış gösterdiği görülmektedir. Bunun en önemli nedeni, işletme ihtiyaçlarının ve yapısının gerektirdiği şekilde profesyonel yönetim anlayışının da ölçek büyüklüğüyle birlikte artış göstermesidir.

Tablo 3.11. İşletmelerdeki Yöneticilerin Eğitim Durumu

	Uygulanan Anket Toplamı		Mikro İşletmeler (1-9)		Küçük İşletmeler (10-49)		Ortaboy İşletmeler (50-150)	
	Sayı	Yüzde Pay	Sayı	Yüzde Pay	Sayı	Yüzde Pay	Sayı	Yüzde Pay
Üniversite	16.757	34	5.103	23	8.514	41	2.448	55
Lise	14.263	29	6.387	29	6.156	30	1.051	24
İlköğretim	15.064	30	9.602	43	4.352	21	492	11
Y. Lisans	2.175	4	605	3	1.105	5	357	8
Doktora	195	0	79	0	86	0	15	0
Yanıtsız	1.481	3	372	2	379	2	94	2
Toplam	49.935	100	22.148	100	20.592	100	4.457	100

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

İşletmelerin Sahip Olduğu Belge ve Sertifikalar

Ankete katılan işletmelerin sahip olduğu belge ve sertifikalara ait veriler Tablo 3.12’de verilmektedir. Tabloya göre belgelerin niteliğine bakıldığında, işletmelerin en fazla TSE belgesine, daha sonra ise ISO 9000 belgesine sahip oldukları görülmektedir.

ISO 9000 belgesine sahip olan işletmelerin oranı yüzde 7’dir. Çevreye yönelik ISO 14000 belgesine sahip olan işletme sayısı ise sadece on binde 35’dir. Bu durumun işletmelerde yeterli çevre bilincinin oluşmaması, bu konuda yapılması gereken harcamaların işletmeler tarafından karşılanamaması veya gereksiz görülmesi gibi nedenlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. ISO 14000 belgesinin yanı sıra ülkemiz işletmelerinin AB pazarında rekabet edebilmeleri açısından önemli olan ISO 9000 ve CE belgelerine sahip olan işletme sayıları ise sırasıyla 3.646 ve 962’dir.

12.078 işletmenin bir ya da birden fazla belgesi bulunmaktadır. 37.857 işletmenin ise herhangi bir kalite belgesi bulunmamaktadır. Bu durum, tüm işletmelerin yaklaşık yüzde 76’sının hiçbir belgesi olmadığını göstermektedir. Ankete katılan işletmelerin yüzde 65’i tescilli bir markaya sahipken, patent sahibi olan işletme oranı yüzde 8’dir.

Beklendiği gibi işletme ölçeği büyüdükçe sahip olunan belge, marka ve patent sayılarında artış gözlenmektedir. Ölçeğin artması beraberinde üretim miktarında, ihracat miktarında, işletmenin yapısında ve kalite anlayışında da iyileşme getirmektedir. Daha kaliteli ürünler sunarak ve daha verimli çalışarak hem iç piyasada hem de dış piyasada büyüme hedefleri olan küçük ve orta ölçekli işletmeler kalite belgelerine, marka ve patent konularına mikro ölçekli işletmelere göre daha çok önem vermektedir.

KOBİ’lerin temel sorunlarından bir tanesi de kalite belgesi eksikliğidir. Bu konuda gerekli belge danışmanlığı desteğinin STB’nin koordinasyonunda KOSGEB ve TSE’nin geliştireceği ortak bir proje ile verilebileceği düşünülmektedir. TSE burada belge veren kuruluş, KOSGEB ise KOBİ’lerin kalite belgesi için gerekli kaynağı sağlayacak kuruluştur.

Tablo 3.12. İşletmelerin Sahip Olduğu Belge ve Sertifikalar

Belge Türü	Anket Toplamı		Mikro İşletmeler (1-9)		Küçük İşletmeler (10-49)		Ortaboy İşletmeler (50-150)	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	Sayı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	Sayı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)
TSE	6.649	13	1.490	7	3.682	18	1.283	29
ISO 9000	3.646	7	474	2	2.069	10	1.009	23
CE	962	2	149	1	560	3	234	5
ISO 14000	174	0	25	0	80	0	64	1
Diğer	4.333	9	1.172	5	2.325	11	753	17
Hiç Belgesi Olmayan	40.864	81	19.327	87	13.902	68	2.206	49
Tescilli Markası Olan İşletme Sayısı	17.614	35	4.621	21	9.870	48	2.614	59
Patenti Olan İşletme Sayısı	4.013	8	1.078	5	2.119	10	630	14
Toplam İşletme Sayısı	49.935	100	22.148	100	20.592	100	4.457	100

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Bilişim Altyapısı

Ankete katılan işletmelerin bilişim altyapısına ilişkin veriler Tablo 3.13’de verilmektedir. Tabloya göre, anket yapılan işletmelerde yoğun olarak bilgisayar kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bilgisayarı olan işletmelerin oranının yüzde 80 civarında olduğu ve bilgisayarın yoğun olarak muhasebe (yüzde 59), araştırma (yüzde 50), üretim (yüzde 44) ve tasarımda (yüzde 30) kullanıldığı görülmektedir. İşletmelerin yüzde 68’i internet kullanmakta, yüzde 37’sinin internet sayfası bulunmakta, yüzde 7’si elektronik ticaret yapmaktadır.

Ölçek büyüklüğü arttıkça bilgisayardan yararlanma oranı da yükselmektedir. Bu durum bir çok alanda olduğu gibi, işletme büyüklüğü arttıkça işletmelerin kaynaklarının ve ihtiyaçlarının artmasından ve işletme yapısının gelişmesinden kaynaklanmaktadır.

İnternet bağlantısı olan işletme sayısının yüzde 70’e yaklaşması söz konusu işletmelerin uluslararası düzeydeki yenilik ve gelişmeleri takip edebilme ve faydalanabilme imkanlarını artırmaktadır. İşletmelerin birbirlerinden ve piyasa şartlarından haberdar olmalarını sağlaması açısından internetin yaygın oranda kullanımı, işletmeler arası işbirliğinin artması, ürün ve üretim standartlarının yaygınlaştırılması ve ürün kalitesinin yükseltilmesinde büyük rol oynamaktadır.

İnternet kullanımının yaygın olmasına rağmen elektronik ticaret yapan işletmelerin yüzde 7 dolayında olması, özellikle internete sahip olan işletmelerin elektronik ticaret konusunda yeterince bilinçli olmadıklarını göstermektedir. Elektronik ticaret, KOBİ’lerin müşteri ağlarını genişletmeleri, yeni pazarlara girmeleri ve satışlarını artırmaları açısından çok büyük avantajlar sağlayabildiği için elektronik ticaretin önemi ve avantajları konusunda işletmeler bilgilendirilmelidir.

Tablo 3.13. İşletme Ölçeğine Göre Bilişim Alt Yapısı ve Bilgisayar Kullanımı

	Anket Toplamı		Mikro İşletmeler (1-9)		Küçük İşletmeler (10-49)		Ortaboy İşletmeler (50-150)	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	Sayı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	Sayı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)
İnternet	33.864	68	10.841	49	17.690	86	4.234	95
WEB Sayfası	18.593	37	4.641	21	10.352	50	3.029	68
E-Ticaret	3.607	7	1.082	5	1.863	9	522	12
Hiçbiri	15.621	31	11.146	50	2671	13	184	4
WEB Sayfası Olupta E-Ticaret Yapmayan	14.434	29	3402	15	8.219	40	2.402	54
Bilgisayar Kullanım alanı								
Muhasebe	29.380	59	8.369	38	16.142	78	3.975	89
Araştırma	25.120	50	7.666	35	13.210	64	3.374	76
Üretim	21.867	44	7.941	36	10.359	50	3.024	68
Tasarım	14.980	30	4.779	22	7.614	37	2.083	47
Toplam	49.935	100	22.148	100	20.592	100	4.457	100

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

KOBİ’ler genelde teknolojik yenilikleri takip etmek ve bunlara ayak uydurmak konusunda önemli sorunlar yaşamaktadırlar. KOBİ’lerin yazılım, bilişim, elektrik/elektronik gibi yüksek teknoloji alanlarında sunulan fırsatlar ve kolaylıklar konusunda da bilgilendirilmeye ve uygulamaya geçme konusunda desteklenmeye ihtiyaçları vardır.

İşletme Sermayesi

Ankete katılan işletmelerin sermaye yapılarına ilişkin veriler Tablo 3.14’de verilmektedir. Tabloya göre, sermaye yapıları açısından işletmelerin yüzde 33’nün 50 bin YTL’nin altında, yüzde 20’sinin 51-150 bin YTL, yüzde 11’nin 151-300 bin YTL ve yüzde 18’nin 301 bin YTL’den yüksek birikime sahip olduğu görülmektedir. Türkiye’de genel olarak KOBİ’lerin sermaye yapıları zayıftır. Bu durum onları teknolojik ve fiziki donanım bakımından günün ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak bıraktığı gibi ürettikleri mal ve hizmetlerin kalitesini düşürmekte, verimli bir şekilde çalışmasını engellemekte dolayısıyla rekabet güçlerini azaltmaktadır.

Mikro ölçekli işletmelerin yüzde 51’lik çoğunluğunun sermayesi 50 bin YTL’den azken, orta ölçekli işletmelerin yüzde 55’i 301 bin YTL’den daha yüksek bir sermaye yapısına sahiptir. Çalışan sayısı yüksek olan işletmelerin daha güçlü sermaye yapısına ve dolayısıyla daha sağlam bir mali kaynağa sahip olduğu görülmektedir.

İşletme sermayesi yönetimi, finansal açıdan hassas durumda olan küçük ölçekli işletmeler için çok büyük önem arz etmektedir. Çünkü işletme sermayesinin doğru ve etkin yönetimi, firmanın likidite riskini azaltıcı, iş hacmini genişletici, kredibilitesini arttırıcı, üretimin devamlılığını, faaliyetlerinin karlı ve verimli bir şekilde yürümesini ve mali yönden güvende olmasını sağlayıcı etkilerde bulunmaktadır.

Tablo 3.14. İşletmelerin Ölçeklerine Göre Sermaye Yapıları

İşletme Sermayesi	Anket Toplamı		Mikro İşletmeler (1-9)		Küçük İşletmeler (10-49)		Ortaboy İşletmeler (50-150)	
	İşletme Sayısı	Yüzde	İşletme Sayısı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	İşletme Sayısı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	İşletme Sayısı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)
50 bin YTL den az	16.623	33	11.308	51	4.401	21	374	8
51-150 bin YTL	9.906	20	4.505	20	4.661	23	423	9
151-300 bin YTL	5.730	11	1.620	7	3.386	16	571	13
301 bin YTL den yüksek	9.083	18	1.055	5	5.372	26	2.442	55
Yanıtız	8.593	17	3.660	17	2.772	13	647	15
Toplam	49.935	100	22.148	100	20.592	100	4.457	100

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

KOBİ’lerin Teşvik Belgesine Sahip Olma Durumları

Ankete katılan işletmelerin teşvik belgesine sahip olup olmama durumları Tablo 3.15’de verilmektedir. Tabloya göre, teşvik belgesine sahip olan işletme sayısının yüzde 8 civarında olduğu görülmektedir. Bu durumu ölçeğe göre değerlendirdiğimizde; orta büyüklükteki işletmelerde bu oranın yüzde 16’ya yükselmesine rağmen, teşvik belgesi uygulamasının KOBİ’ler tarafından yeterince talep görmediği anlaşılmaktadır.

Tablo 3.15. KOBİ’ler ve Teşvik Belgesi

Teşvik Belgesi Sahip Olma Durumu	Anket Toplamı		Mikro İşletmeler (1-9)		Küçük İşletmeler (10-49)		Ortaboy İşletmeler (50-150)	
	İşletme Sayısı	Yüzde	İşletme Sayısı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	İşletme Sayısı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	İşletme Sayısı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)
Var	3.795	8	557	3	2.242	11	703	16
Toplam	49.935	100	22.148	100	20.592	100	4.457	100

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

KOBİ’lerde Kredi Kullanımı

Ankete katılan işletmelerin kredi kullanım durumları ve kullanılan kredi türü Tablo 3.16’da verilmektedir. Tabloya göre, kredi kullanım oranlarının düşük (yüzde 32 oranında) olduğu görülmektedir. Tablo 3.14’de yer aldığı üzere işletme sermayelerinin yetersizliği de göz önüne alındığında, KOBİ’lerin finansman kaynaklarına ihtiyaç duymalarına rağmen kredi kullanım oranlarının düşük olmasının bu kaynaklara erişimde güçlüklerle karşılaştıklarını göstermektedir.

Finansman, KOBİ’lerin büyüme ve gelişmesi için kritik öneme sahip bir faktör olarak görülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalarda, küçük işletmelerin büyüklere oranla finansmana erişime zorluğu ve bu durumun küçüklerin büyüme ve gelişmeleri üzerindeki olumsuz sonuçlarına vurgu yapılmaktadır.

Kredi kullanan işletmelerin yaklaşık yüzde 70’i işletme, yüzde 13’ü yatırım ve yüzde 8 ise ihracat kredisi kullanmaktadır. Tablo 3.24’de görüleceği üzere işletmeler, ihracat yapamama nedenleri olarak öncelikle finansal sıkıntıları ve kaynak yetersizliğini belirtmişlerdir. Söz konusu yetersizliğin mevcut kredilerin işletmeler için uygun koşullarda sunulmamasından, işletmelerin bu konularda yeterince bilgi sahibi olmamasından ve teminat verememekten kaynaklandığı düşünülmektedir. Kredilerin, KOBİ’lerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde uygun koşullarda ve kolay erişilebilir hale getirilmesi gerekmektedir.

Kredi kullanım oranları işletme büyüklüğü arttıkça artmaktadır. Bunun nedenleri; işletme büyüklüğü arttıkça işletmelerin sermaye yapılarının ve mali durumlarının daha iyi hale gelmesi, daha kolay teminat verebilmeleri, kredibilitelerinin artması ve dolayısıyla kredilere daha kolay ve çabuk erişebilmeleridir.

Tablo 3.16. İşletme Ölçeğine Göre Kredi Kullanım Durumu ve Kredi Türü

Kredi Kullanım ve Türü	Anket Toplamı		Mikro İşletmeler (1-9)		Küçük İşletmeler (10-49)		Ortaboy İşletmeler (50-150)	
	İşletme Sayısı	Yüzde	İşletme Sayısı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	İşletme Sayısı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	İşletme Sayısı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)
Kredi Kullananlar	16.570	32	4.750	21	8.555	41	2.838	56
Toplam İşletme Sayısı	49.935	100	22.148	100	20.592	100	4.457	100
İşletme Kredisi	12.124	25	3.910	18	6.400	31	1.659	37
Yatırım Kredisi	3.630	7	836	4	1.981	10	715	16
İhracat Kredisi	2.908	6	189	2	1.291	9	1.318	30

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Tablo 3.17’de kullanılan kredilerde bankaya verilen teminat türlerine ilişkin veriler yer almaktadır. Tabloya göre kredi kullanan işletmelerin sırasıyla yüzde 50,1’i ipotek, yüzde 26,8’i ortakların kefilliği, yüzde 21,5’i kefillik, yüzde 21,1’i belge ve yüzde 0,7’si Kredi Garanti Fonunu (KGF) kullanmaktadır.

Tablo 3.17. Kredilerde Banka Teminatı

Verilen Kefalet Türü/Kredi	Kredi Kullanan Sayısı	İpotek	Kefillik	KGF	Belge (Çek, Senet vb.)	İmza (Ortakların Kefilliği)
Kullanılan Kredi Sayısı	16.570	8.301	3.560	122	3.502	4.446
Yüzde Pay	100	50,1	21,5	0,7	21,1	26,8

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Yeni Yatırımlar

Ankete katılan işletmelerin yeni yatırım düşünüp düşünmedikleri ve yatırım yapmayı düşünenlerin hangi alanlarda yapacaklarına ilişkin veriler Tablo 3.18’de verilmektedir. Tabloya göre, işletmelerin yüzde 78’i yeni yatırım yapmayı düşündüklerini ifade etmişlerdir. Yeni yatırım yapmayı düşünen işletmelerin yatırımı daha çok üretim alanında yapmak istedikleri görülmektedir. Pazarlama konusunda yatırım yapmak isteyen işletmelerin sayısının düşük olması, konunun

önemi konusunda işletmelerin yeterli bilince sahip olmadığını göstermektedir. Ülkemizdeki KOBİ’lerin büyük bir kısmı daha çok üretim sürecine yoğunlaşmakta, teknoloji transferi, AR-GE, tasarım ve pazarlama faaliyetleri gibi rekabet güçlerini artıracak ve yeni pazarlara ulaşmalarını sağlayacak alanlara önem vermemektedirler. Söz konusu eksikliğin giderilmesi için KOBİ’lere bu konuda daha etkin eğitim ve danışmanlık destekleri sağlanmalıdır.

Yeni yatırım yapmak isteyen 39.022 işletmenin, yatırım yapmak istedikleri alanlara yönelik tercihleri değerlendirildiğinde; yeni sektörlere yatırım yapma oranı genel olarak çok düşüktür (yüzde 6). Yeni sektörlere yatırımların ilave sabit yatırımlar gerektirmesi ve birçok risk taşımasının yanı sıra, ülkemizdeki KOBİ’lerin sermaye yapıları, üretim ve ciro miktarları göz önüne alındığında, bu oranın yüksek olmaması beklenen bir sonuçtur. Yeni bir sektöre yatırım yapmayı düşünen işletmelere sektör seçimi yapma ve iş planı hazırlama aşamalarında eğitim ve danışmanlık hizmeti verilmesi, teknoloji yoğun sektörlere yönelerek yüksek katma değerli üretim yapmalarına ve sonuçta faaliyet gösterecekleri sektörlerde başarılı olmalarına imkan sağlayabileceği düşünülmektedir.

Diğer önemli bir sorun ise, AR-GE, tasarım ve bilgi işlem konularındaki yatırımlarda ülkemizdeki danışmanlık sisteminin işlememesidir. İşletmelerin makine teçhizat alımlarından yenilikçilik ve AR-GE’ye kadar yatırım aşamasında, mühendislik ve müşavirlik hizmetlerinin etkin bir şekilde kullanılması yapılacak yatırımın etkinliğini artıracak bir faktördür. Dolayısıyla KOSGEB-MPM işbirliği ile bu alandaki danışmanlık alt yapısının güçlendirilebileceği düşünülmektedir. MPM danışmanları ya da danışmanlık yapan mühendislik ve müşavirlik hizmetlerini sunan hizmet sektörü işletmelerini belirli ölçütler çerçevesinde akredite edebilir ve KOSGEB de destekleyeceği ilgili yatırım, AR-GE ve tasarım projelerinde işletmelerin oluşturulacak danışman havuzundan yararlanmasını sağlayabilir. Bu şekilde hizmet sektörü ile sanayi sektörünün bağlantısı güçlendirileceği gibi KOBİ’ler tarafından gerçekleştirilecek olan projelerinde başarı şansı artacaktır.

Tablo 3.18. Yeni Yatırım Yapma İstekliliği ve Yatırım Türü

Yeni Yatırım ve Alanı	Anket Toplamı		Mikro İşletmeler (1-9)		Küçük İşletmeler (10-49)		Ortaboy İşletmeler (50-150)	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	Sayı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	Sayı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)
Yeni Yatırım Yapmayı Planlayan İşletmeler	39.022	78	17.397	79	16.947	82	3.491	78
Toplam İşletme Sayısı	49.935	100	22.148	100	20.592	100	4.457	100
Üretim	36.573	73	16.344	74	15.908	77	3.292	74
Pazarlama	8.278	17	3.166	14	3.979	19	746	17
AR-GE	6.794	14	2.257	10	3.486	17	775	17
Tasarım	4.795	10	1.652	7	2.410	12	538	12
Yeni Sektör	3.059	6	1.153	5	1.492	7	301	7
Bilgi İşlem	4.115	8	1.300	6	2.133	10	525	12

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Dışarıdan Alınan Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri

Ankete katılan işletmelerin dışarıdan alınan danışmanlık ve eğitim bilgileri Tablo 3.19 ve Tablo 3.20’de verilmektedir. Tablo 3.19’a göre, işletmelerin yüzde 76’sının yani 37.890 işletmenin herhangi bir eğitim veya danışmanlık hizmetini almadığı görülmektedir. Bu orandan da anlaşılacağı üzere KOBİ’lerin eğitim ve danışmanlık hizmetlerinden yararlanma oranları çok düşüktür.

Ölçeksel olarak bakıldığında ise en çok 10-49 arası çalışanı olan küçük işletmelerin, en az ise büyük ölçekli işletmelerin danışmanlık ve eğitim hizmeti aldığı görülmektedir. Bunun en önemli nedeni ülkemizdeki destek sisteminin 10-49 işçi çalıştıran küçük işletmeleri hedeflemesi ve 50-150 işçi çalıştıran orta ölçekli işletmelerin bu tür hizmetlere daha az ihtiyaç duymasıdır.

Tablodan görüleceği gibi geçmişte eğitim ve danışmanlık hizmeti almayan işletme sayısı 37.890’dır. Eğitim ve danışmanlık hizmeti alan KOBİ’lerin sayısının 9.977 olmasına karşın alınan hizmet sayısı 27.743 dür. Diğer ifadeyle bir KOBİ başına düşen ortalama eğitim ve/veya danışmanlık hizmeti 2,8’dir. Bu oran, hizmetlerden faydalanan KOBİ’lerin danışmanlık ve eğitimin faydasını ve önemi

anlayarak eksiklik hissettikleri diğer alanlarda da hizmet aldıklarını göstermektedir. Dolayısıyla danışmanlık ve eğitim almanın önemi ve faydaları konusunda KOBİ’lerin daha fazla bilinçlendirilmeye ihtiyacı olduğu söylenebilir.

KOBİ’lerin eğitimden yeterli düzeyde yararlanamamasının nedenlerinden birisi, düzensiz bilgilenme ve eğitimin yararları konusunda bilgi sahibi olmamalarıdır. Bir başka neden, KOBİ’lerin genel karakteristiğini oluşturan, “kısa vadeli düşünme” alışkanlığına dayanmaktadır. Bilindiği üzere eğitim, sonuçları kısa vadede firma performansına yansiyabilen bir yatırım türü değildir. Bunun yanı sıra, eğitime yatırım yapmadaki çekincelerden bir tanesi, eğitilen personelin, eğitimini firma başarısına yansıtacak sürede firmada kalmayıp, eğitimin sağladığı avantajı kullanarak başka firmalara transfer olabileceği düşüncesi ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Eğitimin firmaya olan maliyetinin yüksekliği de önemli bir engel olarak ortaya çıkmaktadır.

KOBİ’lerde eğitim ihtiyacı var olmasına rağmen, talebe dönüşmesi zor olmaktadır. Çünkü, ihtiyacı hissederek talebe dönüştürmek isteyen KOBİ’ler de eğitim maliyetlerini karşılamakta zorlanmaktadır.⁵⁸

KOBİ yöneticilerinin ve her düzeyde çalışan personelin beceri ve niteliklerinin geliştirilmesi, firma performansını artırmak açısından oldukça önemlidir. Küçük işletmelerde, yapıları gereği işletme fonksiyonlarının belirginleşmemiş olması nedeniyle, finansman, satın alma, pazarlama, satış, personel, üretim ve yönetim faaliyetleri girişimcilerin bilgi, beceri, eğitim ve teknik yetenekleriyle orantılı olarak, sınırlı kapasitede yürütülmektedir. Çünkü KOBİ’ler her alanda bir uzman çalıştırabilme kapasitesine sahip değildir. Bu durum, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin gerisinde kalmalarına neden olmakta, verim düşüklüğünün yanında kalite standardı ve üretim bakımından iç ve dış pazarda rekabet şanslarını azaltmaktadır. Sınırlı kaynaklarla, hızla değişen ve yeni gelişen pazarlara uyum sağlamak zorunda olan yöneticilerin ve çalışanların etkin eğitim ve danışmanlık

⁵⁸ KOSGEB, 2003:18

hizmetiyle çeşitli fonksiyonel alanlarda bilgi ve becerilerinin artırılmasına ve mesleki formasyonun geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Çoğunlukla dar çevrede faaliyette bulunan KOBİ’lerin kendi faaliyet alanlarındaki gelişmeleri takip etme konusundaki ihtiyacı her geçen gün artmaktadır. Pazardaki rekabete uyumun gereklerinden bir tanesi de son gelişmeleri sürekli olarak takip etmektir. KOBİ’lerin bilgiye ulaşma, bilgiyi analiz etme, yeni alanlara yatırım yapma, yeni pazarlara girme, iş planlarını geliştirme ve iş süreçlerini iyileştirme konularında en önemli yardımcıları kuşkusuz danışmanlık ve eğitim kurumları olacaktır. Ancak, ülkemizde KOBİ’lere yönelik danışmanlık hizmeti veren kuruluşlar henüz yeterli seviyeye ve etkinliğe ulaşmamıştır.

Tablo 3.19. Alınan Danışmanlık ve Eğitim Türü

Eğitim Danışmanlık Türü	Danışmanlık Alan İşletme Sayısı	Ankete Katılan İşletmelerden Danışmanlık Hizmeti Alan İşletmelerin Yüzdesi	Eğitim Alan İşletme Sayısı	Ankete Katılan İşletmelerden Eğitim Hizmeti Alan İşletmelerin Yüzdesi
Pazarlama Tanıtım	1.545	3	2.366	5
Satış Dağıtım	991	2	1.884	4
Yönetim Organizasyon	1.772	4	2.295	5
İnsan Kaynakları	1.003	2	1.690	3
Toplam Kalite Yönetimi	2.969	6	3.313	7
Üretim Planlama Ve Kontrol	1.781	4	2.363	5
Dış Ticaret-İhracat	1.039	2	1.848	4
Bilgisayar Sistemleri	2.052	4	3.222	7
Planlı Bakım	1.160	2	1.573	3
Finans Yönetimi	1.479	3	1.516	3
Yönetici Eğitimi	921	2	2.355	5
Toplam İşletme Sayısı	49.935		49.935	
Hiçbir Danışmanlık ve Eğitim Almayan İşletme Sayısı		Yüzde		Toplam Alınan Eğitim ve Danışmanlık Sayısı
37.890		76		27.743
Danışmanlık ve Eğitim Alan İşletme Sayısı		Yüzde		İşletme Başına Ortalama Danışmanlık
9.977		24		2,7

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Tablo 3.20. Alınan Hizmetler, Konuları ve İşletme Ölçeği

İşletme Ölçeği/Alınan Eğitim Danışmanlık Türü	Mikro (1-9)				Küçük (10-49)				Orta (50-150)			
	Dan.	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	Eğt.	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	Dan.	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	Eğt.	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	Dan.	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	Eğt.	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)
Pazarlama Tanıtım	476	2	725	3	766	4	1204	6	234	5	353	8
Satış Dağıtım	321	1	564	3	488	2	941	5	134	3	310	7
Yönetim Organizasyon	411	2	600	3	915	4	1183	6	395	9	439	10
İnsan kaynakları	259	1	453	2	480	2	829	4	221	5	351	8
Toplam Kalite Yönetimi	562	3	697	3	1699	8	1847	9	635	14	678	15
Üretim Planlama ve Kontrol	480	2	976	4	914	4	1188	6	327	7	427	10
Dış Ticaret-İhracat	248	1	480	2	565	3	939	5	184	4	383	9
Bilgisayar Sistemleri	483	2	925	4	1081	5	1643	8	408	9	535	12
Planlı Bakım	309	1	478	2	611	3	780	4	199	4	263	6
Finans Yönetimi	362	2	414	2	755	4	758	4	314	7	294	7
Yönetici Eğitimi	275	1	720	3	439	2	1125	5	176	4	432	10
Toplam İşletme Sayısı	22.148		22.148		20.592		20.592		4.457		4.457	

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Dan: Danışmanlık

Eğt: Eğitim

İşletmelerin Yönetim, Üretim ve Satış Sistemleri

Ankete katılan işletmelerin yönetim, üretim ve satış sistemlerine ilişkin sorulara verdikleri cevaplar Tablo 3.21’de verilmektedir. Tablodan çıkan sonuçlara göre; işletmelerin geliştirilebilmesi için bütçeleme-planlama, maliyet-kar analizi, sistemli pazar araştırması gibi uygulamaların geliştirilmesi ve benimsetilmesi gerekmektedir. Sistemli pazar araştırmasında genel ortalamaya bakıldığında yüzde 43 gibi yetersiz bir oranla karşılaşılmaktadır. Bu çerçevede işletmelerin hepsine ortak olarak sunulacak düşük maliyetli pazar araştırmalarının KOBİ’lere destek sağlayıcı kurumlar tarafından yapılması veya yaptırılması önem arz etmektedir. Sistemli pazar araştırması yapma oranı ölçek arttıkça artmaktadır. Mikro ölçekli işletmelerin üretim miktarı ve satış hasılatlarının düşük olması nedeniyle belirli bir maliyete katlanıp

pazar araştırması yapmaları güçleşmektedir. Bunun yerine üretime başlama, üretim miktarlarını belirleme gibi kararları kendi tecrübelerine dayanarak veya kamuya açık bilgileri kullanarak almaktadırlar. İşletme ölçeği büyüdükçe işletmelerin riskinin artmasının yanı sıra yöneticilerdeki bilinç ve eğitim düzeyi de artmakta böylece bu işletmeler pazar potansiyelini anlamak için daha yüksek çaba harcamaktadır.

Yurtiçi fuarlara katılım oranında da yine ölçekler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Üretim ölçeği küçük olan işletmeler; belirli pazarlarda satış yapmakta, kapasiteleri yeterli olmadığı için yeni pazar ve müşteri arayışına girememekte, dolayısıyla fuar gibi organizasyonlara da yeterli düzeyde katılım sağlayamamaktadırlar. Fuarlara katılım oranı, işletmede çalışan sayısı arttıkça artmaktadır. Yurtdışı fuarlara katılım oranı tüm ölçeklerde yurtiçi fuarlara göre daha düşüktür. Bu farklılık mikro ve küçük ölçekli işletmelerde daha belirgindir. Düşük kapasitede üretim yapan, yurtiçinde yeterli pazara sahip olan ve bu alanda üretimlerini ve kapasitelerini artırma hedefi olmayan işletmeler fuarlara talep göstermemektedirler.

Buraya kadar yapılan değerlendirmeler çerçevesinde, işletmelerin herhangi bir destek almadan fuarlara katılmalarının kolay olmadığı düşünülmektedir. Öncelikle dış pazarların önemini anlatacak, bu işletmelere vizyon kazandıracak ve onları teşvik edecek danışmanlık ve uygulamalı eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Ayrıca, işletmelere fuar imkanlarının uygun koşullarla ve kolaylıklarla sunulması gerekmektedir. Özellikle AB gibi ülkemizi bekleyen rekabetçi ve büyük bir pazarda ayakta kalabilmek için KOBİ’ler rakipleri gibi hareket etmek ve daha profesyonel düşünmek zorundadırlar. Dış pazarlara açılma ve ihracat konularında işletmelere bilgi vermenin ve prosedürleri anlatmanın yanı sıra, işletmelerin bu konuda eğitilmiş eleman istihdam etmeleri teşvik edilmeli, geçici bir süreyle bu tarz bağlantılar şirket adına kurulup yürütülmeli ve bu süreçte çalışanlar da eğitilmelidir.

Yıllık plan, bütçe yapma ve aylık bütçe kontrol oranları küçük ve orta ölçekli işletmelerde önemli oranlarda gerçekleşmektedir. Mikro ölçekli işletmelere ise bu konuda destek sağlanması gerekmektedir.

Eğitim ve geliştirme uygulamalarının ortalaması düşük olmakla beraber ölçüle doğru orantılı olarak değişmektedir. Bu konuda eğitimlerin şekline ve içeriğine dikkat edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Eğitimlerin, işbaşı eğitimleri şeklinde veya uygulamalarla desteklenen biçimde olması hem zaman kaybının en aza indirilmesi hem de verimliliğin artırılması açısından önemlidir.

Bütçe kontrol, maliyet-kar analizi ve yeni ürün geliştirme başlıkları diğer en yüksek oranlara sahip uygulamalardır. İşletmeler pazarlama faaliyetleri ile ilgilenmek yerine karlılığı artırmak için daha çok maliyetlerin düşürülmesi üzerine odaklanmaktadır.

KOBİ’lerin istatistiksel kalite ve işlem kontrol oranları düşüktür. Oysa nihai tüketici için önemli olan ürünün kaliteli olmasıdır. Bu nedenle daha verimli, etkin çalışmak ve üretim hattındaki sorunları belirlemek isteyen işletmeler işlem kontrolüne başvurmalıdır. Fakat bu yöntem, maliyetleri artırmasından dolayı düşük oranlarda kullanılmaktadır.

Tablo 3.21. İşletmelerin Yönetim, Üretim ve Satış Sistemleri

	Anket Toplamı		Mikro İşletmeler (1-9)		Küçük İşletmeler (10-49)		Ortaboy İşletmeler (50-150)	
	Yapan	Yüzde	Yapan	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	Yapan	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	Yapan	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)
Sistemli Pazar Araştırması	21.588	43	7.847	35	10.404	51	2.579	58
Yeni Ürün Geliştirme	34.096	68	13.856	63	15.633	76	3.464	78
Yurtiçi Fuarlara Katılım	18.851	38	5.869	26	9.752	47	2.623	59
Yurtdışı Fuarlara Katılım	8.817	18	1.534	7	4.912	24	2.090	47
Bilgisayarlı Üretim - Satış Planlaması	12.457	25	3.309	15	6.529	32	2.211	50
Aylık Bütçe Kontrol	32.802	66	12.678	57	15.482	75	3.583	80
Performans Yönetimi	13.227	26	3.965	18	6.804	33	2.083	47
Maliyet-Kar Analizi	35.844	72	14.239	64	16.638	81	3.798	85
İstatistiksel Kalite Kontrol	18.599	37	6.112	28	9.189	45	2.710	61
Eğitim ve Geliştirme Uygulamaları	17.291	35	5.365	24	8.746	42	2.631	59
Teknoloji AR-GE	18.739	38	6.774	31	9.068	44	2.298	52
Top. İşletme Sayısı	49.935	100	22.148	100	20.592	100	4.457	100

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

İşletmenin Geleceğe Dönük İhtiyaçları

Ankete katılan işletmelerin geleceğe dönük ihtiyaçlarına ilişkin sorulmuş sorulara verilen cevaplar Tablo 3.22’de sunulmaktadır. Tablo incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Elektronik ticaret, özellikle işletmelerin satış hasılatlarını ve rekabetçi yapılarını artırmalarında önemli bir faktör olmasına rağmen işletmeler tarafından çok düşük oranda kullanılmaktadır.

KOBİ’lerde yurtiçi ve yurtdışı ortaklık oranları genel olarak çok düşüktür. İşletmeler bu konuya sıcak bakmamakta, bunu öncelikli bir ihtiyaç olarak görmemektedirler.

KOBİ’lerin bir kısmı ihtiyaçlarının farkında olmadıkları, bir kısmı gerek maliyetlerini karşılayamadıkları gerek uygun iş ve çalışma ortamı sağlayamadıkları için profesyonel eleman istihdam edememektedirler.

Yeni bir alana girme oranlarına bakıldığında, yüzde 20’ler gibi düşük oranlarda bir eğilim görülmektedir. Yeni bir alana girmek çok büyük yatırımlar ve risk almayı gerektiren bir olaydır ve KOBİ’lerin bunları tek başına sağlayabilmesi, çeşitli riskleri göze alarak yeni alanlara girmesi kolay değildir. Genelde yeni iş alanlarına büyük şirketlerin, holdinglerin girme eğiliminde olduğu bilinmektedir.

Dış pazara açılma ihtiyacı olduğunu belirten işletmelerin oranı yeterli değildir. Günümüzde işletmelerin ayakta kalabilmesi, ihracat yapabilmelerine ve dünyadaki işletmelerle rekabet edebilir duruma gelmelerine bağlıyken işletmelerin bunu bir ihtiyaç olarak görmemesi düşünülemez. Bunun nedeni KOBİ’lerdeki ihracat bilinci ve eğitim eksikliği ile ileriye görmekteki ve stratejik düşünmedeki zayıflıklardır.

Nitelikli uzman personel, yeni ürün geliştirme, yönetici eğitimi gibi ihtiyaçlar en fazla orta ölçekli işletmelerde görülmektedir. Çünkü bu tarz ihtiyaçlar belirli bir seviyeye gelmiş ve aşama kaydetmiş işletmelerde görülebilecek niteliktedir.

10-49 kişi çalıştıran küçük ölçekli işletmelerin geleceğe dönük ihtiyaçları arasında maliyet düşürmeyi yüzde 5 gibi çok düşük bir oranda görmeleri dikkat çekicidir. Küçük ölçekteki KOBİ’ler zaten çok düşük maliyetle üretim yapmaktadır ya da kalite, markalaşma, teknoloji geliştirme gibi alanlara daha çok önem vererek ve dolayısıyla maliyet odaklı üretimden vazgeçerek büyümeyi hedeflemektedirler. Markalaşma, kalitenin iyileştirilmesi, teknoloji geliştirme gibi oranlarının diğerlerine oranla daha yüksek olması bu düşünceyi güçlendirmektedir.

Çalışanlar ve yöneticiler için eğitim ve danışmanlık hizmetleriyle, otomasyon, elektronik ticaret gibi daha ileri düzeydeki ihtiyaçlar beklendiği gibi en çok küçük ve orta ölçekli işletmelerde görülmektedir. Mikro ölçekli işletmelerin üretim miktarları, çalışan sayıları, satış hasılatları bu tarz yatırımları karşılayabilecek yeterlilikte değildir.

Yatırım için ek finansman ihtiyacının başta mikro ve küçük işletmelerde olmak üzere tüm işletmelerde yüksek oranlarda görülmesi işletmelerin yatırım açısından ciddi finansman sorunlarıyla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır.

Ankete katılan işletmelerin yüzde 57’si teknoloji iyileştirme ve yüzde 38’i de yeni ürün geliştirmeye ihtiyaç duyduklarını belirtmektedirler. Teknoloji geliştirmede en önemli sorun, yeterli AR-GE projelerinin geliştirilememesidir. Diğer bir değişle teknoloji geliştirmek için öncelikle AR-GE projelerini artırmak gerekmektedir.⁵⁹ İşletmelerin ihtiyaç duydukları yenilik faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri için, KOSGEB’in yenilik yapmak isteyen işletmelere Teknoloji Merkezleri aracılığıyla ulaşabileceği ve işletmelerin yenilikçilik kapasitelerine göre proje geliştirme ve uygulama aşamalarında onlara destek sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu destekler, işletmelerin teknolojik bilgi, mevzuat ve standartlar konusunda eksiklerinin giderilmesi, AR-GE personeli ihtiyacının karşılanması, AR-GE ve pazarlama konularında danışmanlık ve finansman sağlanması konularında olmalıdır. Ayrıca, işletmelerin işbirliği yapabilmesine yönelik ağlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

İşletmelerin günümüz koşullarında en önemli ihtiyaçları rekabet gücü kazanmalarıdır. İşletmelerin hayatta kalabilmesi, rakip ataklara karşılık verebilecek, müşteriyi çekebilecek ve elde tutabilecek üstünlüklere sahip olmasına bağlıdır. Bu açıdan rekabet üstünlüğü sağlayacak yeteneklerin ve araçların geliştirilmesi son derece önemlidir.⁶⁰ İşletmelere verilecek destek araçları belirlenirken, onların rekabet güçlerinin artırılmasına yönelik olması ve desteklenecek işletmelerin de güçlü, hayatta kalabilecek, başarılı işletmelerden seçilmesi en önemli öncelikler olmalıdır.

⁵⁹ Kiper, 2004

⁶⁰ Güleş ve Bülbül, 2004:109.

Tablo 3.22. İşletmenin Geleceğe Dönük İhtiyaçları

İşletmelerin Geleceğe Dönük İhtiyaçları	Anket Toplamı		Mikro İşletmeler (1-9)		Küçük İşletmeler (10-49)		Ortaboy İşletmeler (50-150)	
	İhtiyaç Var	Yüzde	İhtiyaç Var	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	İhtiyaç Var	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	İhtiyaç Var	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)
Yatırım İçin Ek Finans	34.074	68	15.503	70	14.484	70	2.904	65
İlave İşletme Sermayesi	26.813	54	12.684	57	11.009	53	2.147	48
Kalitenin İyileştirilmesi	22.080	44	9.389	42	9.747	47	2.089	47
Dış Pazar Açılma	25.572	51	10.171	46	12.043	58	2.431	55
İç Pazarda Büyüme	27.376	55	12.906	58	11.380	55	2.055	46
Markalaşma	23.635	47	10.140	46	10.470	51	2.118	48
Yeni Bir Alana Girme	10.869	22	4.893	22	4.600	22	953	21
Nitelikli Uzman Personel	24.812	50	10.185	46	11.391	55	2.440	55
Yeni Ürün Geliştirme	19.159	38	8.065	36	8.488	41	1.877	42
Maliyet Düşürme	23.029	46	9.781	44	1.068	5	2.333	52
Teknoloji İyileştirme	28.656	57	12.609	57	12.495	61	2.623	59
Yurt İçi Ortaklık	4.024	8	2.095	9	1.459	7	280	6
Yurtdışı Ortaklık	7.551	15	2.973	13	3.514	17	765	17
Yeni Dağıtım Kanalı Oluşturma	13.021	26	5.633	25	5.728	28	1.146	26
Elektronik Ticarete Geçiş	14.020	28	5.806	26	6.339	31	1.377	31
Yönetim Danışmanlığı	14.193	28	5.444	25	6.797	33	1.477	33
Yönetici Eğitimi	14.450	29	5.383	24	6.922	34	1.612	36
Toplam İşletme Sayısı	49.935	100	22.148	100	20.592	100	4.457	100

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

İhracat Yapan İşletmeler

Ankete katılan işletmelerin ihracat bilgileri Tablo 3.23’de verilmektedir. Tabloya göre, ankete katılan işletmelerin yüzde 45’i ihracat yaptıklarını ifade etmiştir. İhracat yapan işletmelerin ölçeksel dağılımına bakıldığında; orta ölçekli işletmelerin yüzde 76’sının, küçük ölçekli işletmelerin yüzde 50’sinin ve mikro büyüklükteki işletmelerin yüzde 19’unun ihracat yaptığı görülmektedir. Ayrıca çalışan sayısı belirlenememiş ancak ihracat yaptığını belirten yüzde 20’lik bir grup

bulunmaktadır. Bu durum sermaye yapıları, üretim kapasitesi ve rekabet gücü daha yüksek olan işletmelerin ihracata daha kolay yönelebileceğini göstermektedir.

Tablo 3.23. İşletmelerin İhracat Yapma Durumları

	Anket Toplamı		Mikro İşletmeler (1-9)		Küçük İşletmeler (10-49)		Ortaboy İşletmeler (50-150)	
	İşletme Sayısı	Yüzde	İşletme Sayısı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	İşletme Sayısı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	İşletme Sayısı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)
İhracat Yapan İşletmeler	22.633	45	4.204	19	10.288	50	3.378	76
Toplam İşletme Sayısı	49.935	100	22.148	100	20.592	100	4.457	100

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Türkiye İhracatçılar Meclisinin (TİM)⁶¹ verilerine göre imalat sanayiinde toplam ihracatın yaklaşık yüzde 65-70’ini ilk bin büyük işletme yapmaktadır. Bu durumda ankete göre ihracat yaptığını belirten 22.633 işletmenin toplam ihracatın yaklaşık yüzde 25-30’u dolayında olduğu söylenebilir. Az ya da çok ihracat deneyimi ve girişimcilik çabası olan bu işletmelerin ihracat kapasitelerini ve rekabet güçlerini artırıcı yönde destekler sağlanması ülkemiz ihracatının gelişimini önemli biçimde etkileyeceği düşünülmektedir.

İşletmelerin İhracat Yapamama Nedenleri

İhracat yapmayan/yapmayan 27.199 işletmenin ihracat yapmama/yapamama nedenleri Tablo 3.24’de verilmiştir. Tabloya göre, ankete katılan işletmelerin yüzde 27’si ihracat yapmamalarının ilk nedeni olarak kaynak yetersizliğini (sermaye, teknoloji ve malzeme eksikliği) göstermişlerdir. Daha sonraki nedenler ise yüzde 24’le dış pazarı tanımama, yüzde 15’le aracı işletme bulamama, yüzde 8 ile uygun fiyatta ve kalitede mal sunamama ve yüzde 7 ile yabancı dil eksikliği olarak sıralanmaktadır.

⁶¹ TİM ilk 1000 şirket İhracat Verileri 2005.

Bu sorunların giderilebilmesi için ilk etapta mevcut eğitim ve danışmanlık destekleri yaygınlaştırılmalı, fuar destekleri artırılmalı, finansman imkanları ile işletmelerin kaynak yetersizliğini giderici destekler sağlanmalıdır.

Konuya ölçeksel olarak yaklaşıldığında; ihracat yapamama nedeni olarak mikro işletmelerde kaynak yetersizliğinin, küçük ve orta ölçekli işletmelerde ise dış pazarı tanımamanın daha öncelikli olduğu görülmektedir. Burada mikro ölçekli işletmelerin dış pazarı tanıma konusunda daha az sorunu olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Pazarı tanımama yüzdeleri tüm ölçeklerde hemen hemen aynı orandadır. Fakat kaynak sorunu mikro ölçekli işletmeler için pazarı tanımama konusundan daha büyük bir sorundur. Küçük ve orta ölçekli işletmeler gerek kendi kaynaklarını kullanarak daha kolay dış kaynak sağlayarak finans sorunlarını daha rahatlıkla çözebilirken, bu sorunlar mikro ölçekli işletmelerin önüne çok önemli bir engel olarak çıkmaktadır.

Tablo 3.24. İşletmelerin İhracat Yapmama-Yapamama Nedenleri

	Anket Toplamı		Mikro İşletmeler (1-9)		Küçük İşletmeler (10-49)		Ortaboy İşletmeler (50-150)	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	Sayı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)	Sayı	Ölçek İçindeki Payı (Yüzde)
Kaynak Yetersizliği (Sermaye, Teknoloji, Malzeme)	19.072	27	12.110	30	5.753	24	498	21
Dış Pazarı Tanımama	16.575	24	9.632	24	5.777	24	549	23
Aracı İşletme Bulmadaki Zorluk	10.275	15	5.894	15	3.592	15	354	15
İç Pazarda Tatmin	8.574	12	4.577	11	3.247	14	421	18
Uygun Fiyatta Mamul Sunamama	5.361	8	2.714	7	2.163	9	257	11
Talep Edilen Kalite ve Miktarda Mal Sunamama	4.994	7	2.940	7	1.702	7	162	7
Yabancı Dil Yetersizliği	4.712	7	2.641	7	1.716	7	162	7
Toplam	69.693	100	40.508	100	23.950	100	2.403	100

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

İhracat-Kredi Kullanım İlişkisi

Ankete katılan işletmeler ihracat ile kredi kullanımı arasındaki ilişki ve kullanılan kredi türü bilgileri Tablo 3.25’te verilmektedir. Kredilerin yüzde 55’ini ihracat yapanlar, yüzde 45’ini ihracat yapmayanlar kullanmaktadır. Kredi kullanımının dağılımına bakıldığında en yüksek oranda işletme kredisinin kullanıldığını görmekteyiz. İhracat yapanların yüzde 40’ı herhangi bir türde kredi kullanırken, bu oran ihracat yapmayanlarda yüzde 28’e gerilemektedir. İhracat yapanlarda herhangi bir türde kredi kullanım oranı ihracat yapmayanlara göre daha yüksektir. İhracat kredisi kullananların tamamı, yatırım kredisi kullananların ise yüzde 90’ı ihracat yapan işletmelerdir. İhracat kredilerine bakıldığında ise ihracat yapanların sadece yüzde 23’ünün kredi kullandığı görülmektedir. Bu durum genel olarak KOBİ’ler arasında kredi kullanım oranlarının çok yüksek olmadığını göstermektedir.

Yatırım kredilerinin kullanım durumuna bakıldığında; kredi kullananlar içinde bu kredinin kullanım oranı yüzde 13’tür. Yatırım kredilerinin yüzde 90’ını ihracat yapan KOBİ’ler kullanmaktadır. Bu nedenle ihracat yapan işletmelerin yatırım yapma eğiliminin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 3.25. İhracat- Kredi Kullanım ve Kredi Türü İlişkisi

İşletmelerin İhracat Yapıp Yapmadığı	Kredi Kul. Sayısı	Kredi Kul. Yüzdesi	İhracat Kredi Kul.	İhracat Durumuna Göre Kredi Kul.	Kredi Kul. İçinde İhracat Kredisinin Yüzdesi	Yatırım Kredisinin Kullanımı	Kredi Kul. İçinde Yatırım Kredisinin Yüzdesi	İşletme Kredisinin Kullanımı	Kredi Kul. İçinde İşletme Kredisinin Yüzdesi	
İhracat Yapan	22.633	9.044	55	40	2.101	23	2.000	22	6.195	68
İhracat Yapmayanlar	27.302	7.526	45	28	0	0	222	3	4.409	59
Toplam	49.935	16.570	100	33	2.101	13	2.222	13	10.604	64

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

İhracat, Yönetim, Üretim ve Satış Sistemleri İlişkisi

İşletmelerin ihracat ile yönetim, üretim ve satış sistemleri bilgileri Tablo 3.26’da verilmektedir. Tabloya göre, işletmelerin ihracat yapma ve yapmama durumlarına göre üretim, satış, yeni pazarlara açılma, pazar araştırma, yeni ürün geliştirme, yurt içi ve dışı fuarlara katılım, performans yönetimi, kalite kontrol ve eğitim geliştirme uygulamaları gösterilmektedir.

İhracat yapanların yüzde 49’unun sistemli pazar araştırması yaptığı ve bu oranın yapmayanlarda yüzde 39 olduğu görülmektedir. Bu oranlar üretimin, satışın ve en önemlisi yeni pazarlara açılmanın bir gereği olan pazar araştırmasının ihracat yapanlarda dahi çok yüksek olmadığını göstermektedir.

Yeni ürün geliştirme oranları hem ihracat yapanlarda hem de yapmayanlarda yüksektir ve birbirine yakındır. Bu durum, işletmelerin genel olarak yenilikleri takip ettiğinin bir göstergesi olarak algılanabilir.

Yurtiçi ve yurtdışı fuarlara katılma oranlarında ihracat yapanlar lehine belirgin bir farklılık görülmektedir. Fakat ihracat yapanlar açısından bu oranların yeterli bulunmaması destekler konusunda düzenlemelere ihtiyaç olduğunun bir göstergesidir.

İstatistiksel kalite kontrol, maliyet-kar analizi ve performans yönetimi oranlarının ihracat yapmayanlarda daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum ihracat yapmayanların pazarlama, satış gibi faaliyetlerden daha çok işletmeleri yapısal olarak geliştirmeye ve böylece maliyetleri düşürmeye yönelik faaliyetlere daha çok önem verdiklerini göstermektedir. Öte yandan ihracat yapanlarda teknoloji, AR-GE ve bilgisayarlı üretim, satış, planlama yapma oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3.26. İhracat-Yönetim, Üretim ve Satış Sistemleri İlişkisi

İhracat	Sistemli Pazar Araşt. (Yüzde)	Yeni Ürün Geliş. (Yüzde)	Yurtiçi Fuar Kat. (Yüzde)	Yurtdışı Fuar Kat. (Yüzde)	Bilgisaya. Üret. Sat. Plan. (Yüzde)	Aylık Bütçe Kontrol (Yüzde)	Perform. Yönet. (Yüzde)	Maliyet-Kar Analizi (Yüzde)	İstatis. Kalite Kont. (Yüzde)	Eğit. Geliş. Uyg. (Yüzde)	Tek.noloji AR-GE (Yüzde)	
İhracat Yapan	22.633	49	75	48	32	33	71	21	37	27	41	43
İhracat Yapmayanlar	27.302	39	62	29	6	19	61	31	10	46	30	33
Toplam	49.935	43	68	38	18	25	66	26	72	37	35	38

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

İhracat-Geleceğe Dönük İhtiyaçlar

Ankete katılan işletmelerin geleceğe dönük ihtiyaçları ile ihracat durumları Tablo 3.27’de verilmektedir. Tabloya göre, ihracat yapanların ve yapmayanların geleceğe dönük ihtiyaçlarında oransal olarak belirgin bir farklılık görülmemektedir. Ancak, ihracat yapmayanların ihtiyaçlarının hemen hemen her kategoride biraz daha yüksek olduğu söylenebilir.

Yatırım için ek finansman ve ilave işletme sermayesi sağlanması, ihracat yapsın ya da yapmasın KOBİ’lerin hepsinin önemli bir sorunu ve ihtiyacıdır.

Kalite iyileştirme, teknoloji geliştirme gibi ihtiyaçlar her iki grupta da hemen hemen aynı oranlarda olsa da, bu durum bize işletmelerin günümüzdeki kalite ve teknoloji durumları hakkında çok net bilgiler vermemektedir. Çünkü ihracat yapanların kalitesi diğerlerine göre daha iyi olmasına rağmen dışa açılan işletmeler yeni standartlarla karşılaştığından, kalite iyileştirme ihtiyaçları sürekli devam etmektedir.

Markalaşma ihtiyacı oranları birbirine çok yakın düzeydedir (yüzde 47-48). Markalaşmış ürünlerin ihracatında ekonomik getirinin yüksek ve sürekli olduğu göz önüne alındığında, KOBİ’lerin markalaşma konusunda desteklenmeleri gerektiği açıktır.

Elektronik ticaret ihtiyacı duyan işletmelerin oransal olarak ihracat yapanlar arasında daha yüksek olması bu işletmelerde konu üzerindeki bilincin daha yaygın olduğunu göstermektedir. Fakat yine de bu konudaki oranların yeterli olduğunu

söylemek güçtür. İşletmelerin, günümüzde gittikçe önem kazanan e-ticaret konusunda bilgilendirilmeleri ve desteklenmeleri gerektiği düşünülmektedir.

Tablo 3.27. İhracat-Geleceğe Dönük İhtiyaçlar İlişkisi

İşletme Sayısı	Yatırım İçin Ek Finans (Yüzde)	İlave İşletme Sermayesi (Yüzde)	Kalite İyileştirme (Yüzde)	Dış Pazara Açılma (Yüzde)	Marka (Yüzde)	Yeni Ürün Geliştirme (Yüzde)	Yeni Dağıtım Kanalı Oluşturma (Yüzde)	E-Ticarete Geçiş (Yüzde)	Maliyet Düşürme (Yüzde)	Teknoloji İyileştirme (Yüzde)	
İhracat yapanlar	22.633	66	51	44	54	47	39	25	31	47	58
İhracat yapmayanlar	27.302	70	56	45	49	48	38	27	26	45	57
Toplam	49.935	68	54	44	51	47	38	26	28	46	57

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

İhracat ile Danışmanlık ve Eğitim

Ankete katılan işletmelerin ihracat durumu ve alınan danışmanlık eğitim bilgileri Tablo 3.28’de verilmektedir. Tabloya göre, ihracat yapan işletmelerin yüzde 74’ünün herhangi bir eğitim ve/veya danışmanlık hizmeti almadığı, ihracat yapmayan işletmelerde ise bu oranın yüzde 85’lere çıktığı görülmektedir. Tüm KOBİ’lere genel olarak bakıldığında aynı oran yüzde 80’ler civarında gerçekleşmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere, genel olarak KOBİ’ler danışmanlık ve eğitim hizmetlerinden çok fazla yararlanmamaktadır. Bu nedenle eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin etkin bir şekilde daha çok sayıda KOBİ’ye ulaştırılması için ihtiyaç duyulan altyapının tesis edilmesi gerekmektedir.

Pazarlama, dış ticaret, satış ve dağıtım vb. konulardaki etkin bir eğitim ve danışmanlık, ihracat yapan KOBİ’lerin mevcut ve yeni pazarlarda ihracat miktarlarını artıracak gibi ihracat yapmayan işletmelerin iç pazarda büyümesi veya ihracata başlaması için yararlı olacaktır.

Tablo 3.28. İhracat Yapma Durumu ve Alınan Danışmanlık-Eğitim İlişkisi

İşletme Sayısı		Alınan Danışmanlık ve Eğitim Sayısı	Dan. Eğt. Kullanan İşletmeler (Yüzde)	Dan. Eğt. Kullanmayan İşletmeler (Yüzde)	Ortalama Danışmanlık ve Eğitim Kullanımı (Yüzde)
İhracat Yapan	22.633	15.824	26	74	2,7
İhracat Yapmayan	27.302	11.919	15	85	2,9
Toplam	49.935	27.743	20	80	2,8

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

İhracat – Kalite Belgesi-Marka-Patent

Ankete katılan işletmelerin ihracat ve belge durumlarını gösteren veriler Tablo 3.29’da verilmektedir. Tabloya göre, ihracat yapanların yüzde 77’si, ihracat yapmayanların ise yüzde 86’sı kalite sistemi açısından hiçbir belgeye sahip değildir. İhracat yapanlarda dahi bu oranın yüksek olması bu konudaki destek ihtiyacını ortaya koymaktadır. AB’ye üyelik süreci başta ISO 9001, ISO 14000 ve CE işareti olmak üzere birçok belgeyi zorunlu hale getirmektedir. Her ne kadar ihracat yapanlarda söz konusu belgeler daha fazla ise de, İhracat kalitesinin artırılması ve ihracatın sürdürülebilirliğinin sağlanması için bu konuda işletmeleri yönlendirecek ve destekleyecek çalışmalara ihtiyaç vardır.

Tablo 3.29. İhracat-Belge İlişkisi

İşletme Sayısı		ISO 9000 (Yüzde)	TSE (Yüzde)	CE (Yüzde)	Hiç Belge Olmayan (Yüzde)	Belgesi Olan (Yüzde)	Marka (Yüzde)	Patent (Yüzde)
İhracat Yapanlar	22.633	11	16	4	77	23	46	11
İhracat Yapmayanlar	27.302	4	11	1	86	14	27	6
Toplam	49.935	7	13	2	82	18	35	8

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

İşletme Sermayesine Göre; İhracat, Kredi, Yatırım, İlave İşletme Sermayesi ve Ortaklık

Ankete katılan işletmelerin, işletme sermayelerine göre, ihracat, kredi, yatırım, ilave işletme sermayesi ve ortaklık ihtiyaç durumunu gösteren bilgiler Tablo 3.30’da verilmektedir. Tabloya göre, tüm sermaye grubundaki işletmelerin büyük çoğunluğu (yüzde 80) yatırım yapmak istemektedirler. Yatırım yapmak isteyen işletmelerin büyük çoğunluğu ise ek finansmana ihtiyaç duymaktadır (yüzde 69). Ek finansmana olan ihtiyacın yüksek olmasına rağmen kredi kullanım oranlarının çok düşük olduğu görülmektedir.

Yurtiçi veya yurtdışı ortaklık düşünenlerin sayısı işletme sermayesi 50 bin YTL’den az olan KOBİ’lerde daha yüksektir. Büyümenin ve finansman sağlamanın diğer bir yolu olan ortaklık kurmanın KOBİ’ler tarafından çok da yüksek tercih edilen bir yöntem olmadığı görülmektedir.

Kredi kullanma oranı işletme sermayesi arttıkça artmaktadır. 50 bin YTL’den az işletme sermayesine sahip işletmelerin yüzde 23’ü kredilerden yararlanabilirken, bu oran işletme sermayesi 300 bin YTL’den yüksek olan işletmelerde yüzde 52’dir. Bu farklılığın, küçük işletmelerin krediye erişim imkanlarının yetersizliğinden veya tüm işletmelerin kredi alabilmek için sermaye miktarlarına bakılmaksızın aynı koşulları sağlamaları gerekliliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu durumda küçük işletmelere özgü kredi programlarının geliştirilmesi ve bu işletmelerin finansmana erişiminin kolaylaştırılmasına yönelik çözümler geliştirilmesi gerekmektedir.

Buradan çıkan sonuçlardan biri etkin Kredi Garanti Fonlarının kurulması gereğidir. Taşra teşkilatlarıyla birlikte KOBİ’lerin ticari bankalar ve diğer mali kuruluşlarla ilişki kurarak, kredi almalarını sağlayacak bir yapılanma; bankacılık sisteminden yararlanması güç olan KOBİ’lere kredi sağlanması ve bunun sonucunda da rekabet gücü artmış KOBİ’ler oluşturulması açısından çok önemlidir.

KOBİ’lerin ülke içerisindeki üretim ve istihdam alanlarında paylarının artması için kaynak sağlamanın yanı sıra var olan kaynakları etkin ve verimli kullanabilmelerinin temin edilmesi de önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, KOBİ’lerin

işletme sermayesi yönetimi ve finansal yönetim konularındaki bilinç düzeylerinin yükseltilmesi, bilgi eksikliklerinin giderilerek teşvik ve kredi imkanlarına daha kolay ulaşabilmelerinin sağlanmasının yanı sıra finansal kiralama gibi yeni finansman tekniklerini kullanabilmelerinin sağlanması gerekmektedir. Böylece, KOBİ’ler kısa ve uzun dönemli kaynaklarını en etkin bir şekilde kullanabilecek ve işletme sermayesi yönteminde daha başarılı bir düzeye ulaşacaklardır.

Tablo 3.30. İşletme Sermayesine Göre; İhracat, Kredi, Yatırım, İlave İşletme Sermayesi ve Ortaklık İlişkisi

İşletme Sayısı		İhracat Yap. (Yüzde)	Kredi Kullanıyor (Yüzde)	Yatırım Yap. Düşünüyor (Yüzde)	Yatırım İçin Ek Finansa İhtiyaç Var (Yüzde)	İlave İşletme Sermayesine İhtiyaç Var (Yüzde)
İşletme Sermayesi 50 Bin YTL'den Az	16.623	39	23	80	69	56
İşletme Sermayesi 51-150 Bin YTL	9.906	42	34	82	73	59
İşletme Sermayesi 151 – 300 Bin YTL	5.730	51	43	83	72	57
İşletme Sermayesi 301 Bin YTL'den Yüksek	9.083	62	52	82	69	52
Yanıtsız	8.593	39	25	64	57	44
Toplam	49.935	45	33	78	68	54

Kaynak: KOSGEB anket verilerinden çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Bu bölümde; KOBİ’lerin mevcut yapısını daha iyi anlayabilmek ve bunlara yönelik destekleme politikası önerileri geliştirebilmek amacıyla çalışma kapsamında irdelenen KOBİ anketini genel olarak değerlendirdiğimizde aşağıdaki temel hususlar saptanmıştır:

- İşletmelerin düşük teknoloji ile üretim yapmakta oldukları ve çoğunun yeni yatırıma ihtiyaç duyduğu,
- İşletmelerin önemli bir kısmının patent ve markaya sahip olmadıkları,
- İşletmelerin büyük çoğunluğunun herhangi bir kalite belgesinin bulunmadığı,
- İşletmeler arasında elektronik ticaret yapanların oranının çok düşük olduğu,
- İşletmelerin sermayelerinin çok düşük olduğu,
- İşletmelerin çok azının kredi kullandığı,

- İşletmelerin yeni yatırım yapmak ve ihracata yönelmek için finansman ihtiyacının bulunduğu,
- İşletmelerin büyük çoğunluğunun eğitim ve danışmanlık hizmetlerinden yararlanamadığı,
- İhracat yapan işletmelerin çok azının yurt dışı fuarlara katıldığı,
- İhracat yapmayan işletmelerin buna sebep olarak gösterdiği en önemli nedenlerin kaynak yetersizliği (sermaye, teknoloji, malzeme vs.) ve dış pazarı tanımama olduğu şeklinde özetlenebilir.

Bilindiği üzere işletmelerin ihtiyaçları sınırsız olmakla birlikte ve bu alandaki kamu kaynağı sınırlıdır. Dolayısıyla birinci bölümde tartışıldığı üzere kaynakların dağıtılmasında önceliklerin belirlenmesi gerekmektedir. Öncelikler belirlenirken belirli rekabet ölçütlerinin kullanılması gerekmektedir. İçinde bulunduğu sektörünün büyümesinden daha fazla büyüyen, bir önceki döneme göre sektöründeki ihracat oranının üstünde bir ihracat artışı yapan, istihdamını artıran, teknolojik yenilik yapan işletmeler öncelikle desteklenmelidir.

4. KOSGEB’İN YAPISI VE DESTEK SİSTEMİ

Bu bölümde KOSGEB’in idari yapısı ve organları ile görev, yetki ve sorumluluklarına yer verilmiş ve KOSGEB’in sağladığı destekler, edinilen bilgiler doğrultusunda analiz edilmeye çalışılmıştır.

4.1. KOSGEB’in İdari ve Mali Yapısı

KOSGEB, ülkenin ekonomik ve sosyal gereksinmelerinin karşılanmasında KOBİ’lerin pay ve etkinliği ile rekabet güçlerini artırmak, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur.⁶²

KOSGEB’in İdari Yapısı ve Organları

KOSGEB idari olarak Genel Kurul, İcra Komitesi ve Başkanlık’dan oluşmaktadır. KOSGEB Genel Kurulu KOBİ geliştirme ve destekleme politikasını belirlerken, İcra Komitesi bu politikaların gerçekleşmesine yönelik uygulama kararlarını alır. İdare Başkanlığı ise uygulamayı gerçekleştirir.

KOSGEB’in iki üst organı olan Genel Kurul ile İcra Komitesinin üyeleri, ilgili kurum ve kuruluşların üst düzey yetkilileri ile özel sektör temsilcilerinden oluşturulmuştur. Genel Kurul ile İcra Komitesi üyelerinin KOBİ’lerle ilgili paydaşlardan oluşması, destek programlarının bütüncü bir anlayışla hazırlanıp uygulanabilmesi için gerekli örgütsel ortamı sağlamaktadır.

Genel Kurul

KOSGEB Genel Kurulu Başbakanın veya görevlendireceği Devlet Bakanının başkanlığında, beş bakan, üç müsteşar, bir teknik üniversite rektörü, kamu bankalarının genel müdürleri ve KOBİ’lere yönelik faaliyette bulunan diğer kamu ve özel sektör kuruluşlarının temsilcileri olmak üzere toplam 40 üyeden oluşur. Genel Kurula, Kalkınma Plan ve Programlarında belirlenen ülke önceliklerinin idare

⁶² 3624 sayılı KOSGEB Kanunu.

politikasına dönüştürülerek, yıllık programlarına yansıtılması ve uygulama sonuçlarının izlenmesi gibi görev ve yetkiler verilmiştir.⁶³

Genel Kurulun, Kanuna göre yılda iki kez toplanması gerekirken 1990 yılından 2005 yılına kadarki 15 yıllık dönemde ancak 12 kez toplanmıştır. 1993, 1997, 2002, 2003 ve 2005 yıllarında ise hiç toplanmamıştır. Bu durumda, KOSGEB faaliyetlerinin Genel Kurul ile bağlantısının zayıf olduğu ve sağlıklı politika oluşturmadan uygulama yapıldığını söylemek mümkündür.

KOSGEB Genel Kurulunun politika üretme açısından etkinliğini değerlendirdiğimizde, 1990-2004 yılları arasındaki toplantı tutanaklarının incelenmesinden⁶⁴; KOSGEB ve KOBİ’lere dönük politika ve programlara ilişkin herhangi bir önerinin karara bağlanmadığı görülmektedir. KOSGEB Genel Kurulu her ne kadar paydaşlardan oluşmuş uygun bir yapılanma gibi görünse de, uygulamada Genel Kurulun çalışma usul ve esaslarının olmaması paydaş görüşlerinin KOSGEB programlarına yeterince yansımaları engellemiştir.

İcra Komitesi

İcra Komitesi, Sanayi ve Ticaret Bakanının başkanlığında, DPT Müsteşarı, Maliye Bakanlığı Müsteşarı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarı, TOBB Yönetim Kurulu Başkanı, TESK Başkanı, Genel Kurulda temsil edilen Teknik Üniversite Rektörü, TÜBİTAK Başkanı ve İdare Başkanından oluşmaktadır.

KOSGEB kuruluş Kanununun ilgili maddesine göre Komitenin görevleri, Genel Kurulun belirlediği politikalar, amaçlar, hedefler ve ilkeler istikametinde küçük ve orta ölçekli imalat sanayiinin geliştirilmesi ve desteklenmesine ilişkin uygulama kararlarını almak ve yürütmektir. Maddenin öteki bentlerine göre İcra Komitesinin görevi; bütçe ve personele ilişkin kararları onamak, yönetmelikleri yürürlüğe koymaktır. Ancak KOSGEB Genel Kurulu Kanununun gerektirdiği biçimde düzenli toplanmayıp gerekli olan politikaları belirleyemediği için İcra Komitesince alınan

⁶³ 3624 sayılı Kanun.

⁶⁴ Genel Kurulun 12 toplantısının tutanakları.

uygulama kararlarının Genel Kurulca belirlenen politika dayanaklarının olmadığını söylemek mümkündür.

Diğer taraftan, İcra Komitesinin de çalışma usul esasları olmadığı için bu süreç komite başkanının inisiyatifine kalmakta ve bir çok kurumun görüşü ve önerileri kararlarına yansımamaktadır.

KOSGEB’in üst düzey karar alma ve yönetim organları KOBİ geliştirme ve destekleme programlarının hazırlanması, uygulanması ve etkilerinin izlenmesi gibi konularda etkin değildir. Bu durum KOBİ’lere hangi alanlarda ve önceliklere göre kaynak ayrılacağı ile ayrılan KOSGEB kaynaklarının etkin ve verimli kullanımını engellemektedir.

KOSGEB’in destek ve hizmetlerini etkin bir şekilde KOBİ’lere ulaştırabilmesi için; Genel Kurulunun KOSGEB politika ve programlarını belirleyebilecek ve uygulama sonuçlarını izleyebilecek bir yapıya dönüştürülmesi gerekmektedir. Bunun için Genel Kurulun çalışma usul ve esaslarının belirlenmesi ve üye sayısının azaltılarak faal katılımın sağlanabileceği bir ortam yaratılması ve uygulama sonuçlarını değerlendirebilecek yapının oluşturulması gerekmektedir. İcra Komitesinin ise uygulama kararlarını oluşturmadan önce üyelerinin temsil ettiği kurum ve kuruluşların tecrübe ve bilgi birikimlerinden yararlanılarak görüşlerinin kararlara yansıtılabileceği bir ortamın oluşturulması gerekmektedir.

Başkanlık

KOBİ’lerin uygun kalite ve standartlarda üretim yapabilmesi için merkez ve enstitüler şeklinde teşkilatlanma ile danışmanlık, yönlendirme, rehberlik, eğitim hizmetlerinin yerine getirilmesi hususunda İcra Komitesince alınan kararları uygulamak, merkez ve enstitülerde gerekli ekipman, atölye ve laboratuvar araç ve gereçlerin yurt içi ve yurt dışından tedariki hususunda İcra Komitesince alınacak kararları uygulamak, işletmelerin geliştirilmesi, desteklenmesi ve yönlendirilmesi için gerekli politika ve stratejileri belirlemek ve uygulamaya yönelik teklifleri hazırlayıp İcra Komitesine sunmak başkanlığın temel görevleridir.

3624 sayılı Kanunda KOSGEB’in örgüt yapısıyla ilgili ayrıntılı düzenlemeler yer almadığından KOSGEB, 1998 yılında İcra Komitesi Kararı ile yürürlüğe konulan Değişim Mühendisliği Projesinde⁶⁵ belirlenen ve daha sonra muhtelif İcra Komitesi kararlarıyla revize edilen örgüt yapısı aracılığıyla yönetilmektedir.

Değişim Mühendisliği Projesi ile İdarenin misyonu, stratejik hedefleri ve örgüt yapısı belirlenmiştir. Buna göre idarenin misyonu;

- Küçük işletmelerin ulusal ve uluslararası piyasalarda rekabet edebilmelerini sağlayacak araçları geliştirmek ve desteklemek,
- Her türlü bilgi ihtiyaçlarını karşılamak,
- Pazar ve teknoloji yönelimli, katma değeri yüksek üretim alanlarında yeni iş olanakları oluşturmak,
- Girişimcilik ortamlarını hazırlamaktır.

Değişim Mühendisliği Projesinin bir sonucu olarak Başkanlık, Genel Kurul ve İcra Komitesi kararları doğrultusunda stratejik yönetim ilkelerini uygulayan, politika ve hedef belirleyen, planlayan, strateji geliştiren, koordine eden, izleyen, değerlendiren ve denetleyen birimlerden oluşmuştur.

Bu çerçevede KOSGEB’in ana fonksiyonları şunlardır;

- Bilgi sistemleri ve elektronik ticaretin geliştirilmesi,
- Teknoloji desteği,
- Finansman desteği,
- Eğitim ve danışmanlık desteği,
- Pazar araştırma desteği.

⁶⁵ 20 Mayıs 1998 tarihli İcra Komitesi Kararı. Proje ile KOSGEB yapılandırılmıştır.

Bu amaca yönelik olarak, Bilgi Sistemleri ve Elektronik Ticaret Süreçleri Grubu, Teknoloji Destek Süreçleri Grubu, Finansman Destek Süreçleri Grubu, Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Enstitüsü, Bölgesel Kalkınma Enstitüsü ve Girişimciliği Geliştirme Enstitüsü, Küçük İşletmeleri Geliştirme Merkezleri (KÜGEM) ve Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER) faaliyetlerini sürdürmektedir. 2003 ve 2004 yıllarında İzleme Değerlendirme Grubu, Dış İlişkiler Koordinasyon Grubu ve Stratejik Araştırmalar Merkezi kurulmuş, KÜGEM merkezleri içinde olan laboratuvarlar ayrılarak İşletme Geliştirme Merkezleri (İGEM) ile Laboratuvar Merkezleri oluşturulmuştur. 2006 yılında ise laboratuvarlar tamamen kaldırılarak Bölgesel Sanayi Kalkınma Merkezlerine (BSGM) dönüştürülmüştür. 2007 yılının sonunda da BSGM’ler, İGEM’lere dönüştürülmüştür.

Enstitüler ve süreç grupları; destek programlarını ve ilgili işlemleri tasarlayan, sorunları analiz eden ve çözümleyen, proje geliştiren, yeni iş imkanları araştıran ve destekleyen, kurumsal düzeyde işbirliği oluşturan ve hedef öneren çalışma gruplarından oluşmaktadır.

Geliştirme merkezleri ise; destekleme programlarını uygulayan, sorunları tespit eden, analiz eden, çözümleyen, eğitim ve danışmanlık hizmetleri veren, yönlendiren, proje ve yeni iş imkanları geliştiren ve destekleyen, işbirliği oluşturan ve hedef uygulayan çalışma gruplarından oluşmaktadır.

KOSGEB halen 35 adet İGEM, 20 adet TEKMER müdürlüğü ile faaliyetlerini sürdürmektedir. KOSGEB yapılanmasında KOBİ’lere destekler İGEM, ve TEKMER gibi İş Geliştirme Merkezleri aracılığıyla verilmektedir.

Çalışma Programı ve Faaliyet Raporları

Çalışma programı; KOSGEB’in yıllık hedeflerini, KOBİ’lere hangi program, proje ve kaynaklarla destek verileceğinin ve ulaşılabilecek muhtemel sonuçların belirlendiği ve bütçe ile birlikte İcra Komitesinin onayından geçirilerek yürürlüğe konulan dokümandır. Faaliyet raporları ise önceki yıl hedeflerinin gerçekleşme sonuçlarını ortaya koyan dokümandır.

Çalışma programları genel strateji, politika ve hedeflerin, yıllık hedef ve uygulama programlarına dönüştürülerek bütçe ile ilişkisinin sağlandığı programlardır. Bu çerçevede KOSGEB 2000-2005 yıllarına ilişkin çalışma programları ile faaliyet raporları incelenmiş ve bunların olması gerektiği biçimde hazırlanmadığı ve uygulanmadığı görülmüş olup, belirlenen hususlar aşağıda verilmektedir.

- Çalışma programlarında, öngörülen proje ve programların nasıl ve hangi araçlarla yürütülebileceği ve ne gibi sonuçlar elde edileceği bilgileri yerine genel amaçlar sıralanmıştır.
- Faaliyet raporlarında ise, yürütülen etkinlikler ve bunların program hedefleriyle uyumunun tartışılabileceği bilgilere yer verilmemektedir.
- Bütçe başlangıç ödenekleri ile gerçekleştirmeleri arasında görülen önemli sapmaların nedenleri, program ve raporlara yansımamaktadır.
- KOSGEB’in destek politikalarında önemli değişiklikler yapabilecek kararlar ve başlatılan projeler herhangi bir programa dayanmamaktadır.
- AB projelerinde karşılaşılan sorunlar ve önemli bütçe sapmaları ile verilen taahhütlerin yerine getirilememesi gibi aksaklıklara ilişkin bilgiler çalışma ve faaliyet raporlarında yer almamaktadır.

Sonuç olarak, çalışma programlarına ve faaliyet raporlarına yeterince önem gösterilmemesi, destek sistemi ve genel işleyişte ortaya çıkan sorunlarda kurumun yeterince etkin çözümler getirmesini engellemektedir. Çalışma programında yer alan hedefler açık, net, somut ve ölçülebilir olmalıdır. Faaliyet raporlarında ise çalışma programıyla ortaya konan hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı ve varsa sapmalar gerekçeleriyle açıklanmalıdır.⁶⁶

⁶⁶ Sev, 2006.

KOSGEB’in Mali Yapısı

KOSGEB’in gelirleri 3624 sayılı Kuruluş Kanuna göre;

- Genel Bütçeye konulan ödenekler,
- Kamu İktisadi Teşebbüslerinin kurumlar vergisi matrahlarının yüzde 1’i,
- Çeşitli meslek oda ve borsaları ile konfederasyonların ödenekleri,
- Organize sanayi bölgeleri arsa satış gelirlerinden elde edilecek tutarların yüzde 1’i,
- Dış krediler ve hibeler,
- Bağışlar ile diğer gelirlerden,

oluşmaktadır.

KOSGEB 2000-2006 bütçe gelirleri ve gerçekleştirmeleri Tablo 4.1’de verilmektedir. Tabloya göre, KOSGEB’in 2001-2004 dönemindeki gelirleri, beklentilerinin üzerinde gerçekleşmiştir. Bütçe ödenekleri ile harcamalar arasındaki sapma oranları öylesine yüksektir ki, kullanılmayıp bir sonraki yıla aktarılan gelirler KOSGEB’in 2005 yılı toplam gelirlerinin yarısına ulaşmaktadır. Bu büyüklükteki sapma oranları, programların gerçekçi olarak hazırlanmadığını ve kaynakların etkin biçimde kullanılmadığını göstermektedir.

Tablo 4.1. KOSGEB Bütçesi (2000-2006)

(Bin YTL)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Tahmin Edilen Gelir (Yılı Bütçe)	14.400	17.000	34.000	187.000	291.720	301.000	209.890
Gerçekleşen Gelir	11.523	31.572	154.142	245.072	381.784	278.316	186.386
Geçen Yılandan Devreden	1.843	1.772	1.692	127.154	93.601	150.000	75.000
Genel Bütçe Ödenek	8.450	15.344	6.007	-	71.840	75.000	89.490
Diğer	1.277	869	19.050	58.278	117.665	13.500	32.400
KOSGEB Genel Bütçe Dışı Gelirleri	29.504	13.586	127.393	59.638	99.278	57.985	13.000
Bütçe Kesin Hesap (Harcama)	9.645	15.222	25.748	149.523	172.044	103.438	80.247

Kaynak: KOSGEB Bütçe Kesin Hesapları 2000-2006.

KOSGEB gider bütçesi destek, yatırım ve cari kalemlerinden oluşmaktadır. Tablo 4.2’de 2000–2006 yılları KOSGEB bütçesinin başlangıç ödenekleri ile gerçekleştirmeleri karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Tabloya göre, KOSGEB bütçesinin gerçekleştirme oranları yıllara göre yüzde 90 ile yüzde 38 oranlarında gerçekleşmiştir.

Bütçenin destek ödeneğinde ise, aynı yıllarda yüzde 25 ile yüzde 96 arasında bir gerçekleştirme sağlanmıştır. 2003-2006 yıllarına baktığımızda ise sırasıyla yüzde 96, 63, 39, 25 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2003-2004 yıllarındaki gerçekleştirme oranının kısmi yüksekliği bu yıllarda KOSGEB’in desteklerinin önemli bir kısmının banka kredilerine aktarılmasından kaynaklanmaktadır.

2000-2004 yılları arasında yatırım ödeneğinin gerçekleşmesinin sürekli olarak düştüğü, 2000 yılındaki yüzde 70’lerden 2006 yılında yüzde 32’lere gerilediği görülmektedir. Yatırım projelerinin önemli bir kısmının AB ve Dünya Bankası projelerinden oluştuğu göz önüne alındığında bu projelerde yeterince başarı gösterilemediği bütçe performansından anlaşılabilir.

KOSGEB destek bütçesinin 2004 yılında 84 bin YTL yani yüzde 37’sinin, 2005 yılında 150 bin YTL yani yüzde 61’inin, 2006 yılında ise 107 bin YTL yani yüzde 75’inin KOBİ’lere aktarılamaması, KOSGEB’e sağlanan kıt kaynakların dahi KOBİ’lere destek olarak verilemediğini göstermektedir.

Tablo 4.2. Ödenek Türlerine Göre Bütçe

(Bin YTL)

	Toplam Bütçe			DESTEK			YATIRIM			CARI		
	Baş.Öd.	Gerçek.	%	Baş.Öd.	Gerçek.	%	Baş.Öd.	Gerçek.	%	Baş.Öd.	Gerçek.	%
2000	14.400	9.645	67	4.000	1.715	43	2.156	1.511	70	8.244	6.418	78
2001	17.000	15.221	90	4.000	3.618	90	3.417	1.460	43	9.583	10.143	106
2002	34.000	25.748	76	8.000	7.339	92	6.900	2.516	36	19.100	15.893	83
2003	187.000	149.522	80	128.494	123.678	96	25.965	3.701	14	32.541	22.142	68
2004	291.720	172.044	59	228.000	144.111	63	23.579	3.742	16	40.141	24.190	60
2005	301.000	136.347	45	237.000	93.415	39	21.471	8.117	38	42.529	34.815	81
2006	209.890	80.247	38	143.000	36.136	25	10.800	3.490	32	56.090	40.621	72

Kaynak: KOSGEB Bütçe kesin hesapları 2000-2005.

2004 yılı destek bütçe sapmaları Tablo 4.3’de verilmektedir. Tabloya göre, 2004 yılında Bilgisayar Yazılım Desteği için ayrılan 12,8 milyon YTL tutarındaki ödeneğin yüzde 139 oranında aşılarak yaklaşık 30,7 milyon YTL harcanmış olması dikkat çekmektedir.

KOSGEB destek bütçelerinde önemli sapmalar bulunmaktadır. KOSGEB yönetim bilgi sistemi, uygulamada karşılaşılan olumsuzlukları gecikmeksizin ortaya çıkarabilecek ve raporlayabilecek yetkinlikte olmadığı için KOSGEB kaynaklarının büyükçe bir bölümünün amaca dönük kullanılıp kullanılmadığı bilinmemektedir.

Tabloya göre, İhracat Amaçlı Yurtdışı İş Gezisi, İhracata Yönlendirme Desteği, Yurtdışı Pazar Araştırma desteği, Projeler, İş Geliştirme Merkezi desteği ve Patent, Faydalı Model ve Endüstriyel Tasarım gibi 6 destek gerçekleşmesi yüzdesi 0 ile 4 arasında değişmektedir. Diğer danışmanlık, yeni girişimci ve ihracata yönelik desteklerde de kullanım oranı çok düşük seviyelerde kalmaktadır. Bu sayılan desteklerin yeterince kullandırılmaması; alınan patent sayısının artırılması, yeni girişimcilerin desteklenmesi, belgelenme ve standartlara uyum, pazar araştırma ve ihracat artırılması gibi genel politika hedefleriyle uyumlu bir program yürütülemediğini göstermektedir.

Tablo 4.3. 2004 Yılı Destek Bütçeleri Sapmaları (Bin YTL)

Destek Adı	Bütçe	Gerçekleşme	Gerçekleşme Oranı (Yüzde)
Bilgisayar Yazılımı	12.825	30.696	239
Yurtiçi Sanayi Fuarlarına Katılım	1.263	2.374	188
Yurtdışı Daimi Sergi Katılım	1.372	2.035	148
İhracat Amaçlı Yurtdışı İş Gezisi	15.134	1	0
İhracata Yönlendirme	1.836	8	0
Yurtdışı Pazar Araştırma	2.424	54	2
Projeler	17.000	458	3
İş Geliştirme Merkezi	499	20	4
Patent, Faydalı Model ve Endüstriyel Tasarım	1.232	53	4
CE İşaretlemesine İlişkin Genel Test/Analiz	5.510	829	15
Ortak Kullanım Amaçlı Makine – Teçhizat	15.763	3.513	22
Yeni Girişimci	3.447	938	27
Bilgi Ağları ve E-İş	7.574	3.240	43
Milli Katılım Düzeyindeki Yurt Dışı Fuarlara Katılım	6.851	3.121	46
Danışmanlık	12.309	6.237	51

Kaynak: KOSGEB Bütçe kesin hesaplarından çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

4.2. KOSGEB’in Destek Sistemi

4.2.1. KOSGEB Desteklerinin Gelişimi

KOSGEB, imalat sanayiindeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesi için gerçekleştirdiği hizmet ve faaliyetlerini, kalkınma planları ve programlarda yer alan politika, hedef ve tedbirler çerçevesinde yürütmekle yükümlüdür.

2003 yılı öncesinde düşük miktarlarda ve çok az sayıdaki işletmeyi desteklemiş olan KOSGEB, 2003-2005 yıllarında daha önce de bahsedildiği üzere beklentilerinin çok ötesinde artmış olan gelirlerini değerlendirebilmek ve gelişen şartlara uyum sağlayabilmek için destek yönetmeliğini 2003 ve 2005 yıllarında değiştirmiş, 9 olan destek sayısını 22’ye yükseltmiş ve destek ödeme tutarlarını artırmıştır. 2003 yılındaki değişiklikler önceki yönetmeliklerden köklü farklılıklar içermesi bakımından anlamlıdır. 2005 yönetmeliği ise daha çok 2003 yılındaki yönetmeliğin iyileştirilmesi ve uygulamadaki sorunların giderilmesine yöneliktir.

KOSGEB’in destek yönetmelikleri incelendiğinde; 2000-2005 yıllarında KOSGEB’in destekleri verme yöntemleri önemli bir şekilde değişmiş ve destekleme yöntem ve ilkelerinde gelişmiş ülke destek yöntem ve ilkelerine doğru bir dönüşüm izlenmektedir. Ancak, desteklerin katma değeri, performansı ve hedefleri ile gerçekleştirmeleri konularında KOSGEB hala bir ilerleme sağlayamamıştır.

2003 yılı öncesi genel olarak, KOBİ’lerin destek talebinde bulunması üzerine işletme KOSGEB uzmanı tarafından incelenmekte, olumlu görülmesi halinde destek verilmekte iken, izleme, değerlendirme, destek performansı, fayda-maliyet analizi, etki değerlendirme gibi desteğin performansına ilişkin değerlendirmeler yapılmamıştır.

İşletme Analizi ve Stratejik Yol Haritası Uygulamaları

KOSGEB 2003-2004 yıllarında desteklerin çok büyük bir oranını, işletmeleri ciro, sektör, makine parkı, personel yapısı, pazar payı ve yönetim anlayışı gibi unsurlar açısından değerlendiren, işletme analizine dayanarak vermiştir.

2003-2004 yılında analiz yapılan işletme sayısı, destek alan işletme sayısı ile önerilen ve verilen destek sayıları Tablo 4.4’de verilmektedir. Tabloya göre 2003-2004 yıllarında KOSGEB uzmanları tarafından 7.928 işletme analiz edilmiş ve 5.138 işletmeye destek sağlanmıştır. Bu analizlerde işletmelere ortalama 4,8 destek önerilmiş, ancak 1,6 destek verilmiştir. Söz konusu durumdan KOSGEB’in daha fazla destek verebilecek kaynağı olmasına ve KOBİ’lerin talepleri olmasına rağmen kaynaklarını kullandırmaması anlaşılabilir değildir.

Tablo 4.4. Analiz Yöntemiyle Verilen Destekler (2003-2004)

İşletme Analizi ile Destek Alması Uygun Görülen İşletme Sayısı	İşletme Analizi İle Destek Alan İşletme Sayısı	Yüzde	Önerilen Destek Sayısı	Verilen Destek Sayısı	Yüzde	İşletme Başına Verilen Destek Sayısı	İşletme Başına Önerilen Destek Sayısı
7.928	5.138	65	37.760	8.076	21	1,6	4,8

Kaynak: KOSGEB 2003-2004 analiz verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

2005-2006 yıllarında ise işletmelerin, muhasebe, yönetim, satış ve pazarlama, alınan eğitim, teknoloji ihtiyaçları ve kredi kullanma konularında durumlarını saptamak için anket uygulanmış ve işletmeler gelişmişlik düzeylerine göre görece olarak sınıflandırılmış, daha sonra ise KOSGEB destekleri ile ulaşacakları hedefleri içeren stratejik yol haritası (SYH) hazırlanmış ve bu yönde sağlanacak destekler belirlenmiştir.

2005-2006 yıllarında (21.03.2006 tarihine kadar) KOSGEB tarafından kabul edilen SYH’ler kapsamında verilmesi öngörülen destek sayıları Tablo 4.5’de verilmektedir. Kabul edilen SYH’lerin ortalama tamamlanma süresi 3 yıldır. Tabloya göre 6.019 işletmenin SHY’si kabul edilmiş olup, 5.033 işletmenin ise incelemesi devam etmektedir. Kabul edilen SYH’lerde KOSGEB’in vereceği toplam destek sayısı 54.074 adettir. Ortalama işletme başına 9 destek verilmesi planlanmıştır. Ancak, KOSGEB’in belirli programlar dahilinde işletme başına 9 destek verebilecek bir kaynağı bulunmamaktadır. Çünkü işletme başına 9 desteğin ortalama maliyeti yaklaşık 70 bin YTL’dir.⁶⁷ Bunu da işletme sayısı ile çarptığımızda yaklaşık 420

⁶⁷ KOSGEB Destek Yönetmeliğinden, desteklerin limitlerinin ortalaması ile hesaplanmıştır.

milyon YTL’ye ulaşılmaktadır. KOSGEB’in 2006-2008 döneminde yaklaşık 21 bin SYH kabul edeceği varsayıldığında⁶⁸ 3 yıl içinde SYH kapsamında 1,6 milyar YTL’lik bir bütçeye ihtiyaç olacaktır. Ayrıca SYH doldurma şartı olmayan⁶⁹ işletmeler için verilecek destekler de hesaba katılırsa bu rakam daha da artacaktır.

Görüleceği üzere, KOSGEB’in önümüzdeki üç yıllık dönem için tutarlı bir destek politikası oluşturması ve SYH’leri önceliklendirilmesi gereklidir. KOSGEB’in gerekli kaynakları bulamaması durumunda işletmelere verdiği taahhütleri yerine getiremeyeceği ve uygulanan programların yarım kalacağı düşünülmektedir. Bu nedenle KOSGEB’in işletmelere ancak, karşılayabileceği destekleri sunması önemlidir.

Tablo 4.5. SYH ile Verilmesi Planlanan Destekler

SYH Gönderen İşletme Sayısı	İncelenen SYH	SYH'si Kabul Edilen İşletme Sayısı	Verilecek Toplam Destek Sayısı	İşletme Başına Önerilen Ortalama Destek Sayısı
11.052	5.033	6.019	54.074	9

Kaynak: KOSGEB SYH verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

Tablo 4.6’da ise SYH dolduran işletmelerin çalışan sayısı ve ihracat yapıp yapmadığı bilgileri verilmektedir. Tabloya göre, SYH’si kabul edilen işletmelerin yüzde 20’si 1-9 işçi çalıştıran, yaklaşık yüzde 15’i 50-150 işçi çalıştıran ve yüzde 65’i 10-49 işçi çalıştıran işletmelerden oluşmaktadır. SYH’si kabul edilen işletmelerin yaklaşık yüzde 70’i ihracat yapan işletmelerdir.

Tablo 4.6. SYH Dolduran İşletmelerin Çalışan Sayısı ve İhracat Durumu

Çalıştırılan Eleman Sayısı	SYH Gönderen İşletme Sayısı	SYH'si Kabul Edilen İşletme Sayısı	Yüzde	İhracat Yapan İşletme Sayısı (SHY'si Kabul Edilmiş İşletmeler)
1-9	2.800	1.266	20	562
10-49	6.668	3.779	65	2.600
50-150	1.564	971	15	870
150+	20	3	-	2
Toplam	11.052	6.019	100	4.034

Kaynak: KOSGEB SYH verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

⁶⁸ İnceleme aşamasında bulunan 5.033 SYH ve yapılan 50 bin anketten potansiyel SYH doldurabilecek 20 bin işletmeden 10 binin daha SYH dolduracağı varsayılmıştır.

Bu çerçevede, KOSGEB’in 2003-2006 yıllarında sağladığı desteklerin dağılımı Tablo 4.7’de verilmektedir. Tabloya göre 2003-2006 yıllarında KOSGEB desteklerinin yüzde 51,9’u KOBİ’lere kredi sağlamak için bankalara aktarılan kaynaklara, yüzde 10,4’ü teknoloji ve AR-GE projelerine, yüzde 10,1’i bilgisayar yazılım desteğine, yüzde 8,5’i istihdam desteğine, yaklaşık yüzde 4,7’si danışmanlık ve eğitim desteklerine, yüzde 5’i yurtiçi ve yurtdışı fuar desteklerine ve geriye kalan yüzde 8,4’ü ise diğer desteklere tahsis edilmiştir. KOSGEB desteklerinin bankalarca verilen kredi, teknoloji, yazılım, istihdam, danışmanlık ve eğitim ve fuar desteklerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Bu yıllarda KOBİ’ler girişimcilik, ihracata yönlendirme, pazar araştırma, marka ve patent desteklerini yeterince kullanmamıştır. Halbuki söz konusu destekler yeni girişimciler ve mevcut KOBİ’ler için son derece önemli desteklerdir.

Tablo 4.7. Destek Türlerine Göre Dağılım (2007 yılı fiyatlarıyla, YTL)

DESTEKLER	2003	2004	2005	2006	Toplam	Yüzde
FON SERMAYE İŞTİRAK YÖN	127.267.744	45.225.167	59.959.391	18.805.698	251.257.999	51,9
TEKNOLOJİ	6.093.084	23.178.946	15.059.010	5.823.329	50.154.369	10,4
YAZILIM ve BİLGİ SİS.	5.886.317	40.414.394	613.263	1.909.654	48.823.628	10,1
İSTİHDAM	4.421.552	14.531.087	17.104.717	4.941.542	40.998.898	8,5
DANIŞMANLIK ve EĞİTİM	2.316.477	11.654.757	6.906.550	1.705.496	22.583.280	4,7
YURT İÇİ FUAR	4.384.467	7.253.684	1.028.469	358.735	13.025.355	2,7
ORTAK KULLANIM ATÖLYESİ	5.387.776	4.183.477	2.187.659	1.000.034	12.758.947	2,6
YURT DIŞI FUAR	2.890.670	6.458.178	947.971	832.870	11.129.690	2,3
ALTYAPI-ÜST YAPI	1.132.093	5.037.339	2.550.420	192.809	8.912.661	1,8
MARKA OLUŞTURMA ve TANITIM	309.102	7.172.853	0	0	7.481.955	1,5
YENİ GİRİŞİMCİ ve İŞ GELİŞTİRME	155.241	1.141.999	2.367.366	691.719	4.356.324	0,9
MARKA ve TANITIM	0	0	2.365.314	1.571.490	3.936.806	0,8
ULUSAL/ULUSLAR ARASI İLİŞ.	751.257	2.540.119	0	0	3.291.376	0,7
CE TEST	31.393	987.873	693.203	261.348	1.973.817	0,4
PROJELER	46.782	545.434	765.415	492.644	1.850.275	0,4
YEREL EKO.ARAŞ.	0	1.157.042	221.192	1.503	1.379.737	0,3
PATENT FAYDALI .MODEL ENDUST.TAS	1.010	63.326	13.156	35.160	112.652	0,0
YURT DIŞI PAZAR ARAŞTIRMA	0	64.461	0	0	64.461	0,0
İHRACATA YÖNLENDİRME	0	10.063	0	0	10.063	0,0
TOPLAM	161.074.967	171.620.198	112.783.097	38.791.287	484.269.549	100

Kaynak: KOSGEB Bütçe kesin hesaplarından çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

⁶⁹ Anket sonuçlarına göre D grubu işletmelere, eğitim vs destekler SHY aranmadan verilebilir.

KOSGEB KOBİ Kredileri (2003-2007)

KOSGEB 2003 yılında kendi kaynağını bankalar aracılığıyla kullanırmak suretiyle kredi uygulamasına başlamıştır. Daha sonra 22/3/2004 tarihli ve 2004/7131 sayılı Kararnamenin eki "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Geliştirilmesi ve Desteklenmesi Amacıyla KOSGEB Tarafından Uygun Koşullarda Finansal Destek Sağlanması Hakkında Karar ile işletmelere kamu bankaları aracılığıyla sıfır faizli kredi uygulaması başlatılmış ve KOBİ'lere ihracat, istihdam ve yatırım kredileri kullanılmıştır. Kredilerin üst limiti 100 dolar karşılığı YTL'dir. KOBİ'lere son olarak 26.04.2008 tarih ve 2008/13524 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla uygulama genişleterek kamu bankaların dışındaki bankalar da sisteme dahil edilerek işletmelere kullanılacak kredinin tavan faiz miktarı 300 bin YTL'ye çıkarılmıştır. 2003-2005 yıllarında kamu bankaları aracılığıyla KOBİ'lere kullanılan kredilerin verileri Tablo 4.8'de verilmektedir. KOSGEB 2003-2007 döneminde KOBİ'lere toplam 16.513 kredi ile 1.695 milyon YTL'lik kaynak kullanılmıştır. 16.513 kredinin kaç KOBİ tarafından kullanıldığı ve bu işletmelerde sağlanan faydalara ilişkin KOSGEB'in yaptığı veya yaptırdığı bir çalışma bulunmamaktadır.

Tablo 4.8. KOSGEB Banka Kredileri (Cari Fiyatlarla Bin YTL)

Yılı	Kredi türü	Kredi Sayısı	Kullandırılan Kredi Miktarı	KOSGEB Kredi Maliyeti
2003	İşletme Kredisi	560	45.580.000	7.976.500
2004	İşletme	1.240	89.622.400	26.887.720
	İhracat	1.624	185.194.741	2.083.441
	Toplam	3.424	320.397.141	36.947.661
2005	İstihdam	380	30.547.500	2.092.295
	İhracat	2.979	344.327.986	7.747.380
	İşletme	396	37.637.000	9.409.250
	Toplam	3.755	412.512.486	19.248.925
2006	İstihdam	617	54.237.500	4.519.792
	İhracat	2.080	240.323.016	2.253.028
	Toplam	2.697	294.560.516	6.772.820
2007*	Gıda Sektörü	181	10.642.690	3.605.997
	Deri Sektörü	76	8.785.000	2.590.416
	E İmza	51	42.300	42.300
	Bilişim	102	1.182.318	228.179
	İhracat	3.352	435.418.165	16.459.887
	İstihdam	2.315	166.650.000	37.629.063
	Toplam	6.077	622.720.473	60.555.842
2003-2007 Toplam		16.513	1.695.770.616	131.501.748

Kaynak: KOSGEB verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır. * Eylül ayı itibarıyla.

Tablo 4.9’da İstihdam kredisi bilgileri detaylandırılmıştır. Tabloya göre, destek verilen işletme sayısı ve sağlanan istihdam her yıl artmaktadır. 2005 yılında bir kişinin istihdamı için gerekli KOSGEB faiz desteği, 2006 ve 2007 yıllarına göre çok daha düşüktür. Ayrıca, bir kişinin istihdamı için kullanılan kredi miktarı 2005 yılında 24.978 YTL iken bu rakam 2006 yılında 23.530 YTL’ye ve 2007 yılında ise 19.989 YTL’dir.

Tablo 4.9. KOSGEB İstihdam Kredi Bilgileri

Yıllar	İşletme Sayısı	İstihdam Sayısı	Kullandırılan Kredi Miktarı (YTL)	KOSGEB Kredi Maliyeti (YTL)	Bir kişinin İstihdamı İçin Kullandırılan Kredi Miktarı (YTL)	Bir kişinin İstihdamı İçin Gerekli KOSGEB Faiz Desteği (YTL)
2005	380	1.223	30.547.500	1.909.219	24.978	1.561
2006	617	2.305	54.237.500	10.847.500	23.530	4.706
2007*	2.315	8.337	166.650.000	37.629.063	19.989	4.514

Kaynak: KOSGEB verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır. * Eylül ayı itibarıyla.

KOSGEB kredileri bankacılık mevzuatının getirdiği kural ve ilkelere uyularak KOBİ’lere verilmektedir. 2003 yılında başlanan ve KOBİ’lere finans kaynaklarına ulaşma konusunda önemli avantaj sağlayan bu yöntemin KOSGEB’in vizyonuna uygun olması için belirli ölçütler geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu kapsamda, KOSGEB, ölçek, sektör ve bölge bazında öncelikler belirlemeli ve bu öncelikler doğrultusunda bankaların kullandıracağı ve faizi KOSGEB tarafından karşılanacak krediler için ölçütler ve kotalar oluşturmalıdır.

KOSGEB kredi uygulamalarında diğer bir önemli husus ise uygulamalara yönelik izleme ve değerlendirmelerin KOSGEB tarafından yapılmamasıdır. Örneğin İstihdam kredisinde, istihdam edilen elemanların hala çalışıp çalışmadığı, ayrılanların neden ayrıldığı, seçilen elemanların yeterli özelliklere sahip olup olmadıkları, kaçının yeni eleman olduğu, kaçının bu kredi vasıtasıyla başka bir işletmeden ayrılarak kredi kullanan işletmeye girdiği vb. veriler ile değerlendirmeler bulunmamaktadır. Aynı şekilde Gıda Sektörüne yönelik kullanılan Makine Teçhizat kredi desteğinde, sağlanan katma değer, işletmenin büyümesine etkisi ve ihracat gibi alanlarda etkisinin ne olduğu, istihdam artışı sağlanıp sağlanmadığı,

alınan teçhizatın etkin kullanılıp kullanılmaması, hala işletmede bulunup bulunmadığı yada gerçekten alınıp alınmadığı hususlarında veri bulunmamaktadır. Bu çerçevede KOSGEB’in önümüzdeki dönemde kredi programları düzenlerken söz konusu izleme ve değerlendirmeye yönelik hususları dikkate alması gerekmektedir.

Diğer taraftan, KOBİ’lerin önemli bir kısmı kredi alabilmek için gerekli güvenceyi sağlamaktan yoksun olduğu için kredi sisteminden ve KOSGEB kredi desteklerinden yararlanamamaktadır. Konuya bu açıdan bakıldığında; KOBİ’lerin, KOSGEB’in söz konusu destek uygulamasına ve bankacılığın sunduğu kredi sistemine ulaşabilmeleri için yeni politikalar geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu çerçevede;

- Kredi garanti fonu uygulamasının yaygınlaştırılması ve bu amaçla kullanılan kaynakların artırılması sağlanmalıdır.
- Bankaların işlem masrafları nedeniyle çok küçük kredi taleplerini değerlendirmemesi sorununun çözümüne yönelik olarak, KOSGEB bir fon çerçevesinde bankaların masraflarını karşılayarak KOBİ’lerin daha fazla kredi kullanmasını sağlayabileceği düşünülmektedir.
- KOSGEB tarafından finansmana erişimin artırılması amacıyla, mali plan hazırlanması, bankadan kredi talebinde bulunulması ve finansmanla ilgili diğer hususlarda KOBİ’lere yönelik eğitim programları uygulanmalıdır.

Teknoloji ve AR-GE Destekleri

Girişimcilerin yeni alanlara yatırımlar yapması, sanayinin rekabet edebilmesi için çok önemlidir. Türkiye’nin teknolojik açıdan ilerlemesi, yeniliklere dayanan bir ekonomik büyümeye sahip olması, KOBİ’lerin yenilik yapabilmeleri ve kendi teknolojik yenilenmelerini gerçekleştirebilmeleri ile mümkündür. Rekabet düzeyi yüksek ürünler üretmek, ancak bilgi ekonomisine yönelmek ve AR-GE faaliyetleri ile yeni teknolojiler üretmek veya en azından bu teknolojilerin transferi için uygun mekanizmaların oluşturulması ile mümkündür. KOBİ’ler açısından AR-GE yapmak zorunda olmadan yeni teknolojilere ulaşmanın yolu olan teknoloji transferi için mekanizmaların oluşturulması önemli bir konudur. Türkiye, katma değeri düşük

ürünlerden, yüksek katma değerli ürünlere hızlı bir geçiş yapmak zorundadır. Bu amaçla, Türkiye’nin son yıllarda yenilik geliştirme konusunda yürütmekte olduğu çalışmalara ivme kazandırarak hızlandırması ve etkin hale getirmesi ihracatının sürekliliği açısından zorunludur.

Bu kapsamda KOSGEB, bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin, ulusal ve uluslararası alanlarda rekabet edebilecek teknolojik düzeyde kurulması, gelişmesi ve yeni ürün üretilmesi amacıyla bu işletmelere teknolojik araştırma ve geliştirme desteği vermektedir. İşletmelere, malzeme, teçhizat ve prototip üretimi ile ilgili giderler ve deneme amaçlı hammadde temini, kalite geliştirme, teknolojik donanım satın alma amaçlı geri ödemeli destekler, danışmanlık, AR-GE sonuçlarını yayınlama, AR-GE projesi destek başvurusu dokümanı hazırlama, teknopark kira desteği, yer (işlik) tahsisi, yayın temini, yurtdışı kongre, konferans, panel, sempozyumlara ve teknoloji fuarlarına katılım amaçlı geri ödemesiz destekler verilmektedir.

KOSGEB Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER) ile Duvarsız Teknoloji İnkübatörleri (DTİ) aracılığıyla teknoloji ve AR-GE alanında önemli bir hizmet sunmaktadır. TEKMER desteğinde üniversite sanayi işbirliğinin gerektirdiği kurumsal altyapının oluşturulması amacıyla üniversiteler ile işbirliği protokolleri yapılarak KOSGEB birimleri oluşturulmakta ve desteklenmesine karar verilen işletmelere üniversite yerleşkeleri içinde çalışabilecekleri işlikler de tahsis edilmektedir. Kendilerine işlik verilen işletmelerin çeşitli giderleri, KOSGEB ve üniversitelerce karşılanmakta istedikleri taktirde üniversite öğretim elemanlarının bilgi birikimi ve teknik altyapısından yararlandırılmaktadırlar. DTİ’ler de TEKMER gibi kurulmakta ancak KOSGEB, işlik vermeden sanayicinin AR-GE projesini işletmenin kendi yerinde desteklemektedir.

KOSGEB destek ödeneği ile AR-GE desteklerine ayrılan kaynağın karşılaştırması Tablo 4.10’da verilmektedir. AR-GE’ye ayrılan kaynak toplam kaynak içerisinde 2000 yılında yüzde 22, 2001-2005 döneminde ortalama yüzde 10 civarında ve 2006 yılında yüzde 12 olarak gerçekleşmiştir. AR-GE ödeneğinden

yapılan tahsisler de istikrarlı değildir. Bazı yıllar gerçekleşme yüzde 457 oranına çıkarken bazı yıllarda yüzde 33 seviyesine kadar düşmüştür.

Tablo 4.10. KOSGEB Destek Bütçesi-AR-GE Destekleri

Yıllar	Toplam Destek Büt. (Bin YTL)	AR-Ge Büt. (Bin YTL)	AR-GE Gerç. (Bin YTL)	Gerç. (Yüzde)	Toplam Destek İçinde AR-GE Payı (Yüzde)
2000	4.000	872	414	47	22
2001	3.470	347	1.585	457	10
2002	8.000	800	1.903	238	10
2003	128.494	12.714	4.678	37	10
2004	228.000	24.497	19.463	79	11
2005	248.000	20.000	12.186	60	9
2006	143.000	16.667	5.457	33	12

Kaynak: KOSGEB verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

VIII. Kalkınma Planında işletmelerin teknoloji altyapısının önemi vurgulanmış, bu alandaki desteklerin etkin bir şekilde artırılması temel amaçlar arasında yer almıştır. Ancak, KOSGEB’in AR-GE desteklerinin makro hedeflere uygun bir şekilde kullanılamadığı görülmüştür.

Yıllara göre proje sayısı, yarım kalan projeler ve tamamlanan proje sayılarını gösteren veriler Tablo 4.11’de verilmiştir. 2000-2004 yılları arasında desteklenen proje sayıları sürekli artarak 2004 yılı sonu itibarıyla 938’e ulaşmıştır. Yarım kalan proje sayısı 116 olup, tüm projelerin yüzde 12’sidir. 2004 yılı sonuna kadar projelerin yaklaşık yüzde 20’si tamamlanmıştır. 2005 yılında ise diğer yüzde 20 tamamlanmış olup, bitirilen proje sayısı 400’ü bulmuştur. Ancak buna daha önceki yıllarda başlatılmış projeler de dahildir.

Tablo 4.11. AR-GE Proje Destekleri

Ölçüt	Desteklenen Proje Sayısı						Yarım Kalan Proje Sayısı						Tamamlanan Proje Sayısı				
	2000	2001	2002	2003	2004	Toplam	2000	2001	2002	2003	2004	Toplam	2000	2001	2002	2004	Toplam
Toplam AR-GE Projeleri	66	89	93	174	516	938	23	22	18	30	23	116	17	20	34	81	197

Kaynak: KOSGEB verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

KOSGEB’in AR-GE projelerini desteklediği işletmelerden patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım alan proje sayılarını gösteren veriler Tablo 4.12’de verilmektedir. AR-GE proje çıktılarının ticarileşebilir olmasının yanında patent, faydalı model vb. bir belgeyle sonuçlandırılması beklenen hedeflerden biridir. Oysa KOSGEB’in desteklediği projelerin bu tür belgelere dayandırılma oranları çok düşüktür. Biten 400 projenin yüzde 8’i (29) faydalı model belgesi, yüzde 3’ü (13) endüstriyel tasarım belgesi ve yüzde 5’i (21) patent belgesi almıştır. Alınan patentlerin içinde uluslararası patent bulunmamaktadır. Bu veriler KOSGEB’in AR-GE projelerini destekleme yaklaşımının sorgulanması gerektiğini göstermektedir.

KOSGEB’e benzer bir program uygulayan ve aynı miktarlarda destek sağlayan Danimarka’nın Bilim Teknoloji ve İnovasyon Bakanlığı tarafından 1998-2003 yıllarındaki AR-GE programında 17 milyon Avro’luk bütçe ile 170 işletmenin her birine 100 bin Avro’luk destek sağlamıştır. 170 işletmenin sonuçlanan AR-GE projelerinin 100’ünde patent alınmıştır.⁷⁰

Tablo 4.12. KOSGEB AR-GE Projeleri Belge İlişkisi (2000-2005)

Proje Sayısı	Biten Proje Sayısı	Patent Sayısı	Yüzde	Faydalı Model Sayısı	Yüzde	Endüstriyel Tasarım Sayısı	Yüzde
938	400	21	5	29	8	13	3

Kaynak: KOSGEB verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

Bütün bu faaliyetlerin yanısıra, 2003-2004 yıllarında TEKMER’ler teknoloji yoğun (tabanlı) olmayan işletmelere analizler yaparak İGEM faaliyetleri yapmışlardır. Bu durum yıllardır teknoloji odaklı çalışan TEKMER’lerin iş yükünü artırmış ve kendi alanlarındaki hizmetlerinin kalitesini düşürmüştür. Tablo 4.13’den görüleceği üzere 2003-2004 yıllarında 487 AR-GE projesi destekleyen TEKMER’ler 699 işletmeye AR-GE niteliği taşımayan ve İGEM faaliyet alanına giren işletme geliştirme desteklerini vermişlerdir.

⁷⁰ http://Europa.eu.int/comm/enterprise/smie/viewmeasure.cfm?m_id=1137.

Tablo 4.13. TEKMER'lerde Destek Faaliyet Türleri (2003-2004)

2003-2004	AR-GE Destek	Analiz Destek	Toplam
KOBİ Sayısı	487	699	1.186
Miktar (YTL)	22.770.440	9.035.251	31.805.691

Kaynak: KOSGEB verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

KOSGEB AR-GE projelerinin tamamlanan 400 adedinin 100’e yakınının tamamlanma süresi 5,5 yıl ile 13,7 yıl arasında değişmektedir. KOSGEB AR-GE projelerinin tamamlanma sürelerinin öngörülenden çok fazla olması kısıtlı olan işliklerin (mekan) etkin kullanılmasını engellediği gibi projelerin gerçekliğinin sorgulanması gerekliliğini de ortaya çıkarmaktadır.⁷¹

KOSGEB Teknoloji Grubunda 2005 yılında yapılan izleme çalışmasında⁷², AR-GE projelerinden gelişigüzel bir şekilde 163’ü incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre; 53 projeye projenin kabulünden itibaren bir yıl geçmesine rağmen 03.10.2005 tarihi itibarıyla hiç destek verilmemiştir. Daha sonraki 24 projeye 03.10.2005 tarihi itibarıyla, projelerin başlamasından ortalama 1,5 yıl sonra sadece makine teçhizat desteği verilmiştir. Üniversitelerle işbirliği içerisinde yürütülmesi gereken AR-GE projelerinin üniversiteden herhangi bir danışmanlık almadan yürütülmelerinin doğru olmadığı düşünülmektedir. Yine aynı dönemde projenin kabulünden ortalama 1,5 yıl geçmesine rağmen, 42 projeye makine ve teçhizat verilmeden sadece diğer destekler kullanılmıştır. Bu hususlar, TEKMER ve DTİ AR-GE desteklerinin KOSGEB’ce kapsamlı bir biçimde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

KOSGEB’in desteklediği AR-GE projelerinin yeteri kadar ekonomik değer yaratmadığı düşünülmektedir. Destek sağlanan projelerin neticesinde ortaya çıkan yeni ürün ve üretim teknolojilerinin sağladığı faydayı izlemeye ve değerlendirmeye yönelik bir sistemin bulunmayışı desteklerin etkinliğinin ölçülmesinde önemli bir eksiklik olarak görülmektedir.

⁷¹ KOSGEB TEKMER verileri.

⁷² KOSGEB AR-GE Projeleri İzleme Raporu.

Türkiye’nin uzun dönemli ekonomik gelişmesini sürdürebilmesi ve rekabet gücünü artırabilmesi, teknolojik yeteneğini hızla güçlendirmesi, teknoloji yoğun sanayilerinin gelişmesi ve üretim ile ihracat yapısını teknoloji yoğun alanlara dönüştürmesiyle mümkün olabilecektir. Bu çerçevede TEKMER’lerin, gerek AR-GE projeleri gerekse teknoloji transferi konularında genel politikalarla uyumlu olarak, işletmeleri etkin biçimde desteklemesi gerekmektedir.

Bilgisayar Yazılımı Desteği

İşletmelerin rekabet güçlerini artırmak ve kalite düzeylerini yükseltmek amacıyla bilgisayar yazılımı desteği verilmektedir. Yazılım desteğinin destekleme oranı yüzde 75 ve destek üst limiti 10 bin Avro karşılığı YTL’dir. Üretim planlama, takip ve kontrol, kurumsal kaynak planlaması, yönetim bilgi sistemi, tasarım, üretim, bakım - onarım, proje izleme ve değerlendirme, finansman ve maliyet analizi, simülasyon ve benzeri konulardaki yazılımlar öncelikli alanlardır.

KOSGEB tarafından verilen bazı yazılım destekleri ile desteği alan işletmelerde çalışan sayıları Tablo 4.14’de verilmiştir. Verilen yazılımlar genellikle Avrupa pazarında orta ve büyük ölçekli işletmelerin kullandıkları yazılımlardır. KOSGEB desteklerinin verildiği işletmelerin çalışan sayıları sağlanan yazılımla orantılı değildir. Tablodan görüleceği üzere 3 işçi çalıştıran işletmeye insan kaynakları yönetimi, üretim miktarları son derece az ve 2 işçi çalıştıran işletmelere ise üretim planlama, takip ve kontrol yazılımları verilmiştir. Bunun sonucunda işletmelere birçok fonksiyonunu kullanamayacağı yazılımlar verilmiş ve neticede işletmelerin gerçek ihtiyaçlarına karşılama yönelik destekler sağlanamamıştır. Tüm yazılım verilerinden bu örnekleri artırmak mümkündür. Bu da yazılımların amacına uygun kullanılması, işletmelere getirdiği yararları ölçebilecek bir yapı oluşturulması ve kaynakların KOBİ’lerin ihtiyaçlarına yönelik olarak önceliklendirilerek kullanılması konusunda yöntemler geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 4.14. Yazılım Desteklerinin Türü ve İşletmede Çalışan Sayısı

Destek Verilen KOBİ'nin Çalışan Sayısı	Verilen Yazılım Desteğinin Türü
2	Üretim Planlama,Takip ve Kontrol
2	Üretim Planlama,Takip ve Kontrol
2	Üretim Planlama,Takip ve Kontrol
2	Üretim Planlama,Takip ve Kontrol
2	Üretim Planlama,Takip ve Kontrol
2	Üretim Planlama,Takip ve Kontrol
3	Üretim Planlama,Takip ve Kontrol
3	Üretim Planlama,Takip ve Kontrol
3	Üretim Planlama,Takip ve Kontrol
4	Üretim Planlama,Takip ve Kontrol
4	Üretim Planlama,Takip ve Kontrol
4	Üretim Planlama,Takip ve Kontrol
4	Üretim Planlama,Takip ve Kontrol
4	Kurumsal Kaynak Planlaması
4	Kurumsal Kaynak Planlaması
4	Kurumsal Kaynak Planlaması
4	Kurumsal Kaynak Planlaması
3	İnsan Kaynakları Yönetimi
3	Stok Yazılım Programı
1	Toplam Kalite Yönetimi
2	Yönetim Bilgi Sistemi
2	Yönetim Bilgi Sistemi
2	Yönetim Bilgi Sistemi
3	Yönetim Bilgi Sistemi
3	Yönetim Bilgi Sistemi
3	Yönetim Bilgi Sistemi

Kaynak: KOSGEB verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

Nitelikli Eleman İstihdamı Desteği

Nitelikli istihdam desteği, işletmelerin rekabet gücünün artırılmasının sağlanması amacıyla KOSGEB tarafından verilmektedir. Bu destekle, işletmelerin ihtiyacı olan elemanın ücretinin yüzde 70-90'ı KOSGEB tarafından karşılanmaktadır.

2000-2004 yıllarında işletmelere verilen toplam istihdam desteği ile ilgili veriler Tablo 4.15’de verilmektedir. Tablo oluşturulurken bu yıllardaki istihdam destekleri SGK’dan sorgulanarak oluşturulmuştur. Buna göre 01.03.2005 tarihi

itibarıyla istihdam desteği sona eren 2.120 elemanın sadece 521’i (yüzde 24,5) desteklenen işletmelerde çalışmaktadır.

Tablo 4.15. Nitelikli İstihdam Desteği Bittikten Sonra Elemanın İşletmede Çalışma Durumu

2000-2004 Desteklerle Sağlanan İstihdam Destek Sayısı	01.03.2005 Tarihi İtibarıyla Destek Devam Ediyor	Destek Süresi Biten	01.03.2005 Tarihinde Hala İşletmede Çalışanların Sayısı	01.03.2005 Tarihinde İşletmede Çalışmayanların Sayısı
2.899	779	2.120	521	1.481

Kaynak: KOSGEB verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

Tablo 4.16’da ise 01.03.2004-01.03.2005 döneminde istihdam desteği bittikten sonra elemanların çalışma durumlarını zaman dilimleri içerisinde göstermektedir. Buna göre destek süresi bittikten 15 gün sonra elemanların yüzde 40,6’sı hemen işten ayrılmakta ve süre artıca da işten ayrılışlar artarak devam etmektedir. Örneğin destek süresi bitiminden bir yıl sonra bu oran yüzde 68,3’e çıkmaktadır.

İşletmelerin istihdam desteğinden elde edebilecekleri faydalar olmakla birlikte elemanların ne kadar iyi seçildiğini ve işletme için ne tür faydalar sağladığını gösterecek fazla veri bulunmamaktadır. İşletmelerin nitelikli istihdam sorunlarını çözmeyi ve kalıcı olmayı hedefleyen bu destek aracılığıyla işe alınan elemanların yaklaşık yüzde 75’inin destek sona erdikten sonra işletmeden ayrıldığı gerçeği birçok elemanın uzun vadede yararlı olmadığına işaret etmektedir.

Tablo 4.16. İstihdam Desteği Bittikten Sonra İşletmeden Ayrılma Zamanı

01.03.2004-01.03.2005 tarihlerinde biten destekler	Biten Destek Sayı	Çalışmıyor		Çalışıyor	
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Son 1 Yıl	1.103	753	68,3	350	31,7
Son 9 Ay	916	606	66,2	310	33,8
Son 6 Ay	669	421	62,9	248	37,1
Son 3 Ay	363	182	50,1	181	49,9
Son 2 Ay	224	109	48,7	115	51,3
Son 1 Ay	109	47	43,1	62	56,9
Son 15 Gün	69	28	40,6	41	59,4

Kaynak: KOSGEB verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

Tablo 4.17’de istihdam desteği alan işletmelerin çalışan sayısı ölçeğine göre dağılımı verilmektedir. Tabloya göre istihdam desteklerinin 1.512’si 10-49 işçi çalıştıran işletmelere verilirken 1-3 işçi çalıştıran işletmelere 246, 50-150 işçi çalıştıran işletmelere ise 315 eleman desteği verilmiştir.

Çalışan sayısı çok az olan (1-3) işletmeye neredeyse çalışan sayısı kadar eleman desteği sağlanması kaynakların etkin kullanılmadığını göstermektedir. Diğer taraftan, 50-150 işçi çalıştıran işletmelerin özel alanlar dışında bu destekten yararlanmadan da yerine gerekli elemanı istihdam edebilecekleri düşünülmektedir.

Tablo 4.17. İstihdam Desteğini Alan İşletmelerin Çalışan Sayısı (2003-2005)

Çalışan Sayısı	(1-3)	(4-9)	(10-49)	(50-150)	Bilinmeyen	Toplam
Destek Alan İşletme Sayısı	246	684	1.512	315	142	2.899

Kaynak: KOSGEB verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

50-150 işçi çalıştıran işletmelere verilen 315 nitelikli eleman desteğinin yüzde 95’inde, istihdamının süresi 12 aydan fazladır. Tablo 4.18’de 50’den fazla işçi çalıştıran ve 12 aydan fazla desteklenen işletmelerin çalışan sayısı ve destekleme süreleri verilmiştir. Tabloya göre çalışan sayıları fazla olan bu işletmelere 18 aya kadar destek sağlanmaktadır. 149 işçi çalıştıran bir işletmeye 18 ay boyunca böyle bir destek sağlanması yerine, daha kısa süre destek sağlamanın, ancak, istihdam desteğinde, elemanı kendi imkanlarıyla karşılama kapasitesi az olan işletmelere destek verilmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Tablo 4.18. 50'den Fazla Çalışan Olan İşletmelere Verilen İstihdam Desteği

İLLER	KOBİ ÇALIŞAN SAYISI	DESTEK SÜRESİ (Ay)	01.03.2005 tarihi itibarıyla işletmede çalışıp çalışmadığı	İL	KOBİ ÇALIŞAN SAYISI	DESTEK SÜRESİ (Ay)	01.03.2005 tarihi itibarıyla işletmede çalışıp çalışmadığı
ADANA	84	14	ÇALIŞMIYOR	İSTANBUL	54	16	ÇALIŞMIYOR
ANKARA	60	16	ÇALIŞMIYOR	İZMİR	88	18	ÇALIŞMIYOR
ANKARA	118	13	ÇALIŞMIYOR	İZMİR	57	18	ÇALIŞMIYOR
ANKARA	66	18	ÇALIŞMIYOR	İZMİR	66	18	ÇALIŞMIYOR
ANKARA	112	16	ÇALIŞMIYOR	İZMİR	70	18	ÇALIŞMIYOR
ANKARA	51	18	ÇALIŞMIYOR	İZMİR	86	18	ÇALIŞMIYOR
ANKARA	55	12	ÇALIŞMIYOR	İZMİR	97	18	ÇALIŞMIYOR
ANKARA	57	12	ÇALIŞMIYOR	İZMİR	149	18	ÇALIŞMIYOR
ANKARA	123	16	ÇALIŞMIYOR	İZMİR	71	18	ÇALIŞMIYOR
AYDIN	125	12	ÇALIŞMIYOR	İZMİR	60	12	ÇALIŞMIYOR
BURSA	132	18	ÇALIŞMIYOR	İZMİR	60	16	ÇALIŞMIYOR
ÇORUM	75	16	ÇALIŞMIYOR	İZMİR	130	16	ÇALIŞMIYOR
ÇORUM	89	16	ÇALIŞMIYOR	KONYA	56	12	ÇALIŞMIYOR
ÇORUM	63	12	ÇALIŞMIYOR	MALATYA	99	16	ÇALIŞMIYOR
ESKİŞEHİR	53	16	ÇALIŞMIYOR	MALATYA	106	16	ÇALIŞMIYOR
KOCAELİ	128	12	ÇALIŞMIYOR	MERSİN	62	18	ÇALIŞMIYOR
İSTANBUL	53	16	ÇALIŞMIYOR	MERSİN	60	18	ÇALIŞMIYOR
İSTANBUL	77	16	ÇALIŞMIYOR	MERSİN	54	13	ÇALIŞMIYOR
İSTANBUL	98	16	ÇALIŞMIYOR	SAMSUN	95	16	ÇALIŞMIYOR
İSTANBUL	116	16	ÇALIŞMIYOR	SAMSUN	65	12	ÇALIŞMIYOR
İSTANBUL	56	12	ÇALIŞMIYOR	ŞANLIURFA	80	18	ÇALIŞMIYOR
İSTANBUL	81	18	ÇALIŞMIYOR	ŞANLIURFA	55	18	ÇALIŞMIYOR
İSTANBUL	74	16	ÇALIŞMIYOR	ŞANLIURFA	60	18	ÇALIŞMIYOR
İSTANBUL	72	16	ÇALIŞMIYOR	TRABZON	52	12	ÇALIŞMIYOR

Kaynak: KOSGEB verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

Danışmanlık Desteği

İşletmelerin ve girişimcilerin ihtiyaç duydukları bilgi, deneyim ve becerilerin temini amacıyla KOSGEB tarafından geri ödemesiz danışmanlık desteği verilmektedir. KOSGEB’in işletme başına sağlayacağı danışmanlık desteğinin üst limiti 10.000 Avro karşılığı YTL’dir.

KOSGEB, 2003-2005 döneminde 7.150.000 Avro ile 2.655 işletmeye işletme başına ortalama 2.700 Avro’luk danışmanlık desteği sağlamıştır. Tablo 4.19’da KOSGEB’in 2003-2005 yıllarında verdiği danışmanlık desteğinin işletme ölçeğine göre dağılımı verilmektedir.

KOSGEB danışmanlık destekleri içinde, kalite yönetim sistemi yüzde 71, ürün belgelendirme yüzde 14 ve genel işletmecilik ise yüzde 9 pay almıştır. KOBİ’ler için çok önemli olan dış ticaret, bilgi teknolojileri ve yeni teknik ve teknoloji gibi alanlardaki danışmanlık desteklerinin son derece düşük olduğu görülmektedir.

Danışmanlık desteklerinin yüzde 65’ini 10-49 işçi çalıştıran, yüzde 20’sini 1-9 işçi çalıştıran ve yüzde 15’ini 50-150 işçi çalıştıran işletmeler almıştır. Bu destek dağılımı KOSGEB’in diğer desteklerinin dağılımıyla paralellik göstermektedir.

Tablo 4.19. İşletmelerin Aldıkları Danışmanlık Destekleri (2003-2005)

Danışmanlık Konuları	1-9	10-49	50-150	Toplam	Yüzde
Kalite Yönetim Sistemi	352	1.260	271	1.883	70,9
Ürün Belgelendirme	86	250	40	376	14,2
Genel İşletmecilik	35	138	67	240	9,0
Dış Ticaret	4	27	6	37	1,4
İnsan Kaynakları	10	12	8	30	1,1
Üretim Yönetimi	6	21	2	29	1,1
Bilgi Teknolojileri	11	9	5	25	0,9
Mali İşler-Finans	7	11	5	23	0,9
Yeni Teknik Teknoloji	9	3	0	12	0,5
Genel Toplam	520	1.731	404	2.655	100,0

Kaynak: KOSGEB verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

KOSGEB danışmanlık hizmetleri, işletmelere doğrudan nakdi yardım ya da gruplandırılmış danışmanlık desteği kapsamında ihale edilerek sağlanmaktadır. Ancak, her iki şekilde de danışman olarak çalıştırılacakların KOSGEB danışmanlık veri tabanından seçilmesi gerekmektedir. Gruplandırılmış danışmanlık desteği kapsamında KOSGEB birden çok işletmenin ortak nitelik gösteren sorunlarını çözmek için gerekli olan danışmanlık hizmetlerini, mevzuatı dahilinde hizmet alımı yoluyla gerçekleştirmektedir. Ancak, son yıllarda bu yol hiç kullanılmamıştır.

1883 kalite yönetim sistemi danışmanlığının 1.459’u ISO 9001’e ilişkin danışmanlıktır. KOSGEB bu kapsamda toplam 3.447.911 Avro’luk kaynak ile işletme başına 2.363 Avro destek ödemesi gerçekleştirmiştir. 01.03.2005 tarihi itibarıyla bu desteklerden 1.183 adedi tamamlanmıştır. KOSGEB, kalite belgesi alınmasına yönelik danışmanlık desteğinde, destek verme koşulu olarak belge almayı getirmediği gibi, desteğin amacına ulaşip ulaşmadığını da izlememiştir. Nitekim ISO

9001 konusunda danışmanlık alan işletmelerin kaçının ISO 9001 belgesi veren kuruluşlara başvurduğu, kaçının günümüze kadar bu belgeyi aldığı konusunda bir izleme ve değerlendirme bulunmamaktadır. Benzer bir durum diğer danışmanlık destekleri içinde geçerlidir.

KOSGEB’in, KOBİ’ler açısından çok önemli olabilecek danışmanlık desteklerini, etkin olarak kullanılabileceği ve sonuçlarını izleyebileceği bir yapıyı kurması gerekmektedir.

4.2.2. Desteklerin Ölçeklere, Sektörlere ve Bölgelere Göre Dağılımı

KOSGEB Desteklerinin İşletme Ölçeklerine Göre Dağılımı

2003-2007 döneminde işletmelerin çalışan sayısı gruplarına göre aldığı desteklerin dağılımı Tablo 4.20’de verilmektedir. Tablonun incelenmesinden, desteklerin parasal olarak yüzde 55’inin küçük işletmelere, yüzde 25’inin mikro işletmelere ve diğer yüzde 19’unun orta ölçekli işletmelere kullanıldığı anlaşılmaktadır. İşletme sayısı açısından desteklerin yüzde 57’sinin küçük işletmeler, yüzde 28 ini mikro ve yüzde 15’ini orta ölçekli işletmeler almıştır.

Tablodan KOSGEB desteklerine güçlü işletmelerin daha kolay erişebildikleri anlaşılmaktadır. Tablodan çıkan diğer bir sonuç ise, ortalama işletme başına alınan desteğin ölçek büyüdükçe arttığıdır. Ortalama işletme başına destek 7.000 YTL iken bu rakam mikro ölçekli işletmelerde 6.000 YTL, küçük ölçekli işletmelerde 6.800 YTL ve orta ölçekli işletmelerde 9.000 YTL’dir. Bu miktarlarda verilen desteklerin istihdam, büyüme ve ihracata yapacağı katkının değerlendirilmesi gerekmektedir. Kaynak miktarının kısıtlı olmasında kaynaklanan bu durumun aşılabilmesi daha rekabetçi işletmelerin seçilerek işletme başına verilen destekler artırılabilir ve söz konusu istihdam , büyüme ve ihracat alanlarında daha etkili gelişmeler sağlanır.

Tablo 4.20. KOSGEB Desteklerinin Çalışan Sayısına Göre Dağılımı (2003-2007)

Çalışan Sayı	Desteklenen İşletme Sayısı	Desteklenen İşletme (Yüzde)	Toplam Destek (Bin YTL)	Toplam Destek YTL Yüzde	Ortalama Destek (Bin YTL)
1-9	6.078	28	38.058	25	6
10-49	12.415	57	83.399	55	7
50-150	3.303	15	29.122	19	9
Toplam	21.796	100	150.579	100	7

Kaynak: KOSGEB verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

KOSGEB Desteklerinin Sektörel Dağılımı

KOSGEB’in 2003-2007 yılları arasında işletmelere verdiği desteklerin sektörel dağılımı Tablo 4.21’de verilmektedir.

Tabloya göre destekler incelendiğinde;

- 2004 yılından itibaren desteklenen işletme sayısı ve verilen destek miktarı sürekli olarak azalmıştır.
- 2003-2007 döneminde Başka yerde sınıflandırılmamış makine teçhizat, gıda ürünleri ve içecek imalatı ve makine teçhizat hariç fabrikasyon metal ürünleri imalatı sektörleri KOSGEB’den en fazla destek alan sektörlerdir.
- Mobilya imalatı, tekstil, fabrikasyon metal ürünleri, giyim eşyası, derinin işlenmesi ve ana metal sanayi sektörlerine verilen desteklerin 2003-2007 döneminde sürekli olarak azaldığı görülmektedir.
- Plastik ve kauçuk ürünleri, kimyasal madde üretimi ve bilgisayarla ilgili faaliyetlere verilen desteklerde sürekli bir artış vardır.

Tablo 4.21. KOSGEB Desteklerinin İmalat Sanayi Alt Sektörlerine Göre Dağılımı (2003-2007)

İmalat Sanayi Alt Sektörleri ve Yıllar	2003		2004		2005		2006		2007		Toplam 2003-2007		Toplam 2003-2007	
	İşletme Sayısı (Yüzde)	Verilen Destek (Yüzde)	İşletme Sayısı (Yüzde)	Verilen Destek (Yüzde)	İşletme Sayısı (Yüzde)	Verilen Destek (Yüzde)	İşletme Sayısı (Yüzde)	Verilen Destek (Yüzde)	İşletme Sayısı (Yüzde)	Verilen Destek (Yüzde)	İşletme Sayısı	Verilen Destek YTL	İşletme Sayısı Yüzde	Verilen Destek Yüzde
29_Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı	16,8	13,9	19,4	18,5	13,8	14,7	13,0	15,5	10,2	12,6	3.430	22.768	16,7	16,8
15_Gıda ürünleri ve içecek imalatı	6,7	6,4	8,2	9,1	13,0	11,6	17,6	16,0	14,7	11,1	2.078	14.315	10,1	10,6
36_Mobilya imalatı; başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar	10,3	13,1	11,6	10,0	8,2	6,6	8,3	7,0	6,5	4,7	2.077	11.452	10,1	8,5
28_Makine ve teçhizatı hariç; fabrikasyon metal ürünleri imalatı	9,0	12,7	9,9	11,3	9,3	8,1	10,1	10,8	7,1	6,2	1.938	13.647	9,4	10,1
17_Tekstil ürünleri imalatı	4,3	3,9	7,6	10,1	8,5	8,2	7,9	5,9	6,5	4,8	1.460	11.992	7,1	8,9
25_Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	5,2	3,7	6,0	5,4	5,7	5,3	5,4	6,7	5,6	7,6	1.171	7.593	5,7	5,6
26_Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	4,3	3,2	6,1	5,3	4,9	4,6	5,1	2,9	3,9	2,1	1.088	6.325	5,3	4,7
27_Ana metal sanayii	4,3	8,8	5,4	6,2	5,9	6,1	5,3	6,6	4,3	3,4	1.076	8.203	5,2	6,1
31_Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazların imalatı	5,0	4,7	4,9	4,2	6,3	7,8	5,4	8,2	4,9	3,3	1.069	7.512	5,2	5,6
24_Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı	3,7	3,5	4,0	3,9	4,7	5,1	5,1	6,5	4,4	4,2	866	6.086	4,2	4,5
72_Bilgisayar ve ilgili faaliyetler	2,1	1,2	3,0	2,0	6,0	7,7	3,9	3,7	3,2	4,1	715	5.242	3,5	3,9
18_Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması	4,0	4,2	4,5	6,0	1,7	1,1	1,4	1,2	0,9	0,8	689	5.195	3,4	3,8
19_Derinin tabaklanması ve işlenmesi; bavul, el çantası, saraçlık, koşum takımı ve ayakkabı imalatı	4,4	3,1	3,4	1,3	0,8	1,3	1,2	0,5	0,9	0,8	563	1.600	2,7	1,2
Diğer Sektörler	19,9	17,7	6,0	6,9	11,2	11,8	10,4	8,6	26,9	34,5	2310,0	13.405	11,3	9,9
Genel Toplam	3.552	18.302	9.909	76.450	3.720	38.682	1.896	13.030	1.453	7.161	20.530	135.334	20.530	135.334

Kaynak: KOSGEB Bütçe kesin hesaplarından çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

Tablo 4.22’de KOSGEB desteklerinin OECD teknoloji sınıflamasına göre dağılımı verilmektedir.

- 2003-2007 yıllarında KOSGEB desteklerinin yüzde 36.1’i ve destek alan işletmelerin yüzde 36.4’ü düşük teknoloji sanayi kollarında faaliyet gösteren işletmelere verilir iken aynı oranlar yüksek teknoloji sanayi kollarında faaliyet gösteren işletmelerde sırasıyla yüzde 6.5 ve 5.3’dür.
- Yıllar itibarıyla sektörlere verilen desteklerde bazı dalgalanmalar olmakla beraber genel olarak büyük değişiklikler söz konusu değildir.
- Tabloda görüleceği üzere KOSGEB destekleri, ülkemizdeki imalat sanayii sektörel ağırlıklarına paralel bir dağılım göstermektedir. Bu durum KOSGEB desteklerinin; makro politikalara uygun sektörel önceliklerin gözetilmesi yerine, mevcut yapı ve talep kapsamında verildiğini göstermektedir.
- KOSGEB desteklerinin IX Kalkınma Planında belirtilen gelişme potansiyeli ve katma değeri yüksek bilgi iletişim teknolojileri, elektronik, kimya gibi bazı sektörlere öncelik verilerek dağıtılmasının hem bu sektörlerdeki mevcut işletmelerin gelişimine katkı sağlayabileceği hem de yeni girişimcilerin bu sektörlere yatırım yapmasına yol açabileceği düşünülmektedir.

Tablo 4.22. KOSGEB Desteklerinin OECD Teknoloji Sıralamasına Göre Sektörel Dağılımı (2003-2007)

SEKTÖR	2003		2004		2005		2006		2007		Toplam 2003-2007		Toplam 2003-2007	
	İşletme Sayısı (Yüzde)	Verilen Destek (Yüzde)	İşletme Sayısı (Yüzde)	Verilen Destek (Yüzde)	İşletme Sayısı (Yüzde)	Verilen Destek (Yüzde)	İşletme Sayısı (Yüzde)	Verilen Destek (Yüzde)	İşletme Sayısı (Yüzde)	Verilen Destek (Yüzde)	İşletme Sayısı (Yüzde)	Verilen Destek (Yüzde)	İşletme Sayısı	Verilen Destek (Bin YTL)
Düşük Teknoloji Sanayi Kolları	31,5	31,6	38,2	39,7	35,9	32,4	39,7	33,1	32,1	23,6	36,4	36,1	7.463	48.858
Orta-Düşük Teknoloji Sanayi Kolları	22,9	28,6	27,5	28,2	26,0	24,4	25,9	27,0	21,1	19,3	25,8	26,5	5.305	35.930
Orta-Yüksek Teknoloji Sanayi Kolları	26,5	28,0	29,3	27,8	28,4	30,4	27,8	33,6	22,2	22,0	28,0	28,8	5.754	38.935
Yüksek Teknoloji Sanayi Kolları	3,0	2,0	4,3	3,4	9,7	12,9	6,5	6,2	5,0	6,2	5,3	6,5	1.091	8.799
Sektörü Bilinmeyen	16,0	9,8	0,6	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	19,5	28,9	4,5	2,1	917	2.810
Genel Toplam (Bin YTL)	3.552	18.301	9.909	76.450	3.720	38.682	1.896	13.030	1.453	7.161	100	100	20.530	135.334

Kaynak: KOSGEB Bütçe kesin hesaplarından çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

KOSGEB Desteklerinin Bölgesel Dağılımı

Bölgesel dengesizlikleri azaltmak ve geri kalmış yörelerin sosyal ve ekonomik yapısını iyileştirmek IX. Kalkınma Planının temel stratejileri arasında yer almaktadır.

KOSGEB bölgesel kalkınma programlarını yürütmek üzere Bölgesel Kalkınma Enstitüsü (BKE) kurulmuştur.⁷³ Tablo 4.23’de 2003-2006 yılları arasında KOSGEB desteklerinin coğrafi bölgelere göre dağılımı verilmektedir. Tabloya göre KOSGEB desteklerinin yüzde 22’sini Marmara, yüzde 64’ünü İç Anadolu, yüzde 4’ünü Ege, yüzde 4’ünü Karadeniz, yüzde 3’ünü Akdeniz, yüzde 2’sini Doğu Anadolu ve yüzde 2’sini Güney Doğu Anadolu bölgelerinin aldığı görülmektedir.

Tablo 4.23. KOSGEB Desteklerinin Bölgesel Dağılımı (2007 Fiyatlarıyla YTL)

Bölge/Yıl	2003	2004	2005	2006	Toplam	Yüzde
Marmara Bölgesi	12.895.706	56.882.109	24.827.574	9.978.500	104.583.890	22
Ege Bölgesi	2.431.213	11.048.955	4.845.674	1.999.514	20.325.357	4
Akdeniz Bölgesi	1.956.984	7.484.644	2.795.504	988.765	13.225.896	3
İç Anadolu Bölgesi	137.378.755	79.670.969	70.989.520	22.021.290	310.060.535	64
Karadeniz Bölgesi	3.141.149	9.722.873	4.757.964	1.656.366	19.278.352	4
Doğu Anadolu Bölgesi	2.086.314	3.083.789	1.664.644	695.573	7.530.320	2
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	1.184.842	3.726.859	2.902.216	1.451.279	9.265.196	2
Toplam	161.074.965	171.620.198	112.783.097	38.791.287	484.269.547	100

Kaynak: KOSGEB Bütçe Kesin Hesaplarından çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

Tablo 4.24’de Bölgesel Kalkınma Destekleri⁷⁴ olarak adlandırılan yerel ekonomik araştırma, istihdam, alt ve üst yapı ile ortak kullanım atölyesi ve ortak kullanım laboratuvarı desteklerinin dağılımı verilmektedir.

Buna göre Marmara Bölgesi bölgesel kalkınma desteklerinin yüzde 18’ini alırken Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri toplam olarak yüzde 14’lük pay almışlardır. Görüldüğü gibi bölgesel olarak kurgulanan desteklerin gelişmemiş bölgelerde kullanımı oldukça azdır. Bu durum bölgesel kalkınma desteklerinin dağılımında bölgesel önceliklerin olmadığını ve KOSGEB’in tutarlı bir bölgesel kalkınma programının olmadığını göstermektedir.

⁷³ 1998 Değişim Mühendisliği Projesi.

⁷⁴ 30.06.2003 tarihli KOSGEB Destek Yönetmeliği.

Tablo 4.24. Bölgelere Göre Bölgesel Kalkınma Destekleri (2000-2004) (Bin YTL)

Bölge	Yerel Eko. Araş.	ORTKA	İstihdam	Alt-Üst Yapı	Toplam	Yüzde
Marmara Bölgesi	479	1.085	4.194	245	6.004	18
Ege Bölgesi	92	1.234	1.386	134	2.847	9
Akdeniz Bölgesi	63	1.028	913	1.331	3.336	10
İç Anadolu Bölgesi	168	4.703	5.293	1.805	11.970	37
Karadeniz Bölgesi	67	857	2.631	229	3.786	12
Doğu Anadolu Bölgesi	21	807	622	1.221	2.672	8
G.D.Anadolu Bölgesi	79	642	1.067	132	1.921	6
Toplam	971	10.359	16.108	5.099	32.539	100

Kaynak: KOSGEB Bütçe Kesin Hesaplarından çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

2004 yılında KOSGEB desteklerinin destek miktarlarına göre küçükten büyüğe göre il bazında dağılımı Tablo 4.25’de verilmektedir. Görüleceği üzere, KOSGEB 2004 yılında ilk 5 ile hiç ulaşamamış, sonraki beş ilde ise birer KOBİ, sonraki beş ilde üçer KOBİ desteklemiştir. KOSGEB, en az destek verdiği 15 ilde 6.618 KOBİ bulunmasına karşılık, bu illerde sadece 20 KOBİ’yi desteklemiştir. Tabloya göre sonraki 15 ilde 14.717 KOBİ’den 241’ine destek sağlanmıştır. Daha sonra gelen 40 ilde ise 91.526 KOBİ’den 4.208’i desteklenmiş ve son olarak kalan 11 ilde 160.748 KOBİ’den 17.019’u desteklenmiştir. KOSGEB desteklerinden en az yararlanan illerin büyük çoğunluğu kalkınmada öncelikli illerdir.

Tablo 4.25. İllere Göre KOSGEB Destekleri (2004)

İller	İldeki KOBİ sayısı	Destek Verilen KOBİ Sayısı	Oran Yüzde	Destek Tutarı (YTL)	İller	İldeki KOBİ Sayısı	Destek Verilen KOBİ Sayısı	Oran Yüzde	Destek Tutarı (YTL)	İller	İldeki KOBİ Sayısı	Destek Verilen KOBİ Sayısı	Destek verilen Oran Yüzde	Destek Tutarı (YTL)
AĞRI	309	0	0	0	MARDİN	2.797	25	0,9	96.234	BİTLİS	1.118	96	8,6	597.810
ARDAHAN	151	0	0	0	ADİYAMAN	1.389	27	1,9	100.337	TOKAT	1.735	96	5,5	618.726
BINGÖL	251	0	0	0	BİLECİK	625	28	4,5	114.460	KÜTAHYA	1.034	100	9,7	639.332
KARS	424	0	0	0	GÜMÜŞHANE	1.021	32	3,1	117.706	ŞANLIURFA	2.716	107	3,9	709.545
SIRNAK	154	0	0	0	ERZİNCAN	449	41	9,1	131.211	SİVAS	1.479	109	7,4	746.851
ARTVİN	804	1	0,1	1	ELAZIĞ	2.097	42	2	134.525	SAKARYA	2.940	113	3,8	773.895
İĞDIR	522	1	0,2	1.440	YOZGAT	3.342	44	1,3	153.657	AMASYA	2.278	125	5,5	856.840
KIRIKKALE	246	1	0,4	1.999	YALOVA	650	45	6,9	157.807	MALATYA	4.526	153	3,4	893.597
KİLİS	121	1	0,8	7.290	AFYON	810	48	5,9	178.366	GİRESUN	6.381	158	2,5	1.040.014
TUNCELİ	153	1	0,7	13.776	KARAMAN	1.024	50	4,9	187.784	VAN	6.578	183	2,8	1.040.556
BAYBURT	196	3	1,5	17.674	K.MARAŞ	4.175	52	1,2	215.874	AYDIN	1.729	186	10,8	1.065.622
BOLU	487	3	0,6	17.771	NEVŞEHİR	1.160	54	4,7	218.217	GAZİANTEP	2.746	234	8,5	1.076.435
EDİRNE	1.429	3	0,2	18.537	RİZE	579	56	9,7	227.611	TRABZON	2.212	235	10,6	1.108.562
HAKKARİ	236	3	1,3	20.178	ZONGULDAK	5.703	57	1	255.531	İÇEL	1.899	245	12,9	1.192.132
KIRKLARELİ	1.135	3	0,3	21.851	BARTIN	708	59	8,3	256.184	ÇORUM	4.644	264	5,7	1.687.609
KASTAMONU	1.164	7	0,6	29.470	KİRŞEHİR	1.296	59	4,6	259.913	KOCAELİ	2.846	288	10,1	1.997.028
SİİRT	925	7	0,8	35.777	MANİSA	1.255	59	4,7	260.251	ESKİŞEHİR	7.091	345	4,9	2.146.846
BATMAN	329	9	2,7	45.237	AKSARAY	925	68	7,4	285.553	ANTALYA	4.423	405	9,2	2.304.157
ÇANAKKALE	342	9	2,6	54.854	MUĞLA	1.923	71	3,7	293.081	DENİZLİ	2.570	511	19,9	2.308.026
ÇANKIRI	874	10	1,1	63.242	HATAY	2.010	73	3,6	317.741	SAMSUN	5.460	525	9,6	2.325.552
TEKİRDAĞ	1.899	10	0,5	64.597	DİYARBAKIR	1.174	74	6,3	324.042	ADANA	7.103	622	8,8	2.503.489
DÜZCE	576	11	1,9	65.162	BALIKESİR	1.921	80	4,2	385.394	KAYSERİ	3.751	819	21,8	3.499.979
SİNOP	523	15	2,9	73.763	UŞAK	5.268	87	1,7	404.128	KONYA	19.051	1.136	6	3.530.804
KARABÜK	436	16	3,7	74.505	ERZURUM	903	89	9,9	422.397	İZMİR	9.325	1.352	14,5	5.704.310
MUŞ	1.777	20	1,1	75.078	İSPARTA	2.271	90	4	431.255	BURSA	14.736	1.417	9,6	5.985.600
BURDUR	779	23	3	83.109	ORDU	2.579	92	3,6	559.393	ANKARA	19.103	4.475	23,4	10.804.254
NİĞDE	282	24	8,5	96.128	OSMANİYE	1.422	94	6,6	593.676	İSTANBUL	68.135	5.412	7,9	38.401.048
										Toplam	273.609	21.488		103.523.391

Kaynak: KOSGEB bütçe verilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

Sonuç olarak, KOSGEB destek yapılanmasının incelendiği bu bölümde, KOBİ’leri desteklemek için asgari destek yapılanmasına sahip olan KOSGEB’in bugün sanayinin gelişmiş ve gelişmekte olduğu yerlerde bir veya birden fazla taşra teşkilatı bulunmakta olup yaklaşık 700 personelinden 400’ü KOBİ’lerle ilgili uzmanlardan oluşmaktadır. Ancak, KOSGEB’in bu yapılanmayı etkin olarak kullanabildiğini söylemek pek mümkün gözükmemektedir.

KOSGEB desteklerinin geneli incelendiğinde;

- Genel politika ve hedeflerle ilişkisinin zayıf olduğu,
- Desteklerin birbiriyle bütünsellik arz etmediği,
- Desteklere yönelik bir izleme değerlendirme sisteminin bulunmadığı,
- Kaynakların yetersiz olduğu, ancak mevcut kaynakları dahi KOBİ’lere aktaramadığı ve bunun sonucu olarak kredi mekanizmasının destekler içinde ön plana çıktığı,
- Desteklerde odaklanmanın bulunmaması ve talebe dayalı destek verilmesi mevcut sanayiinin yapısını yüksek katma değerli bir yapıya dönüştürülmesine yeterince yarar sağlayamadığı,

görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

KOBİ’ler, değişen piyasa koşullarına hızlı uyum yetenekleri, bölgesel kalkınmadaki rolleri, işsizliğin azaltılması, yeni iş alanlarının açılması ve ihracata katkıları gibi bir dizi olumlu özellikleri nedeniyle oldukça önemlidir. Türk ekonomisi içinde KOBİ’lerin istihdam ve işletme sayısı açısından taşıdıkları öneme karşılık yarattıkları katma değer düşük olması, geliştirilmeleri ve desteklenmelerine yönelik uygulamalara duyulan ihtiyacın en temel göstergelerinden biridir.

KOBİ’lere yönelik 1990’lı yıllardan itibaren çok sayıda program geliştirilmiş, özellikle Gümrük Birliği’ne girişle birlikte KOBİ’lerin rekabet edebilirliklerinin AB düzeyine çıkarılmasına yönelik bir destek sistemi oluşturulmuş ve son yıllarda kaynaklar artırılarak uygulamaya devam edilmiştir. Ancak, KOBİ’lere yönelik devlet yardımları uygulamaları bir çok kurum tarafından çoğu zaman birbirlerinden bağımsız bir şekilde yürütülmekte ve yaşanan eşgüdüm eksikliği, kaynakların etkin kullanılmasını engellenmektedir.

Çalışma kapsamında KOSGEB’in yapısına ve KOBİ destek sistemine ilişkin tespit edilen hususlar şunlardır;

- AB ülkelerinde KOBİ’ler istihdamın yüzde 66’sını, katma değer ise yüzde 57’sini oluşturmaktadır. AB KOBİ destek yapılanması KOBİ’lere yönelik etkin program ve projelere dayanmaktadır. AB ülkeleri ülkemize göre işletmelere çok daha fazla destek vermektedirler. Çalışma kapsamında yapılan hesaplama göre, AB (15) ülkeleri GSMH’larının ortalama binde 22’sini imalat sanayiine hibe olarak vermektedir. Ülkemizde ise 2004 yılında KOSGEB ve DTM’nin verdikleri hibelerin toplamının GSMH’ya oranı yüz binde 6’dır.
- KOSGEB’in üst düzey karar ve yönetim organları KOBİ destek programları ile ilgili olarak yeterince etkin değildir. Bu durum KOSGEB Başkanlığının yıllık hedeflerini doğru belirlemesini, harcamaların verilen yetki sınırları içinde yürütülmesini, denetlenmesini, ödenekler ile harcamalar arasındaki sapmaların sebeplerinin sorgulanmasını ve kaynaklarının etkin kullanımını engellemektedir.
- KOSGEB’in bütçe gelirleri ve gerçekleştirmeleri arasında önemli sapmalar vardır.

- KOSGEB son yıllarda destek bütçesinin ve toplam kaynaklarının önemli bir kısmını KOBİ’lere yönlendirememektedir.
- KOSGEB’in bölgesel desteklerinin gelişmemiş bölgelerde kullanımı son derece azdır.
- KOSGEB desteklerinin sektörel dağılımı mevcut imalat sanayiinin sektörel yapısıyla paralellik göstermektedir. Bu durum Kalkınma Planındaki mevcut sanayinin yüksek teknolojiye sahip bir yapıya getirilmesi hedefini gerçekleştirilmeye yönelik değildir.
- Nitelikli eleman istihdamı desteği aracılığıyla KOBİ’lerde istihdam edilen elemanların yaklaşık yüzde 75’inin destek sona erdikten sonra işletmede kalmadığı gerçeği, söz konusu desteğin KOBİ’lerin nitelikli eleman istihdamında amaçlanan etkiyi yaratamadığını göstermektedir.
- Kalite danışmanlığı konusunda birçok işletmeye yönelik toplu hizmet alımını gerçekleştirebilme imkanı bulunmasına rağmen, tek tek danışmanlık hizmeti verilmesi nedeniyle maliyet etkinliği yaratılamamaktadır.
- Danışmanlık desteğinin büyük çoğunluğunu oluşturan kalite belgesi danışmanlığı kapsamında desteklerden yararlanan işletmelerin kaçının belge veren kuruluşlara başvurduğu ve kaçının günümüze kadar bu belgeyi aldığı konularında bir izleme ve değerlendirme bulunmamaktadır.
- Yazılım destekleri ihtiyaca göre verilmemiştir. Çok küçük ölçekli işletmelere büyük yazılımlar verilmiş ve verilen yazılımların nasıl kullanıldığına ilişkin izleme yapılmamaktadır.
- Ülkemizde girişimciliğin AB ortalamalarının üzerinde olmasına rağmen, yeterince yönlendirme olmadığından kurulan işletmeler emek yoğun ve düşük teknoloji sektörlerdedir. Bu durum imalat sanayiinde yapısal değişimi sağlayacak nitelikte değildir. Ülkemizde son dört yılda imalat sanayiinde 54 bin civarında işletme kurulduğu düşünüldüğünde, yeni kurulan işletmelere fon sağlama ile ilgili olarak KOSGEB girişimcilik destek programlarının önemi açıktır. Ancak girişimcilik destekleri toplam destekler içinde son derece küçük

bir paya sahiptir. Bu alanda KOSGEB desteklerinin yetersiz olduğu görülmektedir.

- KOSGEB tarafından desteklenen AR-GE projelerinin beklenen çıktılardan birisi patent, faydalı model vb. bir belgeyle sonuçlandırılmasıdır. KOSGEB’in desteklediği projelerde bu tür belgelerin alınma oranları yüzde 4-5 civarındadır. KOSGEB, AR-GE projelerinin planlanan sürelerde tamamlanamaması, üniversiteden veya diğer kurumlardan sağlanan AR-GE danışmanlıklarının çok düşük düzeyde kalması, kabul edilen projelerde öngörülen desteklerin uygulama sırasında zamanında verilmemesi ve projelerin düzenli olarak izlenmemesi gibi nedenler projelerin başarı düzeylerini etkilemektedir.
- Ülkemizdeki KOBİ’lerin yüzde 90’nın krediye ihtiyacı olduğu, bunların da yüzde 90’nının kefalet problemi olduğu ve Kredi Garanti Fonu A.Ş.’nin yılda sadece 200-250 KOBİ’ye kefalet verdiği göz önüne alındığında, KGF uygulamasının çok yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır.

KOBİ destek sistemi ve KOSGEB için belirlenen sorunlara yönelik geliştirilen önerilere aşağıda verilmiştir.

- KOSGEB desteklerinin belirli programlar dahilinde bütüncül bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Bu çerçevede, Türkiye’deki KOBİ yapısı ve kıt kaynaklar göz önüne alındığında KOSGEB destekleri belirlenirken; hangi KOBİ’lerin desteklenmesi gerektiği, KOBİ’lerin öncelikli olarak hangi desteğe ne kadar ihtiyacı olduğu, hangi desteklerin daha fazla katma değer yarattığının belirlenmesi ve KOSGEB kaynaklarıyla uyumlu bir şekilde desteklerin önceliklendirilmesi ve bu desteklerin etkili bir şekilde verilme yöntemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.
- KOBİ’lerin uluslararası rekabet edebilirliklerini artırarak ihracata yönlendirmek üzere KOSGEB tarafından öncelikle ihracat yapan, modern teknolojiyi ve nitelikli insan kaynağını daha fazla kullanan, yurtiçi ve yurtdışı pazar paylarını ve rekabet güçleri artıran gelişme potansiyeli yüksek işletmelere yönlendirmelidir. Daha sonra ise verilecek desteklerle ihracat yapabilecek işletmelere; finansman,

kalite ve pazarlama konularında danışmanlık ve eğitim ile fuar destekleri etkin bir şekilde verilmelidir.

- Ayrıca, desteklerin dağılımında, sektörel ve bölgesel öncelikler belirlenmeli ve desteklenecek işletmelerin çalışan sayısı ve çalışma nitelikleri dikkate alınarak destek planlaması yapılmalıdır.
- KOBİ’lerin rekabet güçlerinin artması, teknolojilerin yenilenmesine ve işletmelerin modernize olma süreçlerine bağlıdır. KOSGEB, KOBİ’lere teknolojik ihtiyaçlarını analiz etme, teknoloji ile ilgili bilgilere ve kaynaklara erişme ve bunları kullanma konularında teknoloji destek programı sunmalıdır. TEKMER’ler bu amacı gerçekleştirmek için belli bir altyapı ve uzman personele sahiptir.
- KOBİ’lerin ihtiyacı olan teknolojiyi edinebilmesi için, tedarikçi bilgi bankası oluşturulması gerekmektedir. Bu sayede teknik danışmanlık ve mühendislik hizmetleri piyasasının gelişmesi sağlanacak, talebe dayalı AR-GE veya uygun teknoloji transferinin gerçekleştirilmesi konusunda hem ülkemizde kapasite oluşacak hem de KOBİ’lerin doğru yatırım yapmaları sağlanabilecektir.
- KOSGEB’te desteklerin yararları, katma değeri ve etkinliği konusunda bir izleme ve değerlendirme sistemi kurulmalıdır.
- KOSGEB Genel Kurulunun ve İcra Komitesinin, çalışma usul ve esasları belirlenmeli, politika ve programları belirleyebilecek ve uygulama sonuçlarını izleyebilecek bir yapıya kavuşturulmalıdır.
- Çok sayıda KOBİ’ye çok düşük miktarda destekler vererek kaynakları verimsiz kullanmak yerine, nitelikli ve başarılı olacak KOBİ’lere etki yaratacak destekler verilmelidir. Destekler yenilikçi, bilgi ve teknoloji tabanlı, AR-GE çalışması yapan KOBİ’ler ile ihracat yapan KOBİ’lere verilmelidir.
- KOSGEB Kredi Destekleri uygulamasında; kredilerin hangi işletmelere kullanılacağı, bölgesel ve sektörel alanlarda öncelikler belirlenmeli; bu ilkeler doğrultusunda bankaların KOSGEB faiz desteği vasıtasıyla kullanacağı

kredilere kotalar oluşturulmalı ve bu kotalar makro politikalar ile sektörel politikalarla uyumlu olmalıdır.

- KOSGEB, KOBİ’ler kredi alırken gereken teminatı sağlamak üzere yeni KGF’ler kurulması konusunda bankalarla, meslek odaları ve yerel aktörlerle işbirliği yapmalı, özellikle sanayinin gelişmiş ve gelişmekte olduğu bölgelerde KGF’lerin kurulmasını sağlamalı ve işletilmesine yönelik destekler vermelidir. Yeni kurulacak KGF’lerden biri, yeni girişimcilere, yenilikçi işletmelere ve ihracatçı işletmelere yönelik olmalıdır.
- Yeni kurulan işletmelerin KOSGEB tarafından yönlendirilmesi halinde imalat sanayiinde teknolojiye dayalı yapısal değişim sağlanabilecek ve çok daha yüksek katma değerler elde edilebilecektir. Bu amaçla yatırım öncesi dönemde işletmelerin sektör gelişmelerinin takibi, uygun yatırım alanlarına yönlendirilmeleri, fizibilite ve iş planı hazırlanması, uygun idari ve teknik yapılanmaların tesisi, personel eğitimi, yatırım projelerinin finansmanı konularında KOSGEB’in destek sağlaması gerekmektedir.
- Uluslararası piyasaları, rakiplerini, standartları ve yenilikleri takip edip, uygulamaları izleyebilmeleri için, KOBİ’ler yoğun bir şekilde uluslararası fuarlara yönlendirilmelidirler. Özellikle ihracatçı firmalardaki fuara katılma oranları artırılmalıdır.
- KOBİ’ler için önemli bir destek olan istihdam desteği uygulamasında, 50-150 işçi çalıştıran işletmelere verilecek istihdam desteklerinin, kısa süre ile verilmesi ve daha sonra işletme tarafından karşılanmasının kamu kaynaklarının daha etkin kullanılmasını sağlayacağı dikkate alınmalıdır.
- Yazılım desteklerinin işletmelerin ölçekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda kullandırılması gerekmektedir.
- Kalite belgesi, yazılım ve eğitim gibi destekler ortak programlar şeklinde verilerek maliyet etkinliği sağlanmalıdır.
- KOSGEB, KOBİ’leri desteklerken aynı zamanda kullandığı tedarikçilerin niteliğini ve niceliğini artırıcı önlemler almalıdır.

KAYNAKLAR

- AKÇOMAK, Semih, “Assesing the Effectiveness of Incubators (The Case of Turkey)”, 2004.
- ALLEN, David, Eugene BAZAN, *Value added Contributions of Pennsylvania’s Business Incubators to Tenant Firms and Local Economies*, State College, Appalachian Regional Commission and the Pennsylvania Department of Commerce, Pennsylvania, 1990.
- ALLEN, David. N., Richard McCLUSKEY, “Structure, Policy, Services and Performance in the Business Incubator Industry”, *Entrepreneurship Theory and Practice*, (Winter) 15(2), 1990, pp. 61-77.
- ALPUGAN, Oktay, *Küçük İşletmeler Kavramı Kuruluşu ve Yönetimi*, Der Yayınları, İstanbul, 1994.
- ANDERSSON, Thomas, “Policy Design, Implementation and Evoluation-Rationale, Efficiency and Systemic Concern”, 2000.
- AYATA, Sencer, *Sermaye Birikimi ve Toplumsal Değişim*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1991.
- AYTAÇ, Recep, “Elazığ’da Girişimcilik ve Girişimci Kültürü; Elazığ Ticaret ve Sanayi Odası’na Kayıtlı İş Adamları Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme”, (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Çalışması), Elazığ, 1999.
- BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Haziran 2007.
- BIRCH, D., “The Job Creation Process”, Final Report to Economic Development Administration, Cambridge, MA: MIT Program on Neighborhood and Regional Change, 1979
- BRIDGE, S., K. O’NEILL, S. CROMIE, *Understanding Enterprise, Entrepreneurship, and Small Business*, MacMillan Business, London, 1998.
- BURNS, P., J. DEWHURST, *Small Business and Entrepreneurship*, MacMillan Business. London, 1996.
- CASTELLS Manuel, Enformasyon Çağı: Ağ Toplumunun Yükselişi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Çev: Ebru Kılıç, 2005, İstanbul.
- COOK, Paul, “Finance and Small and Medium-sized Enterprise in Developing Countries”, *Journal of Developmental Entrepreneurship*, April 2001.
- ÇETİNDAMAR, Dilek, “Türkiye’de Girişimcilik”, TÜSİAD Yayınları, 2002.
- DE CHIARA, Alessandra, Minguzzi ANTONIO, “Success Factors in SMEs’ Internationalization Processes: An Italian Investigation. (Global Perspective)”, *Journal of Small Business Management*, April 2002.
- DPT, *İzmir İktisat Kongresi KOBİ Çalışma Grubu Raporu*, 2004.
- DPT, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı*, 2004.

- DPT, *Sanayi Politikası Dokümanı*, 2004.
- DUFF, Andrew, “Best Practice in Incubator Management”, AUSTEP Strategic Partnering Pty, Ltd., 1994, Article at <http://www.biaeurope.org> or <http://members.iinet.net.au/~aduff/bestpracrpt.pdf>. 28.11.2005
- European Commission, *Multi-annual Programme for Enterprise and Entrepreneurship, and in Particular for Small and Medium-sized Enterprises (2001-2005) – MAP Intermediate Evaluation Report*, 2006.
- European Commission, Observatory of European SME’s, 2004.
- European Commission, State Aid Action Plan, 2005
- European Commission, SME Envoy Report, 2005.
- European Commission, *Support Measures and Initiatives for Enterprises*, 2003.
- EYÜPOĞLU, Dilek, “Anadolu Sanayiinde Girişimci Özellikleri”, MPM, Ankara, 2000.
- GLANCEY, K., “Determinants of Growth and Profitability in Small Entrepreneurial Firms,” *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 4(1), 1998, pp.18-27.
- GÖDEK, Deniz Bellikli, *Türkiye’de Küçük Girişimci Profili ve OSTİM*, 1994.
- GRAY, C., “Formality, Intentionality, and Planning: Features of Successful Entrepreneurial SMEs in the Future?”, paper presented at the ICSB World Conference, Brisbane, Australia, June 2000.
- GÜLEŞ, Hasan Kürşat, Hasan BÜLBÜL, *Yenilikçilik, İşletmeler İçin Stratejik Rekabet Aracı*, Nobel Yayın, 2004.
- HANSEN Morton T., Henry W. CHESBROUGH, Nitin NOHRIA, and Donald N. SULL, “Networked Incubators: Hothouses of the New Economy”, *Harvard Business Review*, (September/October), 2000.
- JWA, Sung-Hee, YOON, Yong; “Political Institutions and Economic Development, A Study in Economic Discrimination and Political Philosophy” *Seoul Journal of Economics*, Vol. 17, No. 3, Fall 2004, pp.275-307
- KAPU, Hüsnü, “Orta ve Güneydoğu Anadolu’da Yaşayan Girişimci/Yöneticilerin Yaşam ve Girişimcilik Değerleri”, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Çalışması), İstanbul, 2001.
- KARATAŞ, Dr. Süleyman, *Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*, Veli Yayınları, İstanbul, 1991.
- KİPER, Mahmut, “Teknoloji Transfer Mekanizmaları ve Bu Kapsamda Üniversite Sanayi İşbirliği”, *Teknoloji*, Türk Mühendisleri ve Mimar Odaları Birliği, 2004
- KOREA-TURKEY Knowledge Sharing Project Public Dissemination Seminar, DPT, 2006
- KOSGEB, *AB 6. Çerçeve Programı ve 7. Çerçeve Programı*, 2005.

- KOSGEB, *KOBİ Anketi Verileri*, 15.01.2006.
- KOSGEB, *Veri Tabanı Verileri*, 2006.
- KOSGEB, “Türkiye’de “KOBİ’ler İçin Eğitim Hizmetleri” Pazarı”, *KOSGEB-Avrupa Eğitim Vakfı Araştırma Projesi Raporu*, 2003.
- KURBAN, Zuhale, “Girişimcilik, Küçük İşletmeler, İşlevsel Alanlarla İlgili Sorunları ve Çözüm Önerileri”, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Çalışması), İstanbul, 1994.
- LEE, Sang Suk and Jerome S. OSTERYOUNG, “A Comparison of Critical Success Factors for Effective Operations of University Business Incubators in the United States and Korea”, *Journall of Small Business Management*, 42 (4), 2004, pp. 418-426.
- LYONS, Thomas S., Gregg, A LICHTENSTEIN, and Sumedha CHHATRE, “Obstacles to Minority Entrepreneurship in the Inner-City and the Role of Business Incubation Programs in Surmounting Them”, Paper to the 26th Annual Meeting of the Urban Affairs Association, 1996, http://www.louisville.edu/org/sun/economic_dev/uaapa.html. 13.09.2005
- MARKLEY, Deborah M and Kevin T. McNAMARA, “Local Impact and Fiscal Impacts of Business Incubators”, *State and Local Government Review*, 1996.
- MORRISON, Alison, John BREEN, Ali SHAMEEM, “Small Business Growth: Intention, Ability, and Opportunity”, *Journal of Small Business Management*, Oct 2003.
- MORRIS, R., G. BRENNAN, “Creating a Seamless Local Government and Small Business Interface for Better Regional Economic Development Outcomes”, paper presented at the ICSB World Conference, Brisbane, Australia, June 2000.
- NBIA (National Business Incubation Association), “A National Benchmarking Analysis of Technology Business Incubator Performance and Practices”, 2003.
- OECD, *Entrepreneurship and Local Economic Development, Programme and Policy Recommendations*, 2003
- OECD, *Small and Medium Enterprise Outlook*, 2000.
- OECD, *Small and Medium Enterprise Outlook*, 2002.
- OECD, *Small and Medium Enterprise Outlook*, 2005.
- OECD, *Türkiye KOBİ Raporu*, 2004.
- ÖZGEN, Neşe, “Ege Bölgesinin Kalkınmasında İmalat Sanayinde Müteşebbis Tiplerinin Rolü”, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Çalışması), İzmir, 1992.
- RODRİC, Dani, *Industrial Policy For Twenty First Century*, UNIDO İçin Hazırlanmış Tebliğ, 2004.

- SCARAMUZZI, Elena, *Incubators in Developing Countries, Status and Development Perspective*, The World Bank, Washington DC, May 2002.
- SCHMITZ, H., “Growth Constraints on Small Scale Manufacturing in Developing Countries: A Critical Review”, *World Development*, 10(6), 1987, pp. 429-420.
- SEV, Kadir, KOSGEB İnceleme Üye Raporu, Devlet Denetleme Kurulu, 2006.
- SHERMAN, Hugh, David S. CHAPPELL, “Methodological Challenges in Evaluating Business Incubator Outcomes”, *Economic Development Quarterly*, v12 issue 4, November 1999, pp. 313 – 321.
- STALEY, E., R. MORSE, *Modern Small-Scale Industry for Developing Countries*, McGraw-Hill, 1965.
- STANWORTH, J., J. CURRAN, “Growth and the Smaller Firm--An Alternative View”, *Journal of Management Studies* 13(May), 1976, pp. 95-110.
- STEWART, F., “Macro-policies for small-scale industry and appropriate technology”, *Small Enterprise Development*, 1(3), 1990, pp. 4-15.
- TORNATZKY, Louis G., Yolanda BATTS, Nancy E. McCREA; Marsha S. LEWIS and Louisa M. QUITTMAN, *The Art and Craft of Technology Business Incubation – Best Practices, Strategies and Tools from more than 50 Programs*, National Business Incubation Association, 1996.
- TÜİK, *Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı*, 2002.
- TÜİK, *İmalat Sanayi Göstergeleri*, 2001.
- VALANDOVA, Serkan, Türkiye’de KOBİ’lere Yönelik Destek Programlarının Yeniden Yapılandırılması, Yayınlanmamış DPT Uzmanlık Tezi, 2003.
- <http://europa.eu.int/comm/enterprise/smie/viewmeasure.cfm?mid=11372> 12.04.2005
- <http://www.irc-anatolia.org.tr/> 10.05.2005.
- http://europa.eu.int/comm/enterprise/networks/eic/pdf/eic_business_cooperation_en.pdf 11.04.2005.
- http://epp.Eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&/D/D1/er081-083 04.12.2005.
- http://www.smba.go.kr/main/english/sub5/sub05_1.jsp 12.06.2007.